

200

LET MUZEJNICTVÍ

1814 OPAVA 1817 BRNO 1818 PRAHA

PERSPEKTIVY ČESKÉ MUZEJNÍ EDUKACE

Sborník příspěvků z konference

NÁRODNÍ
MUZEUM

MORAVSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

SLEZSKÉ
ZEMSKÉ
MUZEUM

Sborník přináší vybrané příspěvky z konference *Perspektivy české muzejní edukace* (10.–11. května 2016, Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur) pořádané Národním muzeem, Slezským zemským muzeem a Moravským zemským muzeem v rámci projektu *Strážci paměti: 200 let muzejnictví v České republice*. Organizačně konferenci zajistilo Centrum pro prezentaci kulturního dědictví při Národním muzeu.

Konference i sborník příspěvků byly realizovány s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Editoři: Ivana Kocichová, Marie Žáčková

© 2016 Národní muzeum

ISBN 978-80-7036-516-8

Obsah

Historický vývoj profese muzejního pedagoga pohledem zahraničních odborníků	5
<i>Jana Jiroutová, Univerzita Palackého v Olomouci</i>	
Muzejní pedagogové – naivní snílci nebo připravení pragmatiči?	14
<i>Kateřina Tomešková, Muzeum Komenského v Přerově</i>	
Muzejní pedagog jako klíčový nástroj v komunikaci s veřejností	21
<i>Zdeňka Kulhavá, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, centrum interdisciplinárního výzkumu</i>	
Edukátorem snadno a rychle?	31
<i>Lenka Tóthová, Galerie umění Karlovy Vary</i>	
Edukační možnosti nových technologií a jejich využívání v českých muzeích a galeriích	38
<i>Jolana Lažová, Univerzita Palackého v Olomouci</i>	
Digitální vzdělávání a moderní historie v muzeu	45
<i>Hana Doležalová, Národní muzeum</i>	
Historické naučné a technické hračky a školní pomůcky	51
<i>Ivana Lorencová, Národní technické muzeum</i>	
Tajemství hedvábí. Využití živých housenek při muzejních programech	58
<i>Jan Šejbl, Národní muzeum</i>	
Kouzelné sklepení a muzejní kufříky v bíloveckém muzeu	65
<i>Barbora Patáčíková, Eva Ševčíková, Muzeum v Bílovci</i>	
Interaktivní programy Muzea a galerie v Prostějově pro školy	69
<i>Jana Hanusová, Muzeum a galerie v Prostějově</i>	
MUZEODEU.CZ jako společná platforma edukačních pracovníků muzeí a galerií	73
<i>Pavla Vykoupilová, Moravské zemské muzeum</i>	

Ve dnech 10. a 11. května 2016 se v Národním muzeu – Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur sešli muzejní pracovníci z oblasti muzejní edukace a práce s veřejností, aby společně diskutovali o současnosti a budoucnosti muzejní edukace v České republice. Pozornost byla věnována teoretickým i praktickým otázkám muzejní edukace. Ambicí organizátorů bylo přispět k oborové diskusi ve věci vymezení profese muzejních edukátorů a postavení edukace v rámci činnosti muzeí. Vedle teoreticky zaměřených příspěvků na výše zmíněná témata zazněla i řada takových, které představily realizované inspirativní projekty.

Sborník z konference *Perspektivy české muzejní edukace* přináší výběr z příspěvků pronesených na tomto odborném setkání. Konference se uskutečnila v rámci projektu *Strážci paměti: 200 let muzejnictví v České republice*, jehož organizátory jsou Národní muzeum, Slezské zemské muzeum a Moravské zemské muzeum, s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Historický vývoj profese muzejního pedagoga pohledem zahraničních odborníků

Historical Development of the Museum Educator Profession as Seen through the Eyes of Foreign Experts

Jana Jiroutová, Univerzita Palackého v Olomouci

Abstrakt

Příspěvek se věnuje historickým mezníkům, jež významně přispěly k ustavení profese muzejního pedagoga v muzejní a galerijní instituci z pohledu předních angloamerických odborníků na pozadí transformace, jíž prochází základní role muzea od poloviny 20. století a jejímž klíčovým rysem je proměna muzea jako pasivního úložiště artefaktů na aktivní vzdělávací centrum sloužící široké veřejnosti.

Abstract

The paper deals with the historical milestones which significantly contributed to the establishment of the museum educator profession in the museum and gallery institution as viewed by some of the significant Anglo-American experts. As the backdrop of the text serves the transformation which the fundamental role of museums has been undergoing since the 1950s. The key to this transformation is the process whereby museums are no longer mere repositories of artefacts but have become active educational centres that serve members of the wider public.

Úvodem

Příspěvek si klade za cíl informovat o historickém vývoji a současném pojetí profese muzejního pedagoga v angloamerickém prostředí. Tato profese, která se stala jedním z předmětů výzkumu oboru muzejní a galerijní pedagogiky, je mapována na pozadí transformace, jíž prochází základní role muzea od poloviny 20. století a jejímž klíčovým rysem je proměna muzea jako pasivního úložiště artefaktů na aktivní vzdělávací centrum sloužící široké veřejnosti. Tato vlna nového pojetí muzejní instituce, která od poloviny 20. století již prolomila mnoho hrází vystavených na pevných základech upřednostňujících akvizici a výzkum sbírkových předmětů a jejich zpřístupnění především odborné veřejnosti, tak dala vzniknout novým proudům, jejichž společným jmenovatelem je zahrnutí široké veřejnosti do veškerého muzejního dění a snažení. Následkem této transformace se stal středem samotný návštěvník a jeho potřeby, avšak zájem na sbírkách dále trvá. A právě s tímto posunem je pevně spjata role muzejního pedagoga, jehož posláním je mimo jiné identifikovat a uspokojovat potřeby návštěvníků.

Předkládaný text nabízí nejen krátké ohlédnutí k počátkům profese muzejního pedagoga v angloamerickém prostředí, ale také identifikuje klíčové znaky role muzejního pedagoga a jeho postavení v muzejní instituci. V závěru se text zamýšlí nad rolí muzejní instituce a muzejního pedagoga v 21. století a uvádí způsob, jakým tato profese reflektuje běh současného světa.

Geograficky je text zasazen do angloamerického prostředí a je inspirován díly jeho předních odborníků, mezi které se mimo jiné řadí John H. Falk a Lynn D. Dierkingová, Gail Dexter Lordová a Barry Lord,

Eilean Hooper-Greenhillová, Hazel Moffatová, Vicky Woollardová, Anna Johnsonová a kteří přinášejí významné oborové studie, nabízejí příklady dobré praxe a analyzují vize muzejních a galerijních institucí do budoucna.

Vzdělávací role muzea – pohled do minulosti

Diskuse o vzdělávací roli muzea se v intenzivnějších vlnách rozvíjí od 50. let minulého století. Poslání vzdělávat však bylo jednou ze zakládajících myšlenek nově vznikajících muzejních institucí angloamerických zemí již na začátku 19. století. Víra ve vzdělávací soběstačnost pracující a střední společenské třídy pomohla v té době vybudovat muzejní instituce, které si předsevzaly vzdělávat a sloužit široké veřejnosti. Jak vysvětluje Eilean Hooper-Greenhillová v publikaci *Museum and Gallery Education* (1991), tato myšlenka vycházela z úvah radikálních reformátorů té doby, kteří usilovali o vytvoření nových volnočasových aktivit pro pracující třídu ve formě „racionální rekreace.“ Zároveň si kladli za cíl dát vzniknout neutrálnímu prostoru pro setkávání představitelů všech společenských tříd.¹ Muzeím tak byla připisována i role společensko-stmelovací. Vznikající muzejní instituce se vzdělávacím posláním byly nejen v souladu s všeobecným právem všech lidí na vzdělání, ale byly také podporovány silnými filantropickými a humanitárními tendencemi ve společnosti. Nemalou měrou se na tomto vývoji také podílela potřeba vytvořit lépe vzdělanou pracující třídu.²

Pro dokreslení tohoto počátečního poslání muzea uvádí ve své knize *Do Museums Still Need Objects?* (2010) Steven Conn případ obrazů v londýnské National Gallery, o jejichž zachování začali kolem roku 1850 představitelé britského parlamentu projevovat velké obavy, neboť galerijní návštěvníky považovali za hrozbu a v důsledku toho navrhovali dislokaci obrazů na bezpečnější a před davu veřejnosti uchráněné prostory v Kensingtonu nebo Highgate. To se však setkal s velkou nelibostí, které dal ve svém výroku průchod i soudce vrchního soudu Coleridge, když pronesl, že cílem sbírek není samotná existence obrazů, ale povznášející zážitky, které jsou jejich prostřednictvím široké veřejnosti zprostředkovávány.³ Jak shrnuje Conn, pokud v tomto procesu zanikne daný obraz, který byl předmětem potěchy, nelze o něm tvrdit, že by nenaplnil své poslání a že by byl v rámci služby pro veřejnost ztracen. Jinými slovy, je lépe nechat v důsledku zpřístupnění veřejnosti obraz dojít ke své zkáze, než jej uchovávat a před zraky veřejnosti navždy skrývat. Lze jen konstatovat, že i v dnešní době si můžeme jen stěží představit, že by podobnou myšlenku vyřkl i ten nejliberálnější muzejní kurátor.

Vystavování objektů a obrazů v muzeích vedle potěchy návštěvníkova oka umožňovalo také realizaci objektového učení, které se stalo hlavním znakem vzdělávání v muzeu v 19. století. Jak konstatuje Hooper-Greenhillová, metoda učení založená na prezentaci objektů, které jsou nejprve vnímány našimi smysly, poté nahlíženy ve vztahu s předměty již poznanými, dále uchopovány a osvojovány a v poslední řadě kriticky posuzovány, tak prošla zkouškou času a její tradici lze zasadit do dlouhé historie vývoje učení a výuky.⁴

Tyto počáteční ideje však vlivem celospolečenských změn postupně ztrácely na síle a vzdělávací role muzea začala pozvolna ustupovat do pozadí. Tento stav trval přibližně do 20. let minulého století, kdy se do popředí začaly dostávat zájmy jiné. Sbírkotvorná činnost muzea se stávala samoučelnou a kompletní

1 HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum and Gallery Education*. London and New York: Leicester University Press, 1991.

2 CHADWICK, A. In: HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum and Gallery Education*. London and New York: Leicester University Press, 1991.

3 CONN, Stephen. *Do Museums Still Need Objects?* University of Pennsylvania Press, 2010.

4 HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museum and Gallery Education*. London and New York: Leicester University Press, 1991.

sbírek a následná péče o ně primární činností kurátorů. Zatímco v minulosti probíhaly kurátorské práce v součinnosti s činnostmi vzdělávacími, v první polovině 20. století se tyto dvě profese oddělily. Muzejní pedagogický personál, který měl na starosti přípravu a realizaci vzdělávacích programů pro školy a pro dospělé návštěvníky, pokračoval ve své práci, avšak bez propojení s týmem kurátorů, kteří měli tendenci spoléhat na výmluvnost vystavovaných předmětů a další výklad k předmětu považovali za abundantní. Nová generace kurátorů se začala méně zajímat o veřejnost a více o akumulaci sbírek. Poslání těchto institucí se tak stalo více interní a méně externí záležitostí.⁵

Počátky profese muzejního pedagoga

Ještě na začátku 50. let 20. století pracovala v muzeích jen hrstka profesionálních pedagogů. K všeobecnému vývoji profese muzejního pedagoga ve Velké Británii přispěla zpráva *Rosse Report* z roku 1963. Klíčovými byly v tomto procesu také zprávy *Wright Report* (1973) a *Drew Report* (1979), které následovaly.

Autoři první z výše uvedených zpráv *Rosse Report* a členové Komise pro muzea a galerie Velké Británie (*Standing Committee on Museums and Galleries*) ve zprávě upozorňují na nedostatečnou organizaci existujících vzdělávacích služeb nabízených muzejními institucemi a na to, že většině škol se takových služeb vůbec nedostává. Navrhují v ní možné způsoby spolupráce mezi místními úřady pro vzdělávání a výchovu (*Local Education Authorities*) a muzejními institucemi. Mimo jiné se zde autoři také zmiňují o profesionální přípravě pedagogů působících v muzeích. V této souvislosti uvádějí krátkodobé kurzy, jež do té doby probíhaly v Manchesteru a Glasgow a jejichž obsah byl zaměřen na objasňování významu muzejních sbírek a způsoby použití muzejních předmětů ve výuce. Ve zprávě byla zmíněna činnost René Marcousé, kterou v roce 1951 vyzvalo Ministerstvo školství, aby ve Victoria and Albert Museum experimentovala s výukovými metodami určenými nejen pro malé, ale i starší dětské návštěvníky. Sama také organizovala přípravné kurzy pro studenty pedagogicky zaměřených škol na území UK. Ve zprávě autoři doporučují, aby se příprava na práci v muzeu stala součástí kurikula pedagogického vzdělání budoucích učitelů.⁶

Přestože ve zprávě zazněly myšlenky a doporučení tolik zásadní pro budoucí existenci profese muzejního pedagoga, většina textu se stále ještě zaměřovala na pracovní náplň a úlohu kurátorů. Zatímco do propuknutí druhé světové války byla všeobecně za hlavní činnost muzea považována činnost vzdělávací, i když mnohdy jen v rámci plané rétoriky, zpráva z roku 1963 již vypovídá o výrazném posunu v nahlížení na muzejní instituce. Ty se na stránkách této zprávy proměňují ve velká sběratelská centra. Prioritou muzejního personálu se stává kurátorská činnost a péče o sbírky. Vzdělávací činnost je omezena jen na spolupráci se školami, což dále závisí na spolupráci s místními úřady pro výchovu a vzdělávání. Jak upozorňuje Hooper-Greenhillová, byla to právě spolupráce s těmito úřady, která často zapříčinila jisté zbrzdění vzdělávacího rozkvětu muzeí. Ta se i přesto snažila dále poskytovat školám vzdělávací služby, ač byla finanční podpora přicházející právě z těchto úřadů nedostačující a muzea tak organizovala výuku pro školy jen sporadicky a povětšinou v rámci svých jiných povinností.⁷ Do muzeí, kterým se naopak dostávalo štedřejší finanční podpory, začali přicházet speciální pedagogičtí pracovníci, kteří byli k tomuto účelu zaměstnáváni přímo danými úřady a kteří se začali v muzeu postupně formovat do samostatné skupiny. Od kurátorů je odlišoval nejen zaměstnavatel uvedený na výplatní pásce, ale také jiný způsob práce a uchopování sbírkových předmětů. Jejich nástupem začali kurátoři od přednášek pro školy upou-

5 Ibidem.

6 ROSSE, Earl of. *Survey of Provincial Museums and Galleries*. Standing Commission on Museums and Galleries, London: HMSO, 1963.

7 HOOPER-GREENHILL, Eileen. *Museum and Gallery Education*. London and New York: Leicester University Press, 1991.

štět a vzdělávací činnost ponechávali této nově vzniklé skupině muzejních pedagogů. To mělo za následek, že ve většině muzeí se tyto dvě skupiny začaly od sebe oddělovat a dále vydávat svou vlastní cestou.⁸

Nově vznikající skupiny muzejně-pedagogického personálu následně iniciovaly založení fóra prvních specializovaných muzejních spolků. Krátce na to byl v roce 1948 založen Spolek pro dětské aktivity v muzeu (*Group for Children's Activities in Museums*), který zastával funkci neoficiálního Britského výboru pro národní školství, jež tvořilo součást Mezinárodní rady muzeí (ICOM – *International Council of Museums*). Spolek se v 70. letech přejmenoval na Spolek pro vzdělávání v muzeu (GEM – *Group for Education in Museums*). Nový muzejní personál se speciálním zaměřením na vzdělávání v muzeu si totiž začal uvědomovat nedozírné možnosti muzejní edukace nejen v rámci formálního vzdělávání pro školní skupiny, dospělé návštěvníky i univerzitní studenty, ale i v rámci neformálního vzdělávání pro rodiny s dětmi a další muzejní návštěvnické skupiny. Muzejní pedagogové si také začali více všimnout vzdělávacího potenciálu muzejních expozic, zohledňují jej ve své práci a při plánování muzejních expozic se spíše dožadují, aby byl jejich hlas slyšen.⁹

V roce 1967 vzniká první metodická příručka pro muzejní pedagogický personál. Francis W. Cheetham ve své knize týkající se problematiky muzejní a galerijní pedagogiky, kterou nazval *Museum School Services* (Muzejní služby pro školy), přináší nejen přehledovou studii dosavadních muzejních programů pro školy, ale také podrobně popisuje způsoby, jakými lze na různé muzejní sbírky navázat ve školních předmětech. Upozorňuje na fakt, že většina muzejních předmětů přispěla k vytvoření jednotlivých kategorií, do kterých jsou poznatky ve školách tradičně rozděleny. Zmiňuje se také o možných úskalích a výhodách používání pracovních listů a vyzdvihuje haptickou zkušenost s muzejními předměty.¹⁰

Koncem 60. let 20. století muzea zaznamenávají zvyšující oblibu vzdělávacích programů u muzejních návštěvníků, čímž vznikla poptávka několikanásobně převyšující dosavadní počet muzejních pedagogů, kterým se postupně nedostávalo času tyto vzdělávací programy navrhovat a zároveň uvádět do praxe. To vedlo ke vzniku nových metod, které měly za úkol uspokojovat potřeby všech muzejních návštěvníků. Docházelo tak k zakládání nových informačních zdrojů a realizaci kurzů pro učitele zaměřených na speciální výukové metody.¹¹

V 70. letech 20. století byly publikovány zprávy *Wright Report* (1973) a *Drew Report* (1979). První z nich upozorňuje na nutnost zvýšit participaci místních úřadů pro výchovu a vzdělávání na realizaci muzejní pedagogiky a doporučuje, aby byli budoucí učitelé zasvěcováni do praktik muzejní pedagogiky již během svého studia. Zpráva také navrhuje, aby se na všech muzeích vytvořila vzdělávací oddělení, která by byla rovnocennými partnery ostatním oddělením, s nimiž by se podílela na veškerém muzejním dění a plánování. V neposlední řadě zpráva definuje základní úlohy muzejního pedagoga, který by měl být zodpovědný za výpůjční muzejní služby, organizovat přednášky, podílet se na výstavní a publikační činnosti (nebo být za ni zcela zodpovědný), sjednávat jakékoliv skupinové muzejní návštěvy, udržovat těsný kontakt s jinými vzdělávacími institucemi, pomáhat individuálním studentům a instruovat kurátory

8 Ibidem.

9 Ibidem.

10 CHEETHAM, F. W. (ed.). *Museum School Services*. London: Museums Association, 1967.

11 CARTER, P.G. Educational Services. In: THOMPSON, John M. A. (ed.). *Manual of Curatorship*. London: Butterworths, 1984, s. 435–47.

o rozsahu a zaměření informací, které jsou pro danou výstavu žádoucí, a informovat je o vzdělávacích metodách a technologiích.¹²

Drew Report (1979) byl vydán v návaznosti na výše popsanou zprávu *Wright Report*, jejíž znění v mnohém doplňuje. Nově přináší návrh na vytvoření plánu pro národní muzejní systém, v jehož rámci by muzea sama zaměstnávala muzejní pedagogy a již nadále nemusela využívat učitelských sil povolanych místními úřady. Autoři této zprávy si byli dobře vědomi rozsáhlého vzdělávacího potenciálu muzea a potřeby širšího přístupu k vzdělávacím aktivitám muzea. V této souvislosti zpráva apeluje na muzejní instituce, aby svou vzdělávací povinnost přijaly za svou a byly připraveny finančně i personálně své vzdělávací poslání podporovat.¹³

Podobně i ve Spojených státech amerických byla vzdělávací role muzeím připisována již v počátcích jejich existence. Zprávu o muzejní práci ve Spojených státech amerických přináší Edwin Ernest Lowe, bývalý ředitel městského muzea a knihovny v Leicesteru, který k tomu byl ve 20. letech 20. století povolán nadací *Carnegie United Kingdom Trust*. Americká muzea byla totiž již od začátku 20. století obdivována především pro štědrrou finanční podporu, které se jim dostávalo, pro velkolepé muzejní budovy a zaměření na výstavní činnost a vzdělávací aktivity.¹⁴ Lowe zjistil, že zajištěním většiny finančních prostředků na chod muzeí jsou pověřeni ředitelé těchto institucí, kteří za tímto účelem hojně využívají sponzorských příspěvků ze stran veřejnosti. Vytváří zároveň systém sponzorů a organizují muzejní kampaně podněcující k většímu zájmu o muzejní instituce a k ještě vydatnějším sponzorským darům. Následkem toho vznikaly nové, rozsáhlé a lépe zařízené muzejní instituce s vynikajícími učebnami, jež podtrhovaly důraz kladený na poskytování názorných vzdělávacích přednášek pro veřejnost jako neoddelitelnou součást muzejní práce.¹⁵ Výstavy s vhodným doprovodným materiálem reflektovaly náboj moderní doby. Ve své chvále na americká muzea Lowe vyzdvihoval především činnost speciálních oddělení, která se zaměřovala na práci s dětmi i učiteli, blízký vztah s univerzitami, a dále se obdivoval speciálním učebnám a budovám pro školy jako součást muzeí, výpůjčním službám muzea nejen pro školy, ale i individuální návštěvníky, a zakládání dětských muzeí.

Vzdělávací poslání muzea a postavení muzejního pedagoga se i na americkém kontinentu vyvíjely postupně a v jasnějších konturách se začaly vyjevovat především díky třem stěžejním zprávám, které pod tituly *Belmont Report* (American Association of Museums, 1969), *Museums for a New Century* (American Association of Museums, 1984) a *Excellence and Equity: Education and the Public Dimension of Museums* (American Association of Museums, 1992) vydala Americká muzejní asociace. První ze jmenovaných zpráv upozorňovala na rostoucí tlak vyvíjený na muzea jako na instituce sloužící široké veřejnosti a na nedostačující zdroje, které by umožňovaly tohoto muzejního poslání dostát. Na pozadí tří otázek, které si zpráva kladla za cíl zodpovědět, definovala dvojí úlohu muzea, jíž je prohlubovat a šířit vědomosti, a činit tak formou vzbuzující potěchu a zájem.¹⁶ Zpráva dále analyzovala roli muzea jako výzkumné a vzdělávací instituce a jako potenciálního partnera v celonárodním úsilí poskytovat vzdělání i znevýhodněným dětem z chudinských čtvrtí. Druhá zpráva nesoucí název *Museums for a New Century* upozorňuje na nutnost muzeí poskytovat návštěvníkům interpretaci svých sbírkových předmětů a na

12 WRIGHT, C. W. *Provincial Museums and Galleries*. Department of Education and Science. London: HMSO, 1973.

13 DREW, Sir A. *Framework for a System for Museums (the Drew Report)*. Standing Commission on Museums and Galleries. HMSO, 1979.

14 LOWE, E. E. *A Report on American Museum Work*. Carnegie United Kingdom Trust, 1928.

15 Ibidem.

16 HEIN, George E. *Learning in the Museum*. Abingdon: Routledge, 1998.

to, že muzejní instituce svůj vzdělávací potenciál doposud zcela nenaplnovala. Vzdělávací role muzea je již v této zprávě zmiňována jako jedna z klíčových rolí muzea, která má stejnou důležitost jako kterýkoliv z dalších aspektů muzejní praxe. Třetí ze zmiňovaných zpráv vyzdvihuje nutnost vzdělávání v muzeu ještě více a definuje znaky muzejní komunity v USA, mezi něž patří sdílení odpovědnosti s dalšími vzdělávacími institucemi a společné úsilí rozšiřovat příležitosti k učení, osvětové působení na veřejnost, rozvíjení jejího vztahu k poznatkům o své minulosti, její vedení k nápaditému a vnímavému přístupu k událostem dnešní doby a vzbuzování zájmu formovat budoucnost světa kolem nás, ve kterém slovo dostávají všichni, tedy i zastánci odlišných praktik a názorových postojů.¹⁷

V téže době byla muzea Boston Children's Museum a Field Museum of Natural History v Chicagu prohlášena za modelové instituce, které jako první uplatňovaly v procesu vytváření muzejní expozice týmový přístup – tedy takový, ve kterém má rovnocenné postavení nejen kurátor a architekt výstavy, ale i muzejní pedagog. Field Museum of Natural History, které si bylo vědomo převratnosti svého přístupu, kterým započalo novou éru v dějinách muzejní praxe, zrealizovalo v letech 1982–1987 sérii workshopů zaměřených na tento nový přístup. Účast byla hojná nejen z řad muzejních pedagogů, ale také kurátorů a architektů, kteří se do Chicaga sjeli ze 105 muzeí celého USA. Workshopy odstartovaly novou vlnu definování role kurátora, architekta a muzejního pedagoga, tedy tří klíčových postav muzejní instituce a jejich vzájemných vztahů. Ve své kapitole *Educators on Exhibit Teams: A New Role, a New Era* přináší Lisa C. Roberts (2000) následující vymezení těchto rolí, která byla v návaznosti na tyto workshopy vytvořena:

- Kurátor: poskytuje odbornou analýzu vycházející z poznatků o daném sbírkovém předmětu. Jako odborník na dané téma je kurátor zodpovědný za vytvoření obecného konceptu expozice.
- Architekt: je zodpovědný za vizuální stránku a konzistentnost expozice. Svou odborností zaručuje, že expoziční materiál bude vystaven přitažlivou a srozumitelnou formou.
- Muzejní pedagog: usiluje o vytvoření pomyslného mostu mezi obsahem expozice a muzejními návštěvníky. Jako odborník na komunikaci dobře rozumí způsobům učení jedinců, potřebám muzejních návštěvníků a vztahu mezi vzdělávacími programy muzeí a aktivitami jiných vzdělávacích institucí i škol. Muzejní pedagog sleduje úspěšnost muzejní expozice pomocí evaluačních metod, kterými zjišťuje míru komunikace s návštěvníky a množství dosažených předem vytyčených muzejně-pedagogických cílů.

Ústřední myšlenkou těchto seminářů byla snaha vzbudit týmového ducha a motivovat muzea k novému přístupu, který je povede k tomu, aby při vytváření muzejních expozic byla reflektována nejen odbornost a poznatky kurátora o daném sbírkovém předmětu, ale i designové aspekty důležité pro expozičního architekta a požadavky na komunikativnost expozice klíčové pro muzejního pedagoga. Série workshopů tímto iniciovala všeobecný vývoj postavení muzejního pedagoga a jeho postupné zahrnutí do každodenního dění muzea.

Jak vyplývá z textu, zatímco vzdělávací role byla muzeím připisována již v samotných počátcích a tvořila zakládající myšlenku muzejních institucí, potřeba zaměstnávat muzejní pedagogy tak zcela zřejmá vždy nebyla. Dlouho trvající a do jisté míry ještě stále v některých případech přežívající izolovanost muzejní-

17 Ibidem.

ho pedagoga od ostatních aktérů muzejní instituce se ve své knize *Museum Educator's Handbook* (2005) snaží vysvětlit Graeme K. Talboys. Důvodů pro toto odloučení nachází hned několik. V první řadě upozorňuje na dlouhotrvající přesvědčení, že muzeum svou roli splňuje již samotným vystavováním artefaktů, které mají dostatečnou výpovědní hodnotu, a potřeba odborného vzdělávacího personálu tedy není opodstatněná. Druhý důvod vychází ze skutečnosti, že první muzejní pedagogové byli do muzea přeloženi nebo zaměstnáni místními úřady pro výchovu a vzdělávání, což vytvářelo dojem, že muzejní pedagog tak docela součástí muzea není.¹⁸ Dalším důležitým faktorem, který i nadále negativně přispívá k této odloučenosti, je dichotomie, která zdánlivě existuje mezi konzervačními a vzdělávacími činnostmi. Kurátoři se totiž často domnívají, že není možné používat artefakt ve výukovém procesu a zároveň o něho dbát dle vysokých konzervačních standardů. I když lze tyto obavy ze stran kurátorů chápat, je to právě muzejní pedagog, který se snaží v muzejních návštěvnících rozvíjet kladný vztah k artefaktům jako vzácným dokladům lidského a přírodního dědictví, o něž je třeba pečovat a které je třeba chránit pro budoucí generace. Talboys konstatuje, že je v zájmu kurátorů i muzejních pedagogů, aby se sbírkovým předmětům dostávalo té nejlepší péče. Rozbité nebo zničené předměty totiž nemohou být zahrnuty do výstavní sbírky a nemohou ani sloužit k vzdělávacím účelům. A přitom si konzervace sbírkových předmětů klade stejný cíl jako muzejní edukace – zachovat muzejní artefakty pro vzdělávací účely budoucím generacím.¹⁹

Jak dokazuje současný vývoj muzejní praxe, v mnohých muzejních institucích již k tomuto uvědomění došlo a profese muzejního pedagoga si vydobyla své místo na slunci. Než však dojde k úplnému narovnání pohledu na tuto profesi, bude třeba ještě vynaložit mnoho úsilí. Takové snahy by měly přicházet především od muzejního pedagoga, neboť jak tvrdí Talboys, jedním z jeho klíčových posláních je usilovat o kompletní integraci vzdělávání a výchovy do samotného étosu muzea. Ač se míra integrace a přijetí muzejního pedagoga do muzejního týmu stále ještě různí, fakt, že na začátku 21. století má každé dobře fungující muzeum své vzdělávací oddělení a zaměstnává jednoho a více muzejních pedagogů, dokazuje posun tímto směrem.

Muzejní pedagog v 21. století

Pro vzdělávání a výchovu na počátku 21. století je charakteristická zvyšující se nespokojenost s formálním systémem vzdělávání i rozšiřující se nabídka netradičních forem vzdělávání. V této době budou právě muzea hrát klíčovou roli. Převládá myšlenka, že ať už bude mít nová vzdělávací éra jakoukoliv podobu, bude především zaměřena na rozvoj základní skupiny dovedností.²⁰ Ty byly přesně definovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro 21. století (Framework for 21st Century Learning) vypracovaném neziskovou organizací P21 – Partnership for 21st Century Skills.²¹ Do skupiny základních dovedností, jež pomohou jedinci uspět a dále prosperovat ve stále měnícím se světě, ve kterém učení probíhá neustále a všude, patří především: kritické myšlení, schopnost třídít a syntetizovat informace, schopnost aplikovat nové poznatky v reálném světě, inovativně a tvořivě myslet, schopnost týmové práce a spolupráce. Jedná se tedy o takové dovednosti, na které se muzejní pedagog při vytváření muzejních vzdělávacích programů zaměřuje především. Muzejní instituce a její dlouholetá zkušenost ve vytváření praktických činností, dynamických programů a programů aktivní komunitní pomoci se tak stává ideál-

18 TALBOYS, Graeme K. *Museum Educator's Handbook*. Hampshire: Gower Publishing Limited, 2005.

19 Ibidem.

20 KRATZ, Scott a MERRITT, Elizabeth. Museums and the future of education. *On the Horizon*, 2011, vol. 19, no. 3, s. 188–195.

21 *Framework for 21st Century Learning* [online]. P21 – Partnership for 21st Century Skills [cit. 29. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.p21.org/our-work/p21-framework>.

ním prostředím, ve kterém dochází k rozvoji právě těchto klíčových dovedností. Kratz ve svém článku mapuje situaci v USA a možná řešení, která by mohla toto úsilí ještě více zefektivnit, vidí v rozšiřování nabídky zdrojů informací a dovedností, které muzeum návštěvníkům nabízí online, ve vytváření vzdělávacích a školících programů pro učitele nejen základních škol a především v aktivní fyzické integraci muzeí do škol a naopak. Mnoho muzeí a galerií se snaží ve svých vzdělávacích programech tematicky reflektovat školní osnovy formálního vzdělávání, a tak nabízet studentům možnosti dalšího vzdělávání a učitelům pomoci rozšířit své profesionální kompetence, což by také mělo být jedním z klíčových aktivit těchto institucí.

Role muzejních a galerijních institucí je v 21. století nenahraditelná především pro svou schopnost motivovat návštěvníky nejrůznějších věkových kategorií k získávání dalších poznatků. Muzea mají schopnost transformovat životy lidí a zažehnout v nich touhu aktivně myslet a samostatně se učit. Tom Finkelpearl, komisař Ministerstva kultury v New Yorku, je přesvědčen, že avantgardou muzejní kultury 21. století je ještě větší posun k vzdělávání. Vysvětluje, že stále ještě existuje ze strany kurátorů tendence lidem ve vstupu do muzeí zabránovat, zatímco úsilím muzejních pedagogů je naopak představitelé nejrůznějších skupin společnosti k návštěvě muzea více a více motivovat. Pro muzejní instituce zůstanou tedy i v 21. století klíčovými otázky vzdělávání, volného přístupu a sociální rovnocennosti. Další výzvou bude i nadále otázka celoživotního vzdělávání. Zatímco vzdělávání dětských návštěvníků v muzejních institucích se nyní již stalo tradicí, nabídku vzdělávacích programů pro dospělé návštěvníky, která by uspokojovala a reagovala na jejich potřeby dalšího vzdělávání, je třeba ještě dále rozvíjet.

Esencí muzea 21. století již není předmět, jak také napovídá název publikace Stevena Conna *Do Museums Still Need Objects?*²², ale zážitek, což dále znamená, že hlavní činnost, kterou by se návštěvníci muzea měli v muzejním a galerijním prostředí zabývat především, není jen pouhé prohlížení vystavených předmětů, ale navazování hlubšího smyslově prožívaného kontaktu s nimi. Právě na základě takových zkušeností může docházet k rozvíjení dovedností tolik důležitých pro další existenci a rozvoj člověka 21. století.

Závěr

V tomto textu jsme se pokusili poukázat na historické milníky, jež vedly k legitimizaci profese muzejního pedagoga v anglicky mluvících zemích. Ukázalo se, že vývoj byl v těchto zemích podobný, vyvolán klíčovými zprávami přinášející informace o současném stavu i doporučení pro budoucí praxi. Jak vyplývá z mnohých textů angloamerických odborníků, role muzejního pedagoga spočívá především v šíření nových poznatků srozumitelnou formou apelující na všestranné smyslové vnímání návštěvníka a současně ve vytváření muzea jako přátelského prostředí otevřeného všem jeho zájemcům. Dobře fungující muzeum je založeno na předpokladu, že o vytvoření příjemného prostředí bude usilovat nejen muzejní pedagog, ale všichni členové muzejního personálu.

Článek vznikl na základě výzkumného šetření autorky a byl financován z projektu IGA_PdF_2016_025 – Výzkum muzejní prezentace a jejích pedagogických souvislostí, který byl podpořen Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci.

22 CONN, Stephen. *Do Museums Still Need Objects?* University of Pennsylvania Press, 2010.

Použité zdroje

- CARTER, P. G. Educational Services. In: THOMPSON, John M. A. (ed.). *Manual of Curatorship*. London: Butterworths, 1984, s. 435–47.
- CHEETHAM, F. W. (ed.). *Museum School Services*. London: Museums Association, 1967.
- CONN, Stephen. *Do Museums Still Need Objects?* University of Pennsylvania Press, 2010.
- DREW, Sir A. *Framework for a System for Museums (the Drew Report)*. Standing Commission on Museums and Galleries. HMSO, 1979.
- FALK, John H. a DIERKING, Lynn D. *Learning from Museums. Visitor Experiences and the Making of Meaning*. Plymouth: AltaMira Press, 2000.
- *Framework for 21st Century Learning* [online]. P21 – Partnership for 21st Century Skills [cit. 29. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.p21.org/our-work/p21-framework>.
- HEIN, George E. *Learning in the Museum*. Abingdon: Routledge, 1998.
- HIRZY, Ellen Cochran. *Excellence and Equity. Education and the Public Dimension of Museums*. Washington: American Association of Museums, 2008.
- HOOPER-GREENHILL, Eilean. *Museums and Gallery Education*. London and New York: Leicester University Press, 1991.
- JOHNSON, Anna et al. *The Museum Educator's Manual. Educators Share Successful Techniques*. Plymouth: AltaMira Press, 2009.
- KRATZ, Scott a MERRITT, Elizabeth. Museums and the future of education. *On the Horizon*, 2011, vol. 19, no. 3, s. 188–195.
- LORD, Barry. *The Manual of Museum Learning*. Plymouth: AltaMira Press, 2007.
- LOWE, E. E. *A Report on American Museum Work*. Carnegie United Kingdom Trust, 1928.
- MOFFAT, Hazel a WOOLLARD, Vicky. *Museum & Gallery Education. A Manual of Good Practice*. Norwich: The Stationary Office, 1999.
- ROSSE, Earl of. *Survey of Provincial Museums and Galleries*. Standing Commission on Museums and Galleries, London: HMSO, 1963.
- TALBOYS, Graeme K. *Museum Educator's Handbook*. Hampshire: Gower Publishing Limited, 2005.
- WRIGHT, C. W. *Provincial Museums and Galleries*. Department of Education and Science, London: HMSO, 1973.

Muzejní pedagogové – naivní snílci nebo připravení pragmatici?

Museum Educators – Naive Dreamers or Ready Pragmatists?

Kateřina Tomešková, Muzeum Komenského v Přerově

Abstrakt

Příspěvek přináší příležitost nahlízet na téma Muzejní pedagog a jeho profese ze širokého hlediska. Jde o pokus poodstoupit při reflexi praxe od každodenní reality a s oporou v pragmatických teoriích poukázat na zvláštní význam muzejně-edukační činnosti pro další rozvoj naší společnosti. S ohledem na dnešní neklidnou dobu, pro niž je příznačná snaha najít kulturní identitu, poukazuje autorka článku na možná rizika a na existenci katastrofických scénářů. Jde o legitimní snahu přivést muzejní publikum k hlubší úvaze o vlastním jednání, o jeho kvalitách a rovněž v této souvislosti vybědnout profesní společenství k „připravenosti“...

Abstract

The paper provides an opportunity to examine the topic of a Museum Educator and his/her profession from a broad perspective. It also offers an opportunity to step back from everyday reality and engage in practical reflection and (with support based on pragmatic theories) to highlight the significant importance of the museum that is supporting educational activities for the ongoing development of our society. With regard to our present turbulent period, during which the effort to find a cultural identity is characteristic, the author of the article points out the potential risks and the actual existence of catastrophic scenarios. This also represents a legitimate attempt to encourage the museum audience to reflect deeper on their activities and their values and also, within this context, to encourage the members of the professional community to develop their “preparedness”.

Motto:

Čapkova myšlenka – „Filosofie praktického života se jako každá jiná filosofie rodí ze ztráty naivity“¹

V průběhu posledního desetiletí bývá **téma muzejní pedagog a jeho profese** poměrně často veřejně připomínáno a zároveň vykreslováno jako užitečné, především pak v úvahách o zvláštním významu role facilitátora při zprostředkování umění a historie mladé generaci. Pedagogická činnost profesionálů, kteří dnes pomáhají naplňovat edukační poslání muzeí,² se tak ruku v ruce s rozvojem mimoškolního a celoživotního vzdělávání postupně dostává do hledáčku nejen ostatních muzejníků a učitelů, ale i do zájmu široké veřejnosti.

Pokud se přidržíme některé ze současných definic muzejněpedagogické profese, o jejíž vytvoření se kromě zahraničních vědců také s úspěchem pokusil nejen český muzeolog, pak například podle Lucie Jagošové tento představuje „pedagogicky zaměřeného odborníka zastřešujícího praktickou i teoretickou ro-

1 ČAPEK, Karel. *Universitní studie*. 1. soubor. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987, s. 275.

2 FORTESCUE, Ann et al.: *Excellence in practice: Museum Education, Principles and Standards*. American Association of Museums, Standing Professional Committee. Washington DC, 2002, 2005 Revised, s. 7.

*vinu edukační práce v muzeu.*³ Kromě toho, že jde o pracovníka, který zodpovídá za naplňování celkové edukační koncepce muzea a s tím související vytváření vzdělávacích programů, pak tento také podává instrukce dozorcům, průvodcům i lektorům a přitom se ohlíží po uspokojování potřeb, zájmů a názorů návštěvníků. Na otázku „Kdo je muzejní pedagog“ dnes přináší seriózní odpověď nejen odborní pracovníci z našeho muzeologického prostředí⁴, ale také akademici z pedagogických fakult, především pak z kateder výtvarné výchovy, kteří se v posledních letech mimo jiné také nemalou měrou zasazují o vymezení profese a rozvoj české muzejní pedagogiky, např. Petra Šobáňová⁵. Odborníci z obou zmínovaných oborů se přitom víceméně shodují na názoru, že pedagogicky zaměřený pracovník muzea patří (i přes stávající systémově nedostatečné profesní zařazení) k těm muzejníkům, kteří jsou dnes ve smyslu hlubšího předávání poznatků návštěvnické obci ústředními postavami té či oné instituce. Takový pohled na předloženou profesi koresponduje se stanoviskem významných muzeologů, že jednou z primárních funkcí muzea je výchova a vzdělávání. Ve světovém prostředí k těmto bezpochyby patří i Eilean Hooper-Greenhill⁶, nebo náš Josef Beneš⁷. V neposlední řadě připomíná česká muzeoložka Lenka Mrázová v této souvislosti fakt, že „muzejní praxe sama formuje požadavek kvalifikovaného pracovníka pro práci s muzejním publikem.“⁸ S ohledem na tuto skutečnost může být pro nejednoho současného muzejníka zajímavé nahlížet popisovaný pracovní post z obecného hlediska, jenž přináší mimo jiné také příležitost **nechat se inspirovat k hlubšímu zamyšlení připomenutím významných filozofických myšlenek.** Obsah následujícího textu pak lze chápat nejen jako zájem o vyjádření se k úzce profesnímu tématu muzejně-edukační činnosti a k upřesnění jejího významu při obohacování současné mladé generace Čechů o historickou znalost, ale také jako pobídku k otevření co nejširší diskuse o aktuálním společenském problému nedostatečného posilování kulturního povědomí národa, který je v našem prostředí stále značně opomíjen.

Pod vlivem současných celosvětových událostí, které jsou obecně považovány za více či méně překotné, se i já ve svých úvahách často vracím k výroky velkých osobností, abych si lépe vyjasnila „odkud přicházíme, kým jsme a kam jdeme“. Po vzoru spisovatele Karla Čapka, na něhož zapůsobila vedle pragmatismu jako jednoho z vlivných myšlenkových směrů také řada jiných filozofických názorů, se dnes (stejně jako já) ne jeden reflektivní muzejněpedagogický praktik pokouší usilovat o objektivnost poznání a hierarchizaci hodnot, a to jak v osobním, tak i v pracovním životě. Ať už jsou závěry úvah každého jednoho z nás více či méně subjektivně zabarvené, znova a znova se utvrzujeme v myšlence, že jde právě o naše muzea, která jsou takřka nekonečnými pokladnicemi znalostí ukrytých v muzejních sbírkách. Stále narůstající počet zpráv o (ne)připravenosti Evropanů na velké multikulturně-společenské změny, které nám s každým dalším dnem stále silněji klepou na dveře, mě chtě nechtě přivádí k detailnímu ohlížení se po vlastním profesním jednání a k hlubšímu didaktickému přemýšlení o jeho kvalitách. Abych mohla učinit praktické kroky „k lepšímu učení“ a směřovat k vysoce efektivním muzejně-edukačním

- 3 JAGOŠOVÁ, Lucie. Kdo je muzejní pedagog? In: *Muzeum a škola: sborník příspěvků z konference Muzeum a škola*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy, 2009, s. 17-21.
- 4 JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010.
- 5 ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- 6 HOOPER-GREENHILL, Eilean. *The Educational Role of the Museum*. London, New York: Routledge, 1994.
- 7 BENEŠ, Josef. Poslání a role muzea jako svébytné kulturní instituce. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1969, č. 1-2, s. 52-65.
- 8 MRÁZOVÁ, Lenka. Úvod do muzejní pedagogiky a tvorby doprovodných programů v muzeu. In: BUKAČOVÁ, Jana (ed.), KOMÁRKOVÁ, Anna (ed.) a ŠEBEK, František (ed.). *Muzejní výstavnictví: učební texty nástavbového kurzu Školy muzejní propedeutiky Asociace muzeí a galerií České republiky*. 1. vyd. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2014, s. 169-197.

výstupům, musela jsem si připustit, že můj pohled na současný svět a jeho další vývoj je víceméně zkreslený. Když se mi konečně podařilo sundat z očí růžové brýle a vymanit se z tzv. provozní slepoty, pokoušela jsem se podívat na problematiku vzdělávání v českých muzeích z co nejvzdálenějšího horizontu. Pod vlivem zodpovědnosti za účinné „koučování“ vzdělávacího procesu v muzeu a za edukačně účinné podoby klíčových badatelských úloh se z mé představy postupně vynořila silná pedagogická starost o to, jakými změnami bude nutné projít v souvislosti se stávajícími potřebami multikulturního evropského společenství a jakým vhodným způsobem se v muzejní/muzejně-edukační praxi bude muset každý z nás přičinit za upevňování vlastních kulturních vzorců. V mém případě navíc popisovanou úvahu doprovázela i apokalyptická představa o tom, co se bude dít, když... Pod vlivem načtené literatury na uvedené téma byl dojem z mnou vytvořeného obrazu případného kulturního kolapsu natolik silný, že jsem se o něm po zralé úvaze rozhodla podělit i se čtenáři tohoto článku. A ač se na první pohled může zdát, že je zatím předčasné nahlížet budoucnost evropského společenství v takovém světle, mé myšlenky se začaly ubírat k vidině nasměrované na započetí příprav k případnému uskutečnění poměrně složitých a náročných opatření charakteristických pro etapu více či méně násilného propojování kultur. A přesto lze podle Josepha A. Taintera⁹ za představou blížících se ne příliš populárních změn možné spatřovat z historického hlediska jednu z legitimních cest ke znovuzrození nové podoby jakéhokoliv společenství.

Kromě již zmiňovaného významného současného amerického archeologa, antropologa a historika hovoří o blížícím se kolapsu společností stále častěji také celá řada jiných vědců, kteří se vzhledem k závažnosti situace navíc stávají i spisovateli populárně-naučných knih. Například americký fyziolog Jared M. Diamond¹⁰ pátrající ve svých studiích především po příčinách environmentálních kolapsů, upozorňuje v souvislosti s dlouhodobě opakujícím se problémem „nečinnosti společností“ na společný znak složitých societ – centrální rozhodování, které bývá většinou nepružné. Z toho logicky vyplývá závěr, že bez praktických snah jedinců a racionálního jednání jednotlivých profesních skupin, se nemůže obejít ani vznik nových společenství složených z velmi různorodých komunit lidí. A ať už se v následujících letech stane cokoli, členové těchto komunit se budou muset vzájemně přizpůsobit a hledat společnými silami řešení jak pro restart nové společnosti, tak pro protivení se celé řadě dalších možných ničivých událostí, které považuje lidstvo na počátku 21. století za velké hrozby. Přitom nemusí jít rovnou o vypuknutí jaderné války, příchod pandemie nebo vznik ekologické katastrofy, nemalým problémem pro každou společnost může znamenat i tzv. kulturní kolaps. Například pro Miroslava Bártu¹¹ neznamená kolaps společnosti nebo i celé civilizace to, že přijde katastrofa, po které přestane existovat čas a prostor, ale „jen“ to, že systém projde velmi zásadním zeštíhlením. Kromě jiného se může také jednat o příchod významných změn, které uvnitř konkrétní společnosti například utlumí nebo dokonce úplně paralyzují proces pěstování a předávání určité kultury. V této souvislosti je zcela na místě připomenout skutečnost, kdy tento náš uznávaný špičkový egyptolog a archeolog kromě jiného varuje veřejnost před možným kolapsem společnosti, poukazuje na zdecimované elity a postupnou ztrátu vlastní identity a kultury. Za předloženým názorem, který má na první pohled takřka alarmující obsah, můžeme po hlubším posouzení nakonec vidět nepříliš hroznou zprávu o stavu světa, který se fragmentarizuje na základě příslušnosti ke kultuře, ideologii, historickým kontextům. S tím souvisí to, že se také Evropané v posledních letech stále častěji přiklánějí k menším, lokálním programům a přitom začínají postupně transformovat své myšlení, což ve svém důsledku může znamenat předzvěst počátku ozdravného procesu. Aby česká společnost, která je na tom dnes hůře než okolní země, nepřestala rozumět své vlastní přirozenosti, na-

9 TAINTER, Joseph A. *Kolapsy složitých společností*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2009.

10 DIAMOND, Jared M. *Kolaps: proč společnosti zanikají a přežívají*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008.

11 BÁRTA, Miroslav a kol. *Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur: minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011.

bízí se vhodně využít k poučení lidí, především pak mladé generace, celé škály dostupných sbírkových předmětů a vytvořit z historie v nich ukryté základní stavební kameny pro předávání, pěstění a rozvoj zdejší „nové kultury“. Naše muzea si pak lze představovat jako jakési „kulturně-bezpečnostní úkryty“, které mají chránit návštěvníky před ztrátou paměti a úpadkem kulturně-historického povědomí. Ničím nenahraditelnou výhodou „našinců“ ve své zemi je schopnost sdílet nejen přítomnost a budoucnost, ale i minulost – vzpomínky na životy našich otců a praotců.

Bohužel, negativně laděné zprávy, za nimiž se mnohdy ukrývají naprosto racionální úvahy o tom, co se s námi na počátku 21. století ve skutečnosti děje, nechce většina Čechů ani slyšet. I přes zahlcenost každodenní realitou a z ní vyplývající problémy, by nám téma možného kolapsu společnosti mělo přestat za krátké pozastavení. Pro odlehčení problému se můžeme vydat za poučením například do světa videoher, kde jsou případy nejrůznějších necitlivých proměn společnosti na každodenním pořádku. Ale ať se děje ve smyšleném příběhu cokoliv, nakonec zpravidla zjistíme, že nasimulovanou katastrofu přežije ve většině případů hrstka lidí, kteří jí byli předem přichystáni čelit. S ohledem na naznačené skutečnosti můžeme konstatovat, že za vhodným řešením sebevětšího problému ve společnosti ponejvíce stávají ti, kterým se říká „preppers“ (připravení). Uvedený příklad, který jsem si pro větší názornost zapůjčila z virtuálního prostředí, rozhodně ale nelze považovat za zcestný, protože má svou paralelu v našem životě a zároveň přináší příležitost výše popisovanou představu zacyklit. Možná budou čtenáři tohoto textu překvapeni, když si dovolím s oporou v současné světové vědecké literatuře připomenout, že například podle Lewise Dartnella¹² takových komunit, které se předem připravují na tzv. den „D“, tzn. velkou katastrofu, přibývá v posledních letech geometrickou řadou. Odhaduje se, že v současné Evropě žije těch, kteří si vybudovali kryt, už mnoho desítek tisíc lidí, v Americe jich pak jsou dokonce už více než čtyři milióny. K velkému překvapení vědců se při detailním studiu těchto velmi bytelných obydlí, kterých jsou dnes stovky už i v České republice, zjistilo, že jsou v nich uskladněny nejen tuny trvanlivých potravin, velké zásoby pitné vody a množství zbraní, ale také velmi často i staré předměty po předcích.

Dalo by se říci, že skupiny tzv. připravených zakládají svou důvěru v bytí kromě jiného na předmětech z minulosti, ač tyto pro ně nemají v dnešní době zdánlivě žádný zjevný užitek. Při troše nadsázky lze v jejich chování najít rysy velmi blízké postojům současných muzejníků, kteří z logiky své profesní oblasti velmi dobře rozumějí podvědomé neutuchající potřebě společnosti vracet se zpátky ke kořenům. V dané souvislosti stojí za zvláštní úvahu také detailní studium nemalého množství simulací založených na modelech popisujících nejrůznější cesty, jak se vyhnout případnému kolapsu společnosti. Není od věci právě na tomto místě konstatovat, že za jejich vznikem stojí také v našem prostředí zpravidla velmi významní společenskovední odborníci, k nimž beze sporu patří například Miroslav Bárta a Martin Kovář¹³. Právě tito profesori kladou při oslovování různých zájmových komunit zvláštní důraz na předávání zcela zásadních informací, které vedou jedince i celou skupinu k uvědomění si hrozby kolapsu společnosti a přitom apelují na kritické přehodnocení jejich profesních postojů. Této myšlence v současné muzejní praxi věnuje zvláštní pozornost také společenství muzejních pedagogů, kteří se musejí při plánování, přípravách i samotné realizaci edukační činnosti dnes a denně rozhodovat o tom, zda jimi zprostředkované poznatky získané ze studia sbírkových předmětů bude návštěvník považovat za obsaňově a vizuálně lákavé, ale také za řešící problémy současného světa a zároveň i za užitečné pro jeho další život. O vhodných způsobech převyprávění minulosti prostřednictvím nabízených oživujících aktivit, jejichž účinnost byla nejménou s úspěchem ověřena v současné muzejní praxi, můžeme s ohledem na je-

12 DARTNELL, Lewis. *The Knowledge: How to Rebuild Our World from Scratch*. Vintage, 2015.

13 BÁRTA, Miroslav (ed.), KOVÁŘ, Martin (ed.) a FOLTÝN, Otakar (ed.). *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015.

jich kulturní a edukační potenciál také uvažovat jako o efektivním prostředku k zisku zájmu návštěvníka a k možnému nasměrování jeho pozornosti na uvědomění si vlastní kultury.

Přestože nejnovější zveřejněné výsledky didaktických analýz klíčových učebních situací, které byly vybrány z realizací aktuálních českých vzdělávacích programů, podávají podle autorů odborné monografie *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*¹⁴ seriózní důkazy o jejich vysoké kvalitě, bývá zážitkový způsob vzdělávání (snad kvůli své poučně-zábavné formě) dodnes trnem v očích některých odborných pracovníků našich muzeí. Opakované kritické připomínkování těchto jinak edukačně účinných a zároveň většinou i návštěvnický velmi oblíbených způsobů interpretace historie „zevnitř“ instituce vyvěrá především z kritických názorů některých historiků, kteří ji často považují za „nepřiměřeně líbivou“ a v nejednom případě i „historiograficky zkreslující“. Je zcela pochopitelné, že uměle vytvořená podoba muzejní edukace do smyslově zabarvených pokusů o rekonstrukce minulosti do fiktivní polohy světa, která má kromě předávání vzdělávacího obsahu poskytovat účastníkům programů také nejrůznější prožitky, má v tradičním prostředí našich muzeí kromě příznivců také své odpůrce. S ohledem na správnost předávání historických poznatků je proto vždy na místě spolupráce a s ní související otevřená komunikace mezi muzejníky navzájem, aby mohla být výsledná podoba vytvořených „modelů možného/historického světa“ nejen co nejpravdivější, ale také co nejvstřícnější vůči potřebám, zájmům a názorům návštěvníků. I přes naznačené interní překážky na nejednom českém muzejním pracovišti **si muzejní pedagogové, kteří leckdy bývají některými svými kolegy považováni za naivní snílky, velice dobře uvědomují, že je dnes zapotřebí naprosto pragmaticky přistupovat ke zprostředkování historických obsahů.** Ať už je tak na muzejněpedagogické praktiky pohlíženo snad ponejvíce kvůli jejich tvůrčím představám o zdánlivě jednoduché cestě ke změnám „k lepšímu“, pak každodenní důkazy o naléhavé potřebě vyřešit problémy současného světa, z něhož přicházejí návštěvníci do muzea za poznáním i potěšením, je nutí myslet velmi pragmaticky a racionálně se snažit přizpůsobovat instituce lidem přicházejícím „zvenčí“. Z uvedených skutečností vyplývá závěr, že jsou to právě **muzejní pedagogové, kteří při „koučování“ edukačního procesu musejí být schopni rozumně a racionálně uvažovat bez toho, že by se nechávali strhávat ať už pozitivními či negativními pocity a emocemi, což mimo jiné také svědčí o jejich profesním zájmu přizpůsobit se permanentnímu tlaku společnosti na vybalancování vztahu mezi historií, současností a budoucností.**

Oproti klasické podobě úzce zaměřeného odborného nebo průvodcovského výkladu přináší populárně-vědecký přístup muzejních pedagogů ke zprostředkování minulosti celou řadu příležitostí pro návštěvníky být v průběhu edukace aktivní a moci kreativně přistupovat k řešení zadaných badatelských úloh. V této souvislosti například významný český teoretik a didaktik výtvarné výchovy Jan Slavík,¹⁵ jehož myšlenky jsou také ovlivněny pragmatickou filozofií, vysvětluje (v návaznosti na Russella¹⁶) „rozdíl bezprostředního a zprostředkovaného“ jakožto znalosti z bezprostředního smyslového poznání a znalosti zprostředkované popisem. Toto tvrzení koresponduje s všeobecně známým názorem psychologů a pedagogů, kteří shodně prohlašují, že nejen dítě, ale i dospělý člověk potřebuje obojí druh poznání, přičemž každé mu přináší příležitost uchopit jiné prvky skutečnosti. Z logiky věci pak vyplývá, že je sice možné veškeré muzejněpedagogické snahy o vytvoření „lepší“ podoby obrazu historie kriticky posuzovat, ale vždy je při jejím hodnocení nutné mít na paměti dva nepostradatelné aspekty jakými je živost a smyslnost, bez nichž se proces integrace a uspořádání poznání v žádném případě neobejde. A ač dosud

14 ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.

15 SLAVÍK, Jan a WAWROSZ, Petr. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefletiky*. Díl první. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2001.

16 RUSELL, Bertrand. Poznanie na základe oboznámenosti a poznanie z deskripcie. *Organon F*, 1997, roč. 4, č. 3, s. 264–278.

není některým muzejněpedagogickým profesionálům z pohledu historiků dána plná důvěra a oni sami si ji stále musejí získávat, přesto se tito snaží jednat ve své činnosti tak, aby jejím výsledkem byl rozvoj rozumu i citu návštěvníka, který bude nejenže důvěřovat v budoucnost světa, ale také bude s ohledem na nabyté poznatky o něco lépe připraven na blížící se období velkých změn napříč lidskou společností. Jde o pedagogicky oprávněný způsob směřování návštěvníka k soběstatečnosti jako k jedné z vhodných cest ke společnému přežití lidí, i k jejich postupnému návratu ke kulturní svobodě. V neposlední řadě svědčí o pragmatickém postoji muzejních pedagogů také jejich časté aplikace prvků zkušenostního a činnostního učení do muzejní edukace, které umožňují návštěvníkům založit svou důvěru v další existenci na osobní zkušenosti se sbírkovými předměty nebo jejich substituty. S tím souvisí i jejich zájem podpořit přípravu i realizaci poměrně náročného scénování příběhů z minulosti, kterým účastníci edukačního procesu vtiskují s ohledem na svou jedinečnou zkušenost neopakovatelnou podobu i zvláštní význam.

V samotném závěru článku se nabízí vzpomenout na odbornou monografii *Tvorba jako způsob poznávání*¹⁷, která se v současném vědeckém prostředí těší zvlášť velké oblibě. V obsahu jedné z jejich kapitol přichází Jan Slavík s názorem, že každou tvorbu lze chápat jako kulturní experiment, v němž se do jisté míry „jako“ opakuje cesta objevů, kterými procházela civilizace... což v obecném pohledu napříč různými obory věd a umění znamená přistupovat k tvorbě jako ke způsobu poznávání. Většina současných muzejních pedagogů, která se oproti ostatním muzejníkům již dříve ztotožnila s tímto názorem, dnes uvažuje o muzejních expozicích a výstavách jako o místech vhodných pro učení a pro rozvoj kreativity návštěvníků. Tím, že je v současné praxi návštěvníkům nabízena jedinečná příležitost prožít si minulost „na vlastní kůži“, jsou tito mimo jiné nepřímě připravováni také na dobu, kdy bude z důvodu zvláštní naléhavosti zapotřebí posílit naši kulturu. Právě v těch chvílích pak bude nezbytné vzít do rukou dávno zapomenuté předměty, začíst se do starých knih a tvůrčím způsobem se přizpůsobit nové realitě. **Zvláštní důraz kladený současnými muzejními pedagogy při edukaci na posilování historické paměti a zpřítomňování z ní vzešlých mravních stanovisek, na podporu empatického prožívání světa a na užitek, jenž s sebou přináší každé uvážené jednání lidí, tak ve výsledku koresponduje s takřka sto let starým pragmatickým výrokem Karla Čapka: „Důležité je, aby budoucnost byla zlepšována v myšlenkách a plánech, ale ještě důležitější je, aby byla zlepšována v reálných skutcích v životě.“**¹⁸

Použité zdroje

- BÁRTA, Miroslav a kol. *Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur: minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011.
- BÁRTA, Miroslav (ed.), KOVÁŘ, Martin (ed.) a FOLTÝN, Otakar (ed.). *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2015.
- BENEŠ, Josef. Poslání a role muzea jako svébytné kulturní instituce. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1969, č. 1–2, s. 52–65.
- ČAPEK, Karel. *Universitní studie*. 1. soubor. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987.
- DARTNELL, Lewis. *The Knowledge: How to Rebuild Our World from Scratch*. Vintage, 2015.
- DIAMOND, Jared M. *Kolaps: proč společnosti zanikají a přežívají*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008.
- FORTESCUE, Ann et al. *Excellence in practice: Museum Education, Principles and Standards*. American Association of Museums, Standing Professional Committee. Washington DC, 2002, 2005 Revised.

17 SLAVÍK, Jan et al. *Tvorba jako způsob poznávání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013.

18 ČAPEK, Karel. *Universitní studie*. 1. soubor. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987, s. 283.

- HOOPER-GREENHILL, Eilean. *The Educational Role of the Museum*. London, New York: Routledge, 1994.
- JAGOŠOVÁ, Lucie. Kdo je muzejní pedagog? In: *Muzeum a škola: sborník příspěvků z konference Muzeum a škola*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy, 2009, s. 17-21.
- JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika: Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2010.
- MRÁZOVÁ, Lenka. Úvod do muzejní pedagogiky a tvorby doprovodných programů v muzeu. In: BUKAČOVÁ, Jana (ed.), KOMÁRKOVÁ, Anna (ed.) a ŠEBEK, František (ed.). *Muzejní výstavnictví: učební texty nástavbového kurzu Školy muzejní propedeutiky Asociace muzeí a galerií České republiky*. 1. vyd. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2014, s. 169–197.
- RUSELL, Bertrand. Poznanie na základe oboznámenosti a poznanie z deskripcie. *Organon F*, 1997, roč. 4, č. 4, s. 264–278.
- SLAVÍK, Jan a WAWROSZ, Petr. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefietiky*. Díl první. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2001.
- SLAVÍK, Jan et al. *Tvorba jako způsob poznávání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- TAINTER, Joseph A. *Kolapsy složitých společností*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2009.

Muzejní pedagog jako klíčový nástroj v komunikaci s veřejností

Museum Educator as a Key Figure in Regard to Communicating with the Public

Zdeňka Kulhavá, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, centrum interdisciplinárního výzkumu

Abstrakt

Příspěvek Muzejní pedagog jako klíčový nástroj v komunikaci s veřejností se zaměřuje na rozmanitost postavení muzejních pedagogů v rámci organismu paměťových a kulturních institucí v České republice; jejich strategický význam pro tyto instituce a také možnosti, jaké muzejní pedagog v komunikaci s veřejností má. Příspěvek podloží příklady z muzejně-pedagogické praxe, které budou ilustrovat pozitivní i negativní stránky této problematiky.

Abstract

The contribution focuses on the diverse status of Museum Educators in memory institutions and cultural institutions in the Czech Republic. This text will discuss their strategic importance for these institutions and what options they have for communicating with the public. The contribution is enriched with positive and negative examples from practice.

Muzejní pedagogika – fenomén 21. století?

Přestože se o muzejní pedagogice jako oboru v České republice (dále jen ČR) intenzivně hovoří až od 21. století, její kořeny můžeme spatřit o mnoho dekád dříve. Roku 1946 byla založena *Mezinárodní rada muzeí ICOM* (International Council of Museums). Jejím cílem bylo, a stále je, propojovat muzea po celém světě a metodicky pomáhat jejich rozvoji prostřednictvím vydávání různých metodik, koncepcí, etických kodexů, pořádáním mnoha konferencí, realizací mezinárodních projektů apod.¹

Již roku 1964 byl na zasedání ICOM vznesen požadavek na vytvoření periodika specializujícího se na muzejní edukaci. O pět let později bylo vydáno první číslo časopisu ANNUAL², který si tuto problematiku vzal za svou.

V Československém muzejnictví byla úloha muzeí v oblasti vzdělávání zmiňována již v 70. letech 20. století, avšak do přelomu tisíciletí se dalo převážně hovořit o plnění tohoto úkolu prostřednictvím standardních průvodcovských služeb, komentovaných prohlídek s kurátory a frontálních přednášek v přednáškových sálech institucí.

Se změnou doby došlo i k proměně paradigmatu. Vzrostla role „zprostředkovatele“. Důležitým hlediskem v současnosti je, jak jsou sbírky prezentovány a komu. Zdali pouze **výstavní činností na vrcholné**

1 Podrobněji viz The International Council of Museums. *The International Council of Museums* [online]. [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://icom.museum/>.

2 Všechna vydaná čísla časopisu ANNUAL, později přejmenovaného na ICOM Education jsou volně ke stažení na <http://network.icom.museum/ceca/publications/icom-education/>.

odborné úrovni nebo popularizační činností srozumitelné i laické veřejnosti. Muzea v západní Evropě byla v tomto směru donedávna o velký krok před námi. Dnes však můžeme s hrdostí říci, že nemusíme příklady hledat výhradně jen v zahraničí, nýbrž nacházíme adekvátní srovnání v rámci České republiky, což jen potvrzuje, jaký pokrok v této oblasti české paměťové instituce učinily.

Jako průlomový projekt v oblasti muzejní pedagogiky je v ČR uváděna „Brána muzea otevřená“ realizovaná v rámci programu *Nadace Open Society Fund Praha* (1997–2002). Jeho hlavním cílem byl rozvoj vzdělávací funkce muzeí. Pod vedením PhDr. A. Brabcové byla projektem podporována spolupráce muzeí a škol v oblasti výchovy uměním, mimoškolní výuky historie, objektového a komunitního učení. S cílem podpořit spolupráci muzeí a škol byl *Národní galerií v Praze a Step by step Česká republika o. s.* v návaznosti na *Bránu muzeí otevřenou* realizován projekt „Škola a muzeum pod jednou střechou“ (2004). Od té doby vznikla celá řada projektů propojujících činnost muzeí, galerií, škol i široké veřejnosti, které se snaží popularizovat a vzbuzovat větší zájem veřejnosti o jejich navštívení.³

O vzrůstajícím významu muzejní pedagogiky dále svědčí to, že se muzejní a galerijní pedagogika etablovaly na vysokých školách jako studijní obory. Na Masarykově univerzitě v Brně lze studovat v rámci navazujícího magisterského studia obor *Galerijní pedagogika a zprostředkování umění*,⁴ a ve stejném typu studia obor *Muzejní a galerijní pedagogika* na Univerzitě Palackého v Olomouci.⁵

Taktéž nelze opomenout intenzivní práci *Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku Asociace muzeí a galerií České republiky*, která se pod vedením Mgr. K. Tomeškové, PhD. intenzivně věnuje **metodologickému zastřešení tohoto oboru, vzdělávání pracovníků muzeí a galerií a prezentaci muzejní pedagogiky v muzejním i akademickém prostředí.**

Je potřeba připomenout i činnost *Metodického centra muzejní pedagogiky v Brně*, a dalších paměťových institucí, které ať už vlastní činností nebo prostřednictvím různých projektů akcentují vzdělávací roli paměťových institucí a prohlubují součinnost muzejních pedagogů s odbornými pracovníky.

Je muzejní pedagog odborným pracovníkem muzea?

V úvodním textu jste se dočetli, jak potřeba muzejní pedagogiky ve světě vznikla a jaký kus práce udělala v České republice za poslední dvě dekády. V čem však v posledních letech spočívá debata je, jestli je muzejní pedagog odborným pracovníkem muzea či ne, jakou potřebuje kvalifikaci a jak mu vůbec budeme říkat.

Je zcela pochopitelné, že spolu s výraznějším soustředěním na návštěvníka vznikla potřeba „zprostředkovatele“ disponujícího adekvátními znalostmi, dovednostmi a schopnostmi. Pracovníka, který dokáže „přeložit“ odborný jazyk výstav návštěvníkům různých věkových i zájmových skupin a také návštěvníkům s různými vzdělávacími potřebami.

3 Např. projekt Národního muzea *Dotkní se 20. století!*, projekt Muzea města Ústí nad Labem *Zapomenutí hrdinové*, projekt Židovského muzea v Praze *Zmizelí sousedé*, projekt Muzea východních Čech v Hradci Králové ve spolupráci s Národním muzeem *Vzpomínky na 80. léta v Československu* a mnoho dalších.

4 Viz Masarykova univerzita v Brně: Filosofická fakulta. *Masarykova univerzita v Brně* [online]. [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/phil/study/fields/10475?lang=cs>.

5 Viz Univerzita Palackého v Olomouci: Pedagogická fakulta. *Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/skupiny/zajemcum-o-studium/studijni-obory/obor/muzejni-a-galerijni-pedagogika/>.

Samotný termín „muzejní pedagog“ je odbornou veřejností velice diskutován. Vzhledem k tomu, že tato pracovní pozice dosud není uvedena v katalogu prací,⁶ používají se pro specifikaci zařazení edukačních pracovníků v muzeích a galeriích různé termíny, které jsou však bohužel velmi často chápány jako synonymní. V zařazení zaměstnanců se pak objevují pojmy jako je animátor, průvodce, lektor, edukátor, kurátor pro edukační činnost apod. V tomto příspěvku se s ohledem na jeho rozsah a zaměření nemohu věnovat rozboru terminologických rozdílů těchto pojmů.⁷

Slovní spojení „muzejní pedagogika“ a „muzejní pedagog“ jsou dnes zažité pojmy. V současné době je akcentována role vysokoškolsky vzdělaného pedagoga, který své nabyté znalosti a dovednosti využívá v muzejním prostředí. Jak jinak by se měl nazývat absolvent oboru *Muzejní a galerijní pedagogika*, než muzejní, případně galerijní pedagog? Problém nastává ve chvíli, kdy si uvědomíme, že podobnou iniciativu jako muzea a galerie vyvíjejí v současné době objekty spadající pod správu Národního památkového ústavu, veřejné knihovny nebo archivy? To by pak specializace „pedagogů“ narůstala takřka geometrickou řadou. Na druhou stranu, když se zamyslíme, že existují specializace jako „pedagog preprimárního vzdělávání“, „pedagog základních a středních škol“, „vysokoškolský pedagog“, „pedagog volného času“, „speciální pedagog“, „sociální pedagog“ atd., proč bychom se museli vyhýbat dalším termínům odrážejícím jen skutečnou realitu? Absolvent magisterského programu oboru učitelství na pedagogických fakultách je právoplatný pedagog. Stejně tak absolvent *Muzejní a galerijní pedagogiky*. Přesto se Ministerstvo kultury dle slov ředitele Odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Mgr. P. Hlubučka přiklání k termínu „edukátor v kultuře“. Výběr správného termínu bude patrně záležitostí mnoha diskusí. Já však pevně doufám, že nebudou tyto diskuse fatální překážkou v prosazení povolání muzejního pedagoga do katalogu prací, ať už ho budeme nazývat jakkoli.

Proč usilovat o zařazení profese muzejního pedagoga do katalogu prací?

Proč je tak důležité, aby se muzejní pedagog etabloval do katalogu prací? Proč nemůže stávající stav fungovat dál? Jen odpověď na tuto otázku by zasloužila samostatný příspěvek. Každopádně je třeba si uvědomit, že pokud by se podařilo prosadit pozici muzejního pedagoga, umožnilo by to zaměstnavateli přesněji definovat jeho náplň práce, vymežit jeho kompetence, povinnosti, míru odpovědnosti.

Dále by se jasně začlenil do organizační struktury instituce, čímž by se zlepšilo jeho postavení v kolektivu ostatních zaměstnanců, a mohl by se dostat naroveň odborným pracovníkům. To by samozřejmě mělo pozitivní dopad na sebevědomí muzejních pedagogů, které je dlouhodobě snižováno právě připomínáním jejich nerovného postavení s odbornými pracovníky, byť se jedná o kolektiv lidí se stejným dosaženým stupněm vzdělání, jako mají oni sami, a také by se zlepšilo jejich platové zařazení. Zaměstnanci zastávající pracovní pozici definovatelnou jako muzejní pedagog, jsou ohodnocováni v důsledku neadekvátního zařazení běžně 8. či 9. platovou třídou. Pokud by se pozici muzejní pedagog podařilo definovat do katalogu prací, mohlo by se jeho platové zařazení zvýšit o jednu až dvě třídy.

Práci muzejního pedagoga zastává řada zaměstnanců paměťových institucí bez ohledu na to, o jak velké instituce se jedná a jak mají definovanou pracovní pozici. Považuji za důležité uvést fakt, že řadě z nich možnost mít vlastního muzejního pedagoga nezaručí, že tomu tak bude.

6 Viz sbírka zákonů č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě.

7 Pro podrobnější studium této problematiky doporučuji literaturu: ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Škola muzejní pedagogiky I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

Jedná se o městská a regionální muzea a galerie, čítající jen několik málo zaměstnanců, jejichž omezený počet jasně vyžaduje kumulaci funkcí. Dosud nejsou neobvyklé instituce čítající do pěti zaměstnanců, kteří sice mají nedefinovanou pracovní pozici, kterou zastávají, ale zpravidla dělají ke své hlavní činnosti vše, co je třeba. Tudíž otázka práce s veřejností je v takových institucích závislá na osobním nadšení konkrétních lidí a jejich ochotě se dále vzdělávat.

Situace v těchto malých institucích je diametrálně odlišná od institucí krajského a zemského typu čítajících desítky pracovníků, což jim umožňuje vytvořit pro muzejního pedagoga pracovní pozici, v lepším případě celé edukační oddělení.

Co vedení paměťových institucí chce?

Dosud jsem uvedla, jak pozice muzejního pedagoga vznikla, a proč bychom měli usilovat o její oficiální ustavení. Vše dosud řečené se odráží a potvrzuje v potřebách paměťových institucí v oblasti vztahů k veřejnosti.

Bez ohledu na velikost instituce, počet zaměstnanců, město, ve kterém se nachází, lze vymezit několik základních poslání, která chtějí z hlediska návštěvnického servisu naplnit:

- návštěvnost,
- pozitivní PR,
- modernost,
- oslovení širokého spektra návštěvníků.

I když už léta slyšíme, že míra **návštěvnosti** nemusí nutně vypovídat o kvalitě výstav, stále muzea usilují o přízeň zřizovatelů, pro které je kritérium návštěvnosti často směrodatným ukazatelem. Aby byl tento faktor splněn, nutně na něj navazují další výše uvedené charakteristiky.

Pozitivní PR instituce znamená mít spokojeného návštěvníka, protože ten bude svůj zážitek šířit dál a je velká pravděpodobnost, že se bude do muzea vracet, což má opět pozitivní dopad na návštěvnost. Jaký může mít zážitek z návštěvy dopad na veřejné mínění lze ukázat na případu hodnocení *Regionálního muzea v Teplicích*, účastníci exkurze Asociace učitelů dějepisu České republiky:⁸ „V Teplicích nás v Regionálním muzeu přivítala ne příliš ochotná průvodkyně, nevlídný dojem ale nahradila bohatá sbírka lázeňství a sklářství.“⁹ Veřejnost je často přísným porotcem naší práce. Často špatná zkušenost s pokladní nebo průvodcem nechá v návštěvníkovi špatný dojem o instituci jako celku, který se pak šíří dál. Dnes je zcela běžné, že lidé sdílí své zážitky na sociálních sítích. Proto je velmi důležité pracovat na tom, aby návštěvníci vnímali paměťové instituce jako místa smysluplného trávení času a jejich hodnocení byla pozitivní.

Řada muzeí využila jevu, kdy se k nim návštěvníci vrací, a vytvořila různé *kluby přátel*, jejichž prostřednictvím nabízí navrátilivším se návštěvníkům různé benefity v podobě zlevněných vstupů na výstavy, přednášky a jiné kulturní akce muzea, možnost zakoupit si levněji publikace apod. Zároveň tak vzniká uskupení kulturně založených lidí, kteří sdílí stejný zájem a z pohledu muzejního pedagoga se s takovou tou zájmovou skupinou velmi dobře pracuje.

8 Viz Kol. autorů. *Informační list č. 43*. Praha: Asociace učitelů dějepisu České republiky, 2016, s. 8.

9 Ibidem.

Paměťové instituce dnes musejí čelit konkurenci různých zábavních center, která se svou nabídkou také zaměřila na oslovení širokého spektra cílových skupin. Proto se jedním z cílů muzeí a galerií stala **modernita**. S tím souvisí cílené odstraňování „bariéry prahu“, ať už z hlediska bezbariérovosti vstupu do instituce, tak i z hlediska přístupu zaměstnanců k návštěvníkům. Což vyžaduje i změnu přístupu vedení institucí k zaměstnancům, kteří jsou v „první linii“ (pokladní, průvodci, kustodí, muzejní pedagogové) a jsou s návštěvníky nejčastěji v kontaktu. Zaměřují se více na jejich proškolení a zvyšování standardu návštěvnického servisu.

Ve výstavnictví se ustupuje od klasického „vitrínového muzea“, staví se různé scénérie, výstavy se svou koncepcí přibližují návštěvníkům. Spolu s tím narůstá i **interaktivita** ve výstavách. Je opravdu velmi dobrým signálem, že již nemusíme hledat srovnání výhradně v zemích západní Evropy, nýbrž i v České republice jsou instituce, které v posledních letech udělaly velký vstřícný krok k návštěvníkům a tím posunuly laťku českého muzejnictví naroven s evropskými institucemi. Narostl počet samooslužných interaktivních prvků ve výstavách, které mohou obsluhovat návštěvníci při běžné návštěvě muzea, ale také se zvýšila potřeba zprostředkovatele, který návštěvníky vtáhne do hry a zábavným, přesto stále dostatečně odborným způsobem, mu danou problematiku zprostředkuje. Dobrý zprostředkovatel – muzejní pedagog – dokáže dané téma „přetlumočit“ každé skupině návštěvníků jí srozumitelným jazykem a formou. Jde o didaktické uchopení věci, ne jen o předání průvodcovského textu. A právě v tom tkví jeho odbornost.

Co si vedení paměťových institucí myslí?

V následující pasáži se budu věnovat stereotypům, které z pohledu vedení mnoha paměťových institucí stále přetrvávají, a proto je považuji za důležité zmínit. Jednou z velmi často sdílených stereotypních představ je, že **návštěvníci chodí do paměťových institucí za výstavami**, zajímá je jejich odborná stránka. Toto tvrzení však vyvrací statistiky, které prokazatelně uvádí, že výstavy zpracované na nejvyšší odborné úrovni nemají takovou návštěvnost jako pronávštěvnický zpracované výstavy, podané popularizační formou. Tedy výstavy návštěvníkovi srozumitelné, atraktivní, obohacené o doprovodný program v podobě přednášek, komentovaných prohlídek s kurátory, interaktivních programů pro děti, mládež a rodiny s dětmi nebo různých workshopů s muzejním pedagogem.

Již argumenty uvedené v předchozím odstavci rozporují následující častý stereotypní postoj vedení institucí, která tvrdí, že **programy pro veřejnost zvládne dělat kdokoli**. Z jejich pohledu jen návštěvníky hlídá, aby něco nerozbili nebo nezczizili, a povídá si s nimi. Vývoj pracovní pozice muzejního pedagoga a kritéria výše jeho kvalifikace však již sám o sobě tento stereotyp popírá.

Jak už jsem uvedla výše, je dnes běžnou praxí, že základním požadavkem zaměstnavatele je, aby post muzejního pedagoga zastával vysokoškolsky vzdělaný pracovník. Navíc se muzejní pedagogové dále intenzivně vzdělávají, aby své schopnosti a dovednosti dokázali využít ve specifickém muzejním prostředí. Jejich odbornost tedy zpravidla netkví výhradně v nějakém úzkém profesním zaměření historického, přírodovědného, uměleckého nebo jiného charakteru. Muzejní pedagog musí být schopen seznámit se s problematikou, kterou zprostředkovává návštěvníkům, do takové míry, aby popsal skutečnost, kterou okolo sebe návštěvníci vidí, zajímavým a jim srozumitelným způsobem. Podrobnější odborná znalost tématu je v kompetencích kurátorů. Proto je součinnost kurátorů a muzejních pedagogů tak důležitá. Kurátora muzejní pedagog potřebuje, aby od něj dostal základní penzum informací, porozuměl vztahům a významu předmětů ve výstavě. Kurátor muzejního pedagoga potřebuje, aby mu pomohl jeho práci zpřístupnit široké veřejnosti a aby ho uznávali odborníci a chápali i laici. Návštěva výstavy by pak byla

pro všechny zajímavým zážitkem. Muzejní pedagog může kurátorovi nabízet své nápady na zinteraktivnění výstavy či expozice, což je dnes naprosto běžná součást výstavnictví.

Přestože jsem právě uvedla, jak je partnerství kurátorů a muzejních pedagogů pro úspěch instituce významné, nelze opomenout fakt, že to je málokde respektováno. Velice často stále přetrvává mezi odbornými pracovníky a muzejními pedagogy **nerovné postavení**. Odborní pracovníci nepovažují muzejní pedagogy za odborníky, naopak je vnímají spíše jako narušitele jejich práce a klidu v jejich výstavách. Na jednu stranu je to nejspíš dáno krátkou existencí profese muzejních pedagogů a také určitým samozvaným elitářským postavením kurátorů ve společnosti a jejich vlastním stavovským vnímáním své profese. Na druhou stranu mají na tento přetrvávající stav vliv další aspekty, jako je nejasné postavení muzejních pedagogů v organizační struktuře instituce a také jejich neadekvátní finanční ohodnocení, které se oproti odborným pracovníkům liší v počtu i několika platových tříd. Pakliže by byl zařazen muzejní pedagog do katalogu prací a jeho pozice správně definována, stal by se odborným pracovníkem a tato disproporce by byla odstraněna.

Národní soustava povolání

Vedle Katalogu prací vydává a obhospodařuje Ministerstvo práce a sociálních věcí databázi zvanou **Národní soustava povolání** (dále jen NSP). Jedná se o neustále doplňovaný katalog popisů povolání dostupný široké veřejnosti prostřednictvím internetu. Účelem tohoto katalogu je zlepšení mobility pracovní síly na základě potřeb trhu práce. Přestože je tvorba a aktualizace NSP definována zákonem, není pro zaměstnavatele nijak právně závazná. S ohledem na to, že stávající zpracování jednotlivých profesí v NSP nepovažují za dostatečné a rozhodně ne odrážející reálnou skutečnost v praxi, musím říct, že kdyby byla aktualizována a reálně odpovídala jednotlivým profesím, jejich náplni práce, kompetencím, náročnosti povolání, zodpovědnosti apod., mohla by být pro zaměstnavatele dobrým vodítkem a pro muzejní pedagogy dílem uznání jejich profese.

Normou, která ustavuje NSP, je zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Zde je v § 6 uvedeno, že Ministerstvo práce a sociálních věcí „zabezpečuje tvorbu a v souladu s vývojem trhu práce aktualizaci Národní soustavy povolání a zveřejňuje ji v elektronické podobě způsobem umožňujícím dálkový přístup. Na její tvorbě a aktualizaci spolupracuje se správními úřady a územními samosprávnými celky a bere v úvahu návrhy osob působících na trhu práce.“¹⁰

V NSP je uvedena pracovní pozice „muzejní edukátor“, kterou lze alternativně nazývat „muzejní pedagog“. Vzhledem k tomu, že Ministerstvo kultury sporuje samotný přívlastek „muzejní“ a odborná veřejnost preferuje jako výstižnější pojem „pedagog“, je jasné, že se o názvu profese bude ještě dlouho diskutovat. Já však doufám, že nebude diskuse nad tím, jak věc pojmenovat, překážkou pro její zavedení.

Co vše by u pozice „muzejní edukátor“ stálo za to v NSP upravit? Jako nejdůležitější považuji zmínit kvalifikační požadavky. Zde je uvedeno, že pro pracovníky zastávající tuto pozici je požadováno vysokoškolské vzdělání magisterského typu v oboru historických věd nebo dějin umění a kultury. Až jako sekundární je uvedeno vzdělání magisterského typu v oblasti pedagogiky, učitelství pro základní nebo střední školy či specializaci v pedagogice. Vzdělání v oboru muzejní a galerijní pedagogika, které soudobé vysokoškolské prostředí poskytuje, vůbec nereflektuje. Jakékoli pedagogické vzdělání, ať už muzejní-

10 Zákon č. 435/2004 Sb., O zaměstnanosti § 6.

ho a galerijního typu nebo školského typu považují pro tuto pracovní pozici za významnější než vzdělání v oboru historie či dějin umění a kultury.

Revizi by zasloužilo i nadefinování požadovaných schopností, znalostí, dovedností a možného platového ohodnocení pracovníků zastávajících pozici muzejních pedagogů. Za velmi nereálné považují v NSP uvedení hrubé měsíční mzdy těchto pracovníků za uplynulý rok 2015. Pokud by z NSP vycházeli zaměstnavatelé, polepšili by si muzejní pedagogové na svém platovém ohodnocení o několik tisíc korun. Skutečný plat muzejních pedagogů se v současné době pohybuje mezi 8. a 9. platovou třídou, což v základu činí 12 760–13 840 Kč hrubého. NSP uvádí, že „střední hodnota platu ve státní nebo veřejné organizaci byla 29 102 Kč a obvykle se pohybovala v rozmezí od 21 078 Kč do 40 240 Kč.“¹¹ Tato suma je z pohledu zaměstnavatelů a zřizovatelů nemyslitelná, ne proto, že by ji nechtěli dát, ale proto že mají velmi omezené rozpočty. Zároveň takto uvedený údaj, byť velice obecný, přesto vyhotovený na základě nějakých oficiálních analýz provedených Ministerstvem práce a sociálních věcí, je pro pracovníky zastávající tuto pracovní pozici výrazně demotivující.

Přes její značné nedostatky považují NSP za důležitou. Lze předpokládat, že pokud bude Ministerstvo práce a sociálních věcí definovat do Katalogu prací novou pracovní pozici muzejního pedagoga, ať už bude nazvaná jakkoli, je velmi pravděpodobné, že jako odrazový můstek využije NSP. Její doplnění a „narovnání“ by tak mohlo přispět k tomu, aby se chyby v ní nyní uvedené neopakovaly v katalogu prací a neudělaly více škody než užitku.

Ozvěny z praxe

Když chceme zjistit, jak systém funguje, musíme jít ke zdroji. Vřele doporučuji návštěvu malého městského nebo regionálního muzea, které nemá muzejního pedagoga a disponuje jen průvodcem. Pokud budete nějaké muzeum hledat, zaměřte se i na to, kdo je jeho zřizovatelem. Pokud jdete do muzea zřizovaného městským úřadem, je zážitek velmi často odlišný od návštěvy stejně malého muzea, avšak majícího soukromého majitele. V soukromých muzeích je zpravidla majitel zároveň kurátorem, průvodcem a třeba i uklízečkou. Muzeum zřídil z osobního nadšení a ze stejného důvodu svou sbírku prezentuje veřejnosti. Takový člověk ví o každém předmětu naprosto vše a svůj entuziasmus předává dál. Role soukromého sběratele je sama o sobě pro návštěvníky atraktivní. Soukromá muzea také zpravidla necílí na vysokou návštěvnost, majitelé se zodpovídají jen sami sobě, a proto nemusí zákonitě rozšiřovat svou nabídku o interaktivní programy pro školy, rodiče s dětmi, seniory apod. Za vhodný příklad považuji uvést *Panenkárium – Muzeum panenek v Hradci Králové*, které je malým rodinným muzeem v srdci města prezentujícím v pravidelných návštěvních hodinách sbírku historických panenek, kočárků a hraček, nebo *GaMu – Galerie a Muzeum České Velenice*. Jedná se o malou galerii a muzeum v malé pohraniční obci České Velenice na jihu Čech. Byla otevřena roku 2012 v podkroví místního hotelu, a jejím zřizovatelem je spolek, jehož členové jsou zároveň průvodci v expozici.

Malá městská či regionální muzea musejí svou činnost před zřizovatelem silně obhajovat. Proto se také snaží rozšiřovat v rámci svých personálních a finančních možností nabídku pro návštěvníky. Nejčastěji tato muzea spolupracují s místními mateřskými, základními a pokud je to možné i středními školami. Navíc nabídku jim mohou připravit doslova na míru. Pro tato muzea je charakteristické, že mají průvodce, nikoli muzejního pedagoga. V této oblasti nelze generalizovat, myslím, že sám čtenář tohoto příspěvku má na mysli hned několik muzeí, která disponují nadšeným, zkušeným průvodcem, jenž inter-

11 Národní soustava povolání: Muzejní edukátor. *Národní soustava povolání: Muzejní edukátor* [online]. [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/iscoAMzdy.aspx?kod_sm1=21&id_jp=102314.

aktivitou ve svých prohlídkách jen hýří. Mnoho pracovníků v paměťových institucích získá díky praxi nové zkušenosti a působí jako dobří muzejní pedagogové, i když by se tak sami nenazývali. Jedním z takových muzeí je *Městské muzeum v Novém Městě nad Metují*, které disponuje jedinou průvodkyní. Aby muzeum aktivizovalo návštěvníky z řad místních škol, zavedlo „muzejní týden pro školy“, kdy všichni pracovníci muzea, galerie a také jeden pracovník informačního centra pořádají kostýmované prohlídky zaměřené na určité zvykoslovné období nebo tradiční řemesla. Tento muzejní týden se již stal tradicí a navštěvují ho nejen místní školy, nýbrž také školy z okolí.

Pokud navštívíte takováto malá muzea, ať už soukromého charakteru nebo příspěvkové organizace města, získáte zajímavé srovnání pro návštěvu muzeí a galerií krajského či národního typu čítajících desítky zaměstnanců a disponujících velkými výstavními prostory. V této části bych ráda uvedla dvě instituce – *Muzeum východních Čech v Hradci Králové* a *Národní technické muzeum v Praze*.

Muzeum východních Čech v Hradci Králové (dále jen MVČ HK) je mou domovskou institucí, proto využiji toho, že jsem jen kolečkem v soukolí a popíši situaci ze statistického hlediska. MVČ HK se věnuje muzejní pedagogice od roku 2011. Zájem veřejnosti o interaktivní programy pro děti a mládež, rodiny s dětmi a seniory tak rostl, že byly o dva roky později přijaty k muzejní pedagogice ještě dvě vysokoškolsky vzdělané lektorky. V roce 2013 bylo realizováno sto osmdesát, roku 2014 sto čtyřicet pět a v loňském roce dvě stě šest interaktivních edukačních programů pro různé cílové skupiny.¹² Tyto údaje svědčí o tom, jak nabídka interaktivních programů výrazně ovlivňuje návštěvnost paměťových institucí. Rostoucí návštěvnost je skvělým ukazatelem, proč má muzejní pedagogika smysl a jaká pozitiva v oblasti návštěvnosti pro vedení institucí přináší.

V následujícím příkladu se vracím zpět k popisu situace z pohledu návštěvníka muzea. V letošním roce jsem se účastnila prohlídky expozice dějin hornictví v *Národním technickém muzeu v Praze*. Tato prohlídka uhelného a rudného dolu je možná jen s průvodcem. Pro prohlídky jsou určeny konkrétní časy, kterým se návštěvníci musí přizpůsobit. Velmi zajímavou je však otázka, kdo návštěvníky provází? Sama jsem byla z našeho průvodce doslova u vytržení. Celou historii hornictví včetně konkrétních postupů těžby, názvů náradí, nástrojů a technického vybavení nám předložil velmi zajímavou a srozumitelnou formou. Navíc byl zážitek z expozice umocněn různými zvuky, přítmím, sníženými pohledy, praktickými ukázkami komunikace v dolu apod., které si mohl návštěvník sám vyzkoušet. Když jsme po hodinové prohlídce vyšli se skupinou ven, musela jsem se pana průvodce zeptat, jestli je muzejník, nebo pedagog či je přímo z oboru. Konečně jsem dostala odpověď na výše uvedenou otázku. Průvodci v expozici o historii hornictví v Národním technickém muzeu v Praze jsou skutečně bývalí horníci. Náš průvodce, pan Václav, pracoval v dolech třicet let. A nyní se věnuje tomu, aby mohl alespoň jako průvodce v muzeu lidem osvětlit, o čem vlastně hornictví je, jak funguje a že ani dnes neztrácí svůj význam, i když je řada dolů uzavírána. Takový člověk ví o daném tématu naprosto vše. Navíc, když je komunikativní a absolvuje potřebná školení, stane se obrovskou devizou instituce, pro niž pracuje. Pan Václav tomu byl zářným příkladem.

12 Srovnání jednotlivých edukačních aktivit Muzea východních Čech v Hradci Králové v letech 2013–2015 viz ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2013 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2014 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocní-zprava-2013-muzeum-vychodnich-cech.pdf>; ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2014 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2015 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocní-zprava-2014-muzeum-vychodnich-cech.pdf>; ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2015 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2016 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocní-zprava-2015-muzeum-vychodnich-cech.pdf>.

Závěr

Cílem tohoto textu bylo upozornit na význam muzejních pedagogů pro paměťové instituce, jejich klíčovou pozici v instituci ve vztahu k veřejnosti, a tedy jejich významný vliv na pozitivní PR instituce. Muzejní pedagog není nově utvořená profese, její geneze je mnohaletá, avšak není to dosud kodifikovaná profese, což způsobuje v mnoha ohledech její nedostatečné uznání, ať už společenské, v rámci komunity odborných pracovníků paměťových institucí nebo finanční. Uvedla jsem základní argumenty, proč jejich význam není často doceněn a proč by se to mělo změnit. Představila jsem rozporuplnost v tom, co vedení paměťových institucí ve vztahu k veřejnosti očekává, a jaké stereotypní postoje vůči práci s veřejností zastává.

O problematice postavení muzejních pedagogů bylo již na konferencích, seminářích a workshopech řečeno mnoho. Konstruktivní kritika stavu českého muzejnictví byla v tomto směru vznášena několik let s nebývalou intenzitou právě díky neutuchající píli a nadšení PhDr. P. Šobáňové, PhD. a dalších akademiků, Mgr. K. Tomeškové, PhD. a členů Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku Asociace muzeí a galerií České republiky a dalších nadšených muzejníků, galeristů, zaměstnanců Národního památkového ústavu nebo veřejných knihoven.

Berme vše, co již bylo na současné situaci kritizováno, využijme závěry diskusí, které proběhly, iniciujme další diskuse s vedením paměťových institucí, jejich zřizovateli, Ministerstvem kultury, práce a sociálních věcí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a snažme se dospět ke konkrétnímu do praxe uveditelnému výsledku. Dokažme, že pozice muzejní pedagog je již natolik běžná v praxi, známá a uznávaná mezi odborníky i širokou veřejností, aby si zasloužila své místo v katalogu prací. Tím i zlepšíme postavení muzejních pedagogů v organizační struktuře dané instituce, jejich platové ohodnocení a identifikaci se sebou samými. Muzejní pedagog si nezaslouží být nenazvaným plnicím roztodivných úkolů.

Použité zdroje

- BAZIN, Germain. *The Museum Age*. New York: Universe Books, 1967.
- BRABCOVÁ, Alexandra. *Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*. Praha: JUKO, 2003.
- Kol. autorů. *Informační list č. 43*. Praha: Asociace učitelů dějepisu České republiky, 2016.
- Kol. autorů. *Muzeum a proměny společnosti*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s., 2015.
- Národní soustava povolání. *Národní soustava povolání*. [online]. [cit. 2016-06-02]. Dostupné z: <http://katalog.nsp.cz/>.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Škola muzejní pedagogiky I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- THÓTOVÁ, Lenka. *Překážky a hvězdy*. In: *Per aspera ad astra*. Karlovy Vary: Galerie umění Karlovy Vary, příspěvková organizace Karlovarského kraje, 2015.
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.
- ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2013 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2014 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocní-zprava-2013-muzeum-vychodnich-cech.pdf>.
- ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2014 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2015 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocní-zprava-2014-muzeum-vychodnich-cech.pdf>.

- ZÁMEČNÍK, Jaroslav. *Výroční zpráva 2015 Muzea východních Čech v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové [online]. 2016 [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.muzeumhk.cz/files/vz-pdf/vyrocni-zprava-2015-muzeum-vychodnich-cech.pdf>.

Edukátorem snadno a rychle?

How to Become an Educator Quickly and Easily?

Lenka Tóthová, Galerie umění Karlovy Vary

Abstrakt

Profese galerijního pedagoga předpokládá rozsáhlou škálu vědomostí, schopností a dovedností (občas i roztodivných „úchylek“). Vysokoškolským studiem a praxí se vše naučit nedá. Bohulibou, smysluplnou a efektivní edukační činnost ilustruje několik ukázek z uskutečněných interaktivních programů, které v rámci odborné činnosti karlovarské galerie zaujímají důležité místo.

Abstract

This report briefly summarizes the history of gallery education at the Gallery of Art Karlovy Vary and field development within the state galleries in the Czech Republic since the nineties to the present. Shortly it focuses on education as a profession with many different kinds of work activities and the wide-ranging effects on the target groups. Profession of gallery educator assumes an extensive range of knowledge, skills and abilities (sometimes offbeat “deviations”). Everything can not be learned by university studies and experiences. The personality traits of an educator are equally important, especially if he/she has to work with pupils and students and engage them. Praiseworthy, meaningful and effective educational activities illustrate several photographic examples of the many accomplished interactive programs for schools, which occupy an important place within the professional activities of the Gallery.

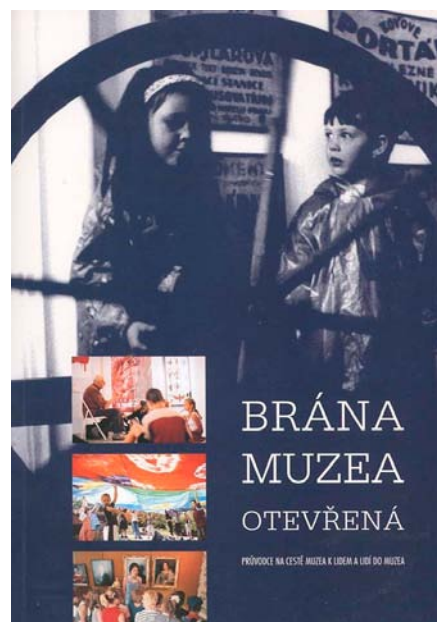
Historie galerijní edukace nejen v GU KV letem světem

Začátek mého příspěvku bude poněkud osobní. V karlovarské galerii umění totiž pracuji od roku 1990 – a v uplynulém čtvrtstoletí jsem sama na své kůži zažila vývoj v oblasti galerijní pedagogiky a postupný vzestup veškerých edukačních aktivit naší instituce. Svůj příspěvek zaměřuji na práci s dětmi a mládeží, přestože záběr edukačních aktivit a práce s veřejností se pochopitelně týká i dalších věkových kategorií a cílových skupin.

Začínala jsem jako kustodka a záhy jsem se stala pracovníkem pro kulturně výchovnou činnost. Tehdy jsem začala pracovat s dětmi v rámci systému Mládež a kultura (Obr. 1). Výchovně vzdělávací činnosti ve stálé expozici českého umění 20. století jsem se věnovala několik let. Žáky 5. ročníků z celého karlovarského okresu jsem klasickým způsobem seznamovala s galerií, jejími sbírkami, s výtvarným uměním obecně. Koncem 90. let jsem absolvovala cyklus Brána muzea otevřená, který čerpal ze zahraničních zkušeností a který erudovaně vedla Alexandra Brabcová (Obr. 2). Tento inspirativní a přínosný program se stal milníkem v prosazování edukačních aktivit v galeriích a muzeích a též zlomem v mé edukační kariéře. Na půdě muzejní konference nemohu nezmínit své tehdejší muzejní kolegy, kteří mi tehdy byli nedostižným vzorem – Jaromír Gottlieb, Přemek Reibl, Vladka Jinochová. Tehdy jsem ještě kolegům poněkud záviděla silný muzejnický potenciál, protože mi připadalo, že jeho edukační využití je výrazně větší než galerijní (a stále si to myslím, i když už nepochybuji ani o síle galerijního potenciálu v této oblasti). Tehdy jsem byla samostatným odborným pracovníkem-historikem umění a stala jsem se díky neobyčejně štědrému grantu Nadace OSF spoluautorkou projektu Přistupte blíže aneb Nebojte se moderního umění, kterého se ve stálé expozici galerie od roku 2002 dodnes zúčastnilo přes 3000 dětí (každé 3–5x v průběhu 4.–5. ročníku ZŠ) (Obr. 3a + 3b).

Obr. 1: Program Mládež a kultura, 90. léta. Foto archiv GUKV.

Obr. 2: Průvodce Brána muzea otevřená, 2003.

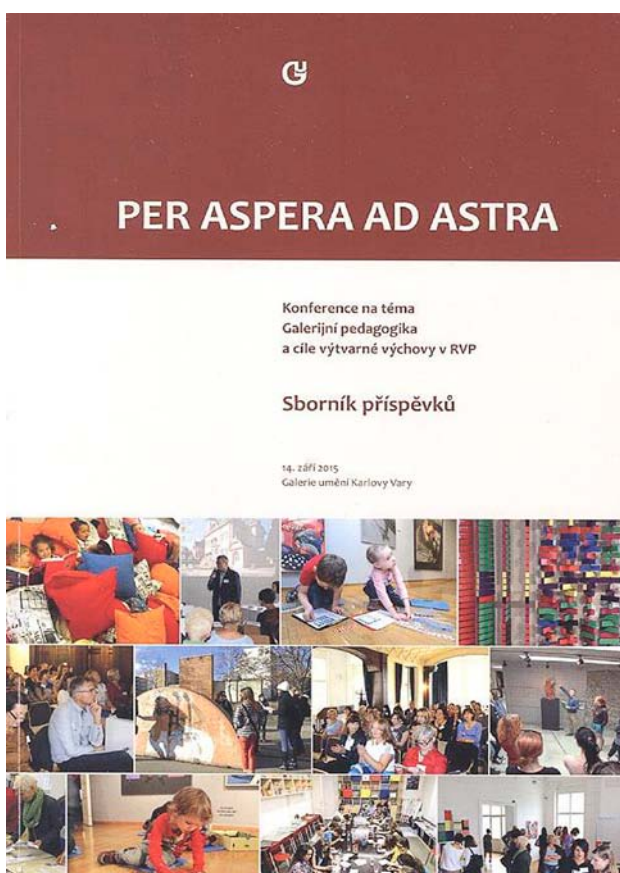
Obr. 3a: Pracovní listy k programu Přistupte blíže aneb Nebojte se moderního umění, 2001.

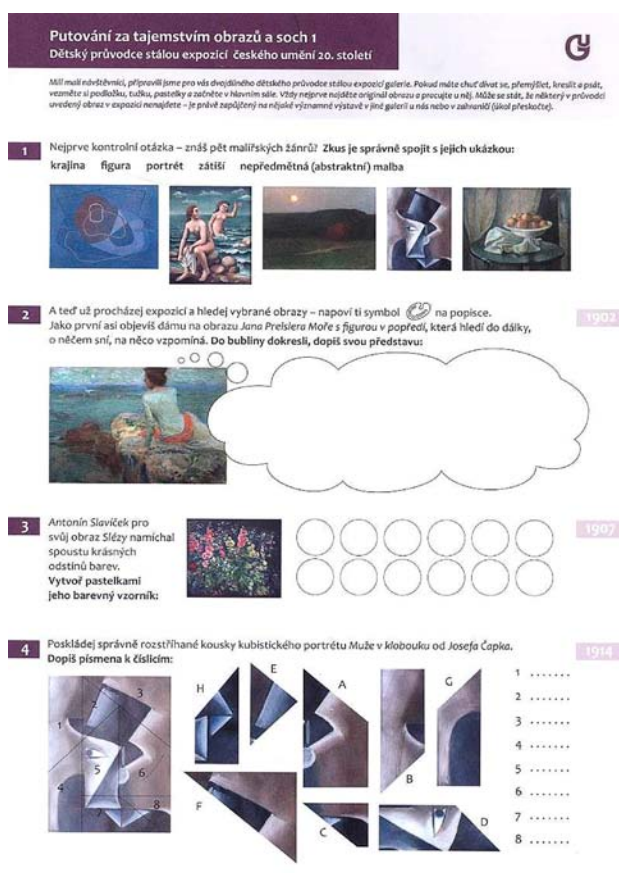
Obr. 3b: Program Přistupte blíže aneb Nebojte se moderního umění. Foto archiv GUKV.

Po roce 2004 se s novým ředitelem zásadně změnil přístup instituce k edukačním záležitostem. Od té doby jsou tyto aktivity v naší galerii jednoznačně vítány, podporovány a připravovány nejen ke stálé expozici, ale i k vybraným krátkodobým výstavám (od té doby si stále častěji uvědomuji i velikost galerijního edukačního potenciálu). V letech 2004–2005 se uskutečnily dva dlouhodobé semináře Alexandry Brabcové propagující galerijní pedagogiku na půdě RG ČR, obor se pomalu ale jistě etabluje jako další odbornost v galeriích a muzeích nepostradatelná.

V roce 2005 byla při Radě galerií ČR ustanovena Komora edukačních pracovníků, tato profesní komora již deset let velice efektivně funguje, schází se několikrát ročně v různých institucích, kde se vzájemně předávají zkušenosti a čerpá inspirace. KEP pracuje na nejrůznějších koncepčních úkolech, zúčastňuje se i mezinárodních seminářů, kolokvií a dalších významných akcí. Od roku 2007 jsem tabulkově vedena již jako edukační pracovník (pochopitelně s dalšími kumulovanými funkcemi, jak je v regionálních galeriích obvyklé). Svou činnost začínají úspěšně rozvíjet na galerijní pedagogiku specializované vysokoškolské vzdělávací obory v Brně (2009) a v Olomouci (2012). Roku 2011 vzniká nová pobočka naší galerie – Interaktivní galerie Becherova vila specializovaná na edukační programy. Roku 2015 jsou poprvé vypsány dotační tituly MK ČR i na podporu edukačních aktivit (Obr. 4 + 5). O důležitosti výchovy uměním, o významu zprostředkování umění veřejnosti a o smysluplnosti galerijní pedagogiky snad dnes již nikdo nepochybuje...

Obr. 4: Sborník Per aspera ad astra, grant MK ČR, 2015.

Obr. 5: Pracovní listy ke stálé expozici, grant MK ČR, 2015.

Ale zažila jsem doby, kdy někteří kurátoři a ředitelé edukátory odsuzovali jako ohrožovatele vzácných sbírkových děl, mezi která budou vpuštěna rozjívěná dítka (galerie je přeci „chrám umění“, tam nemá nikdo rušit...). Zažila jsem i instituce, kde kurátoři nespolupracovali s edukátory, dívali se na ně skrz prsty, neuznávali jejich práci ani odbornost. Měli pocit, že jsou to jen hračkové a blázni, oproti nim, vědcům, kunsthistorikům. Přitom edukátoři jsou těmi, kteří zprostředkovávají umění především dětem, vzdělávají je, vychovávají si potenciální budoucí poučené návštěvníky, ty, kteří třeba časem porozumí vědcům a jejich koncepcím. Já osobně jsem měla na kurátory štěstí, v karlovarské galerii jsme v oblasti edukace a vztahu k veřejnosti navíc od roku 2004 na jedné lodi i s vedením (Obr. 6 + 7).

Obr. 6: Program ke stálé expozici.
Foto archiv GUKV.

Obr. 7: Program k výstavě Josefa Lady. Foto archiv GUKV.

Edukátor a jeho profese

V menších galeriích, kde je standardem kumulování funkcí, v sobě profese edukátora spojuje rozsáhlou škálu dalších profesí, profesních úkonů, schopností a dovedností (chvíli je totiž kunsthistorikem, pak učitelem výtvarné výchovy, v případě grantů projektovým manažerem či účetním, také grafikem, marketingovým a PR pracovníkem, logistikem, zásobovačem, edukátorem-realizátorem a mnohdy i fotografem svých edukačních aktivit). Všechny tyto obory musí zvládat, aby jeho práce měla požadovanou kvalitu a efekt. Činnosti jsou to náročné, různorodé a nestereotypní (možná proto jsem v galerii už čtvrtstoletí a práce zde mi ještě nezevšedněla)...

Galerijní edukátor kromě zprostředkování umění má navíc skvělou možnost nenápadně kultivovat vkus a nenásilně vychovávat uměním. Rozliční umělci a jejich rozličná umělecká díla skýtají možnost probrat s dětmi rozličná témata, nejen výtvarná (vesmír, 2. světová válka, ekologie, biblická témata, holokaust, Franz Kafka a mnoho dalších), která mohou formovat jejich charakter či hodnotový systém. A to není málo!

Nyní konečně k jádru příspěvku – edukátorem snadno a rychle? Otazník napovídá, že tak snadno a rychle to nepůjde... V současné době by se zdálo, že stačí vystudovat specializované obory galerijní pedagogiky v Olomouci nebo Brně a kvalifikovaný edukátor je na světě. Bohužel ani zkušenost, kvalita a erudice Petry Šobáňové, Hany Babyrádové, Radka Horáčka či Alice Stuchlíkové nezajistí zrod kvalitního edukátora. Teoretické, metodické a didaktické vědomosti jsou samozřejmě důležité, ale jsou i jiné faktory, které škola nenaučí. Já koneckonců mám za sebou jen učitelství výtvarné výchovy a českého jazyka na ještě socialistické pedagogické fakultě, a znám i šikovnou edukátorku, která má jen ekonomické vzdělání. Takže teoretické znalosti jsou jistě velkým plusem soudobých absolventů těchto nových specializovaných oborů, ale nejsou tím nejpodstatnějším. Stejně důležité podle mého názoru jsou osobnostní předpoklady budoucího edukátora. Z vlastní zkušenosti i ze zkušeností s některými praktikanty, stážisty i novými kolegy vychází můj výběr „osobnostních“ kritérií.

Dobrý edukátor:

Musí mít rád děti – těšit se na ně, chtít je vzdělávat, otevřít jim nové obzory.

Musí mít rád výtvarné umění – orientovat se v něm, znát dějiny umění, znát historii, literaturu, hudbu, vše s čím vývoj výtvarného umění souvisí, musí znát společenský kontext, umět přibližovat výtvarné umění prostřednictvím osobností umělců, jejich životních osudů.

Musí být komunikativní – umět mluvit s dětmi přiměřeně věku, ne kunsthistorickým jazykem, pochopitelnou formou, jednoduchým SPISOVNÝM jazykem, přátelsky, neučitelsky, zajímavě, musí umět vyprávět (Obr. 8).

Musí být zapálený – „kdo chce zapalovat, musí hořet“, musí být tak trochu herec, pracovat s hlasem, mimikou, strhnout děti svým nasazením (x uspávači hadů).

Musí být kreativní – mít nápady, jak pokaždé jinak odhalit tajemství skrytá v dílech, jak různorodě zprostředkovat umělecká díla, přiblížit autorské přístupy, výrazové prostředky, nesmí děti nudit (střídat techniky výtvarných činností – malba kořením, kovové piliny a kresba magnetem, tibetská mísa, dotyková malba pigmenty, kompozice z chlebové střídky) (Obr. 9–11).

Musí být tak trochu blázen – sbírat šišky, mechy, kúru a plata od vajíček na asambláže, drahé kameny, roličky od toaletáku na krasohled, železný šrot v řece či v kontejneru, kovové piliny ve sběrně surovin, jásat nad odpadovým materiálem od sponzorů, nastříhat stovky kruhů a trojúhelníků na skládání struktur, navoskovat a tuší natřít 700 ks podkladů pro voskovou škrabačku... (Obr. 12–15).

Poslední dvě kritéria mi umožnila uzavřít celý příspěvek obrazovým představením několika ukázek z uskutečněných interaktivních programů, které v rámci odborné činnosti karlovarské galerie nyní zaujímají opravdu důležité místo. Nebylo tomu tak vždycky, ale jsem vděčná osudu, že mi tuto naplňující a smysluplnou práci pomohl v galerii prosadit a už tolik let se jí s radostí věnovat (Obr. 16).

Obr. 8: Program k výstavě Hany Wichterlové. Foto archiv GUKV.

Obr. 9: Zázitková dílna k výstavě Jiřího Kameše – malba kořením. Foto archiv GUKV.

Obr. 10: Program k výstavě Vladimíra Škody – kresba, kovové piliny, magnet. Foto archiv GUKV.

Obr. 11: Zážitková dílna k výstavě Pavla Besty – dotyková malba pigmenty. Foto archiv GUKV.

Obr. 12: Program k výstavě Františka Skály – assembláž, přírodniny, papír. Foto archiv GUKV.

Obr. 13: Program k výstavě Aleše Veselého – assembláž, železný šrot, kameny, dřevo. Foto archiv GUKV.

Obr. 14: Program k výstavě Zdeňka Sýkory, struktury. Foto archiv GUKV.

Obr. 15: Program k výstavě Jiřího Johna, vosková škrabačka. Foto archiv GUKV.

Obr. 16: Program k výstavě Josefa Lady. Foto archiv GUKV.

Edukační možnosti nových technologií a jejich využívání v českých muzeích a galeriích

The Educational Possibilities Offered by the New Technologies and their Utilisation in Czech Museums and Galleries

Jolana Lažová, Univerzita Palackého v Olomouci

Abstrakt

Príspevek pojednává o aktuálních trendech v české muzejní a galerijní edukaci. Autorka zkoumá kvantitativními a částečně kvalitativními metodami využívání nových digitálních technologií a jejich edukační potenciál. Príspevek představí několik konkrétních příkladů z našich muzeí, např. ukázky digitálních průvodců expozicemi v tabletu, mobilních aplikací pro chytré telefony a nebo QR kódů.

Abstract

The paper discusses the current trends in Czech museum and gallery education. Using certain specific quantitative and qualitative methods the author examines the utilisation of new digital technologies and explores their educational potential. The paper presents several specific examples of our museums, for example samples of digital guides to exhibitions on a tablet, mobile applications for smartphones and QR codes.

Úvod

V textu se věnuji tématu využívání nových technologií v muzejní a galerijní edukaci v České republice. Skrze výzkum, který v současné době provádím, otevírám aktuální témata vztahující se k této problematice. Cílem článku je poukázat na současné trendy a prezentovat dosavadní stav výzkumu, v němž zjišťuji, jakým způsobem využívají česká muzea a galerie potenciál nových technologií a jaké proměny to s sebou přináší. V závěru článku uvádím tři konkrétní příklady z našich muzeí, ukázkou digitálního průvodce expozicemi v tabletu, interaktivního průvodce a audioprůvodce v podobě mobilní aplikace pro chytré telefony.

Problematika nových technologií v současném muzejním vzdělávání

„Vzhledem k tomu, že naše životy jsou čím dál více mobilní, digitální a virtuální a uživatelé jsou nabízeny prožitky a služby vycházející z jeho potřeb, muzea jsou nucena hledat nové způsoby vyprávění příběhů a inovativně zvyšovat participaci návštěvníků.“¹

Veškeré nové technologie² současnosti čím dál hlouběji a nekompromisněji pronikají do našich životů a stávají se naší součástí. Denně používáme chytré telefony s jejich aplikacemi, tablety s dotykovým displejem, počítače, MP3 přehrávače, fotoaparáty atd. Takzvaný chytrý telefon disponuje mnohem pokročilejšími funkcemi pro práci s daty, zvláště pak díky možnostem přístupu k internetu, také jeho výkonnost neustále roste. Chytré telefony podnítily rozvoj aplikací poskytující bohatý obsah on-line – animací,

1 HARGRAVE, Josef a MISTRY, Radha. *Museum in the Digital Age*. London: Arup, 2014, s. 5.

2 Nové technologie je velice široký pojem, často se setkáváme s podobnými termíny – digitální – moderní – informační (IT) – informační a komunikační (ICT) technologie, jejichž význam se liší v kontextu, ve kterém je používáme.

zvuků, videozáznamů, interaktivity apod.³ O muzejních mobilních aplikacích budu hovořit více v závěru článku v samostatné kapitole.

Muzeum – jako výchovná a vzdělávací instituce se snaží flexibilně reagovat na moderní vývoj a využívání nejnovějších technologií a přístupů tím, že je čím dál více začleňuje do svých muzejních programů. „*Muzea často uvádí návštěvníky záměrně do atmosféry, která silně kontrastuje s atmosférou všedního světa. Toto prostředí může být relaxující, podněcující fantazii nebo přemýšlivou náladu. Moderní architektonické přístupy, a v poslední době i moderní digitální technologie, zejména tzv. imerzivní technologie (3D vizualizace, interaktivní instalace, herní aplikace apod.), se tímto způsobem snaží umožnit lidem vystoupit ze své klasické role a vnímat hlouběji.*“⁴ Rovněž Kesner zdůrazňuje tento fakt, a tedy, že význam muzea v současné společnosti dramaticky zvýrazňují nové vizuální a komunikační technologie a s nimi související kulturní a sociální proměny.⁵ Mladá vědní disciplína zahrnující teorii a praxi edukace v muzeu a s muzeem spojenou – muzejní a galerijní pedagogika se v českém prostředí začala rozvíjet především po roce 1989. Nyní disponuje velice kvalitním odborným zastoupením jak teoretiků, tak i muzejních pedagogů v praxi, kteří se podílí na jejím komplexním rozvoji. Lektori, animátoři nebo jinak nazývaní muzejní pedagogové se snaží přizpůsobovat nárokům návštěvníků muzeí a galerií a udržet krok s dobou také tím, že zapojují digitální technologie do doprovodných programů. Snaží se tak hledat nové způsoby prezentace a zprostředkování sbírkových předmětů.

Jako příklad z praxe lze uvést čím dál častější využívání tabletů, v nichž jsou nainstalované programy pro následnou postprodukcí s uměleckými díly či jinými sbírkovými předměty. Návštěvník si pomocí zabudovaného fotoaparátu nastrádá v expozici potřebný materiál a tím, že s ním dále pracuje, zkoumá ho, upravuje a přetváří v grafických programech či dohledává informace na internetu, se o něm učí a získává tak nové dovednosti. Tablet se tedy v tomto případě stává prostředkem, který pomáhá jiným způsobem zprostředkovat obsah výstav, expozic či jednotlivých děl. V současné době jsou také velice aktuální mobilní aplikace, které muzea a galerie vytváří a nabízí návštěvníkům volně ke stažení, ať už ve formě muzejní prezentace, interaktivního digitálního průvodce, vzdělávací aplikace či hry. Již několik desítek let jsou stále oblíbenými digitálními přístroji standardní audioprůvodci obsahující mnoho zajímavých informací o expozicích a jednotlivých dílech, k dispozici jsou většinou na pokladně muzea, kde si je za menší poplatek můžeme zapůjčit. S novými technologiemi se setkáváme i přímo v expozicích, kde stále častěji nacházíme infokiosky, dotykové obrazovky s doplňujícími informacemi, dataprojektory, jejichž audiovizuální projekce dotváří atmosféru expozic apod. Nutno ovšem připomenout, že u různých druhů muzeí se mění míra, způsob i podoba využívání nových technologií. Vyšší míru využití sledujeme v technických muzeích, zvláště pak v tzv. Science centrech, také v přírodovědných a vlastivědných muzeích, nejmenší potom v muzeích uměleckých.

Díky rychlému šíření internetu máme také možnost nahlížet do našich oblíbených muzeí a sbírek z pohodlí domova. Ať již je důvod nemožnosti fyzické návštěvy dané instituce jakýkoliv. Většina českých muzeí a galerií má vlastní webové stránky, můžeme navštěvovat on-line muzea, prozkoumávat expozice nebo celkový prostor muzea skrze virtuální prohlídky. Virtuální prostředí nabízí nevídané možnosti nejen prezentace, ale i další možné interakce s návštěvníky.

3 CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. Praha: Slovart, 2013.

4 BUCHTOVÁ, Michaela. Interaktivní technologie pro muzea. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2011, roč. 49, č. 2, s. 4.

5 KESNER, Ladislav. *Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitky umění v soudobé společnosti*. Praha: Argo a Národní galerie v Praze, 2000.

Realizace a dosavadní stav výzkumu

Výzkum s názvem *Nové technologie v muzejní a galerijní edukaci* řeší současné otázky prezentace a zprostředkování muzejních sbírek za pomoci využívání digitálních technologií. Současné muzeum se snaží inovovat a přizpůsobovat nárokům moderního návštěvníka, nabízí tak přirozeně nové možnosti prezentace a zprostředkování umění či jiných sbírkových předmětů a zaměřuje se na větší participaci návštěvníků. Muzeum bere v potaz současného diváka, stále více mobilnějšího a virtuálnějšího. Skrze výzkum, který v současné době provádím, otevírám aktuální témata vztahující se k této problematice.

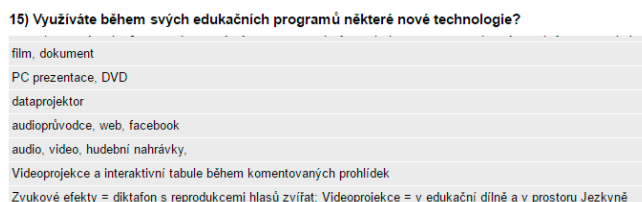
V počátečním průzkumu bylo pomocí elektronicky rozesílaných dotazníků zjišťováno, která česká muzea a galerie využívají nové technologie, jak pro přímou (např. v edukačních programech), tak i nepřímou (např. didaktická pomůcka) podporu učení návštěvníků. Sledovaným souborem byla česká muzea, galerie a instituce podobného charakteru a výzkumný vzorek nakonec tvořilo 126 institucí. V dotazníkovém šetření byly kladeny kromě základních informací o muzeu i otázky přímé a nepřímé podpory učení návštěvníků a otázky k zavedení a četnosti využívání nových technologií. Druhá část se odvíjela ze zjištěných informací předešlého šetření, díky němuž jsem navštívila již vybrané muzejní instituce (v Praze, Brně, Plzni, Olomouci, Liberci) a pomocí rozhovorů a fotodokumentace jsem shromáždila potřebná data k jejich následné analýze. Nyní se věnuji edukačnímu obsahu nových technologií a dalších digitálních zařízení obsahující vzdělávací aplikace, aplikace typu interaktivních průvodců expozicemi aj. Díky navržené typologii mohu analyzovat a identifikovat jednotlivé typy muzejních mobilních aplikací a hodnotit jejich přínos. Sleduji proměny, které přichází s využíváním nových technologií v praxi. Součástí výzkumu jsou také analýzy webových prezentací muzeí a galerií a jejich edukační potenciál.

V ukázkách dotazníkového šetření je z odpovědí patrné, jak dlouho a v jaké míře, využívají česká muzea a galerie různé druhy nových technologií a dalších digitálních médií. Na obrázku (Obr. 1) např. vidíme, že jsou v největší míře v expozicích využívány dataprojektory s videoprojekcemi, dále počítače a digitální fotoaparáty, méně potom audioprůvodci a QR kódy. Tablety a mobilní aplikace využívá pouze několik institucí, avšak nutno podotknout, že se tato skutečnost každým rokem proměňuje. Potěšující je také zjištění, že muzea dbají na edukační obsah vlastních webových prezentací, kde se snaží doplňovat edukační materiály ke stažení, např. v podobě pracovních listů.

Za zmínku dále stojí např. odpovědi k otázce č. 2 (Obr. 3, 4), která se týkala impulsů k zavedení nových technologií volně do expozic i do edukačních programů. Muzea uvádějí např. snahu o zvýšení návštěvnosti a atraktivitu muzeí, dále potom udržení kroku s dobou a přilákání mladé generace návštěvníků či přiblížení se současným potřebám žáků a studentů. U některých institucí byla například impulsem návštěva zahraničních

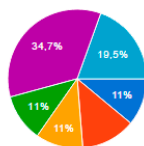

Obr. 1: Ukázka dotazníkového šetření, otázka č. 10. Screenshot elektronického dotazníku.

Obr. 2: Ukázka dotazníkového šetření, otázka č. 15. Screenshot elektronického dotazníku.

17) Jak dlouho využíváte prvky nových technologií pro přímou podporu učení návštěvníků?

1 rok	13	11 %
2 roky	15	12.7 %
3 roky	13	11 %
4 roky	13	11 %
5 let a více	41	34.7 %
Nevyužíváme	23	19.5 %

18) Co bylo pro Vaše muzeum impulsem k zavedení využívání nových technologií pro přímou podporu učení návštěvníků?

Aby se zvýšila návštěvnost a zájem o muzeum.

Příležitost

Snaha držet krok s mladou generací a přiblížit se jejím potřebám

nemáme žádné nové technologie

Větší efektivita programů

Přizpůsobení se současným potřebám žáků a studentů. Zefektivnění nabízených programů.

Nové technologie zatím téměř nevyužíváme (viz odpovědi v předchozí kategorii), ale do budoucna bychom to rádi změnili, a to především proto, abychom mohli návštěvníkům nabídnout kromě výstav a výstavky co nejvíce živé, aby se dalo na věci sahat, aby mohli návštěvníci i přemýšlet a aby výstavy odkazovaly i dále za to vystavené.

Zkvalitnění a rozšíření služeb

-

Chtěli jsme zvýšit atraktivitu muzea (nejen) pro mladší návštěvníky tím, poskytnout informace o daném tématu jinou, zábavnější formou.

návštěva zahraničních muzeí ve Francii, Belgii, Lucembursku, USA

jde o prvek hry, který mají návštěvníci rádi

Náš tým je v současné době celkem nový a měli jsme od počátku představu o tom, kam expozice směřovat (co se týče formy). Takže bylo naším automatickým cílem pokoušet se dělat nové expozice a výstavy co nejvíce živé, aby se dalo na věci sahat, aby mohli návštěvníci i přemýšlet a aby výstavy odkazovaly i dále za to vystavené.

Obr. 3, 4: Ukázka dotazníkového šetření, otázka č. 18. Screenshot elektronického dotazníku.

muzeí ve Francii, Belgii, Lucembursku, USA. Můžeme zřejmě celkově konstatovat, že každá návštěva zahraničních institucí přináší mnoho inspirace a podnětů pro rozvoj našich muzeí a galerií.

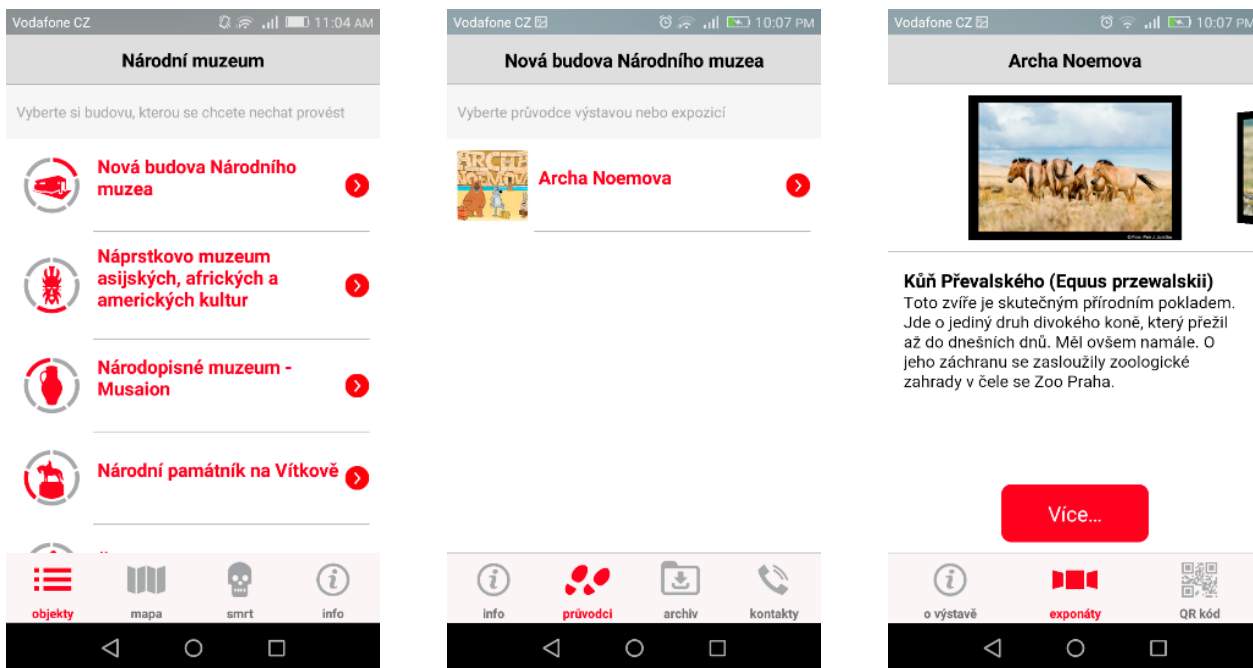
Mobilní aplikace muzeí a galerií v České republice

Mezi nejnovější trendy v muzeích a galeriích, které můžeme aktuálně sledovat, řadíme využívání tabletů či chytrých telefonů, do nichž si naistalujeme muzejní mobilní aplikace ve formě průvodců expozicemi nebo jiné vzdělávací aplikace, vztahující se k expozici či celému muzeu. Ty lze pohodlně stáhnout do vlastního mobilního zařízení a buď přímo v muzeu využívat jeho výhod, nebo až doma prozkoumávat konkrétní muzejní objekty, které nás v muzeu zaujaly. Pokud bychom chtěli obecně shrnout princip a obsah současných mobilních aplikací muzeí a galerií, bude znít následovně. Po nainstalování mobilní aplikace konkrétního muzea či galerie se nám nejprve zobrazí výběr jazyka, teprve poté se načte menu s obsahem. Ve většině případů však musíme být připojeni k internetu – předpokládá se, že muzea vytvářející mobilní aplikace mají vlastní bezdrátovou síť a nabízejí ji zdarma návštěvníkům. V průvodci zpravidla nacházíme obecné informace o muzeu a jeho historii a dále nám pak průvodce nabízí přístup k jednotlivým expozicím, kde je vybráno a zveřejněno několik děl či uměleckých artefaktů společně s bohatým doplňujícím textem. Obrazové přílohy jsou ve velice kvalitním rozlišení, takže si můžeme obrázky přiblížit a prozkoumávat jednotlivé detaily. V dnešních muzeích a galeriích můžeme také objevit kartičky s QR kódy, nacházející se u vybraných děl. Prostřednictvím čtečky ve svém chytrém telefonu si pak můžeme snadno a rychle načíst potřebné detailnější informace a další zajímavosti o daném díle. Podmínkou je stále ovšem připojení k internetové síti.

Součástí vlastního výzkumu jsou analýzy českých muzejních aplikací, jejichž počet se v posledních letech stále zvyšuje. V tomto článku však uvedeme pouze tři ukázkové příklady muzejních a galerijních aplikací, které krátce popíšeme – digitálního interaktivního průvodce, kterého nabízí Národní muzeum; digitálního interaktivního průvodce v tabletu z Národního technického muzea v Praze; a nakonec audioprůvodce po vybraných výtvarných galeriích v Praze od projektu UMA: You Make Art, který je k dispozici na platformě Soundcloud.

Národní muzeum – digitální interaktivní průvodce

Mobilní aplikace Národního muzea vznikla v roce 2014. Jedná o digitálního interaktivního průvodce, jehož posláním je představit muzeum a přiblížit návštěvníkům své sbírky. K dispozici je návštěvníkům zcela zdarma a dostupná pro operační systém Android a iOS. Fotografie jsou ve velice kvalitním rozlišení rozmístěné vedle sebe, můžeme jimi volně listovat, zvětšovat dle libosti a zkoumat jednotlivé detaily. Pokud aplikaci využíváme přímo v muzeu, můžeme využít i čtečky QR kódů a prozkoumávat další doplňující informace. Fotografie jsou doplněny bohatým množstvím jak textových informací, tak také audio a video nahrávkami, mapkami a dalšími zajímavostmi. Celková orientace v průvodci je příjemná a rychlá. Tato aplikace se jeví jako ukázkový příklad digitálního interaktivního průvodce u nás (Obr. 5–7).

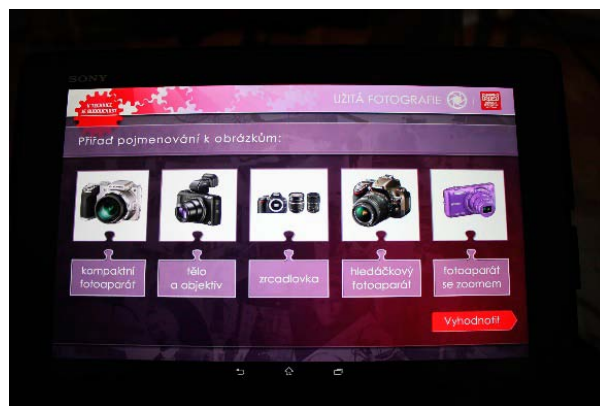
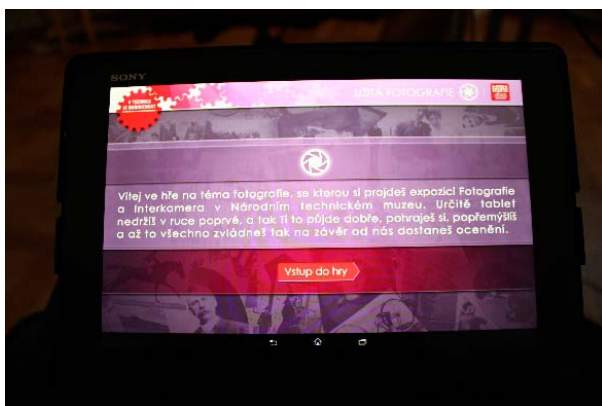
Obr. 5, 6, 7: Screenshot aplikace z vlastního mobilního telefonu.

Národní technické muzeum v Praze – digitální interaktivní průvodce v tabletech

V rámci projektu v „Technice je budoucnost“ vznikla v roce 2013 aplikace v tabletech, která přibližuje expozice Národního technického muzea především žákům základních a studentům středních škol, ale i ostatním návštěvníkům. Aplikaci klasifikuji jako digitálního interaktivního průvodce, jedná se o aplikaci vzdělávací, neboť obsahuje hry, kvízy a další interaktivní části. Není však bohužel dostupná volně ke stažení, ale najdeme ji pouze v Národním technickém muzeu nainstalovanou přímo v tabletech a určenou pro práci s lektorem. V tabletu je připravený průvodce sedmi tématy, pomocí nichž se účastníci programu (především žáci druhého stupně základních škol a studenti středních škol) seznamují s jednotlivými expozicemi. Program v tabletu obsahuje také interaktivní hry, kvízy a další zajímavosti. Projekt má této cílové skupině přiblížit jednotlivé expozice v muzeu, ale také motivovat k technickému a řemeslnému studiu. Obsahuje témata: *Doprava, Fotografický ateliér a Interkamera, Technika v domácnosti, Chemie kolem nás, Architektura, stavitelství a design, Tiskařství.*

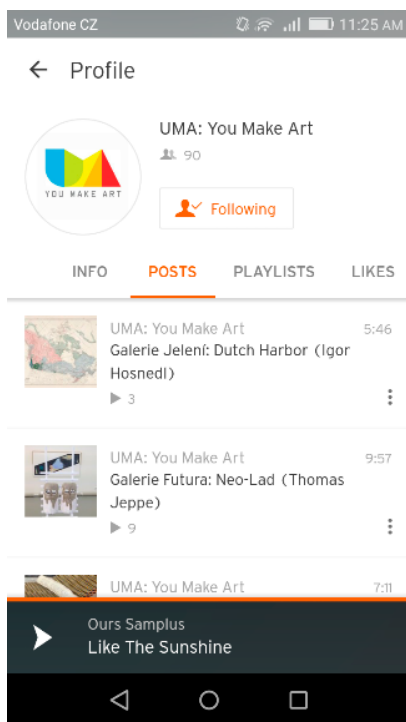
Audioprůvodce UMA: You Make Art

Projekt *UMA: You Make Art – Audio ArtGuide* vznikl v roce 2013 a jedná se o audioprůvodce výstavami ve vybraných galeriích v Praze. Audioprůvodci mají většinou formu rozhovorů přímo s umělci, kteří hovoří ke své aktuální výstavě a k jednotlivým dílům. Autoři projektu využívají potenciál oblíbené apli-

Obr. 8, 9: Ukázka průvodce v tabletu. Foto: Jolana Lažová.

kace audiálního charakteru Soundcloud, do níž nahrávají své audioprůvodce a nabízí je zájemcům volně k poslechu. SoundCloud je možné využívat na webovém prohlížeči, kdy můžeme poslouchat jednotlivé průvodce z pohodlí domova, nebo si aplikaci stáhnout do svého chytrého telefonu či tabletu a využít možnost okamžitého poslechu výkladu k vybrané výstavě přímo v galerii. V jednotlivých galeriích bychom měli nalézt informaci, že zde byl vytvořen audio art guide od projektu UMA, většinou ve formě loga a odkazu na QR kód. Po sejmutí QR kódu se nám otevře aplikace a spustí se audioprůvodce.

Obr. 10, 11: Screenshot aplikace z vlastního chytrého telefonu.

Závěr

Článek předkládá současnou situaci českých muzeí a galerií, které využívají nové technologie ve vzdělávání návštěvníků a nabízí tak další možnosti zprostředkování uměleckého díla či jiného sbírkového předmětu zábavnou a interaktivní formou. V textu uvádím nástin několika faktů z výsledků dosavadního stavu výzkumu, ve kterém nyní zpracovávám, komparuji a vyhodnocuji shromážděná data. Věnuji se také konkrétním příkladům a analyzuji edukační obsah digitálních technologií v praxi. V poslední části tohoto textu hovořím o mobilních aplikacích českých muzeí a galerií a uvádím tři ukázkové příklady

muzejních a galerijních aplikací, které krátce popisují – digitálního interaktivního průvodce, kterého nabízí Národní muzeum v Praze; digitálního interaktivního průvodce v tabletu z Národního technického muzea v Praze; a nakonec audioprůvodce po vybraných výtvarných galeriích v Praze od projektu UMA: You Make Art, který je k dispozici na platformě Soundcloud.

Použité zdroje

- BUCHTOVÁ, Michaela. Interaktivní technologie pro muzea. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2011, roč. 49, č. 2, s. 3-6.
- BÜSCHER, Barbara et al. *Umění a nová média*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- HARGRAVE, Josef a MISTRY, Radha. *Museum in the Digital Age*. London: Arup, 2014.
- CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. Vyd. 1. Praha: Slovart, 2013.
- KESNER, Ladislav. *Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti*. Vyd. 1. Praha: Argo a Národní galerie v Praze, 2000.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium*. 1. díl. *Přístupy k tvorbě expozic a jejich inovace*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

Digitální vzdělávání a moderní historie v muzeu

Digital Education and Modern History in Museum

Hana Doležalová, Národní muzeum

Abstrakt

Následující text se zabývá možnostmi digitálního vzdělávání v muzeích a kulturních paměťových institucích v kontextu výuky českých a československých soudobých dějin. Na příkladu výuky moderních dějin tento příspěvek představí trendy na poli digitálního vzdělávání a uvede několik typů volně dostupných nástrojů digitálního vzdělávání, které byly vytvořeny v posledních 5 letech především díky strukturálním fondům a dotačním programům.

Abstract

This text deals with the possibilities of implementing digital education in museums and in cultural heritage institutions in the context of teaching modern Czechoslovak and Czech history. As an example of teaching contemporary history this paper defines the current trends in the field of digital education and provides information about several types of freely available tools that have been created during the period of the last five years mainly based on receiving support from structural funds and/or from grant programmes.

Zapojení moderních technologií do výuky nejen soudobých dějin se v současnosti stává samozřejmostí snad pro všechny aktéry vzdělávacího procesu a do rozvoje tzv. digitálního vzdělávání, jehož koncept bych ráda níže představila, se zapojuje čím dál více českých muzeí a kulturních paměťových institucí. Přesto v kontextu digitálního vzdělávání panuje mezi odbornou i laickou veřejností určitá nejasnost, co vlastně takové digitální vzdělávání je a k čemu by mělo sloužit.

Přiložená fotografie dětí se svými chytrými telefony před Rembrandtovou *Noční hlídkou* z amsterdamského Rijksmuseuma vyvolala v minulém roce na internetu velkou diskuzi a brzy se stala virální (Obr. 1). Fotografií sdílelo během několika dní po zveřejnění na sociálních sítích desetitisíce lidí a často ji doprovázeli komentáři jako „smutný pohled na současnou společnost“ nebo dokonce „konec civilizace“. Pokud člověk není obeznámen s kontextem fotografie, pohled na ni může vyvolávat spíše negativní pocity spojené s dojmem, že studenti hrají hry, chatují na internetu nebo zkrátka plýtvají časem. Nizozemské Rijksmuseum přitom nabízí multimediální prohlídky a je příkladem instituce, která umí ve svých prostorech hojně využívat moderních technologií za účelem vzdělávání.

O přínosu digitálních technologií do vzdělávání v muzeích a kulturních paměťových institucích bychom možná nepřesvědčili asi nejvýraznějšího odpůrce digitálních médií, německého neurovědce a esejistu, Manfreda Spitzera, který ve své knize *Digitální demence* zmiňuje rizika digitálních médií, které „u dětí a mladistvých způsobují závislost a jejich vinou dramaticky klesá schopnost učení a výsledkem jsou poruchy pozornosti a čtení, úzkost a otupělost, poruchy spánku, deprese, nadváha a sklony k násilí.¹ Naopak mezi české příznivce digitálních technologií patří například ředitel společnosti Scio Ondřej Šteffl, který

1 SPITZER Manfred. *Digitální demence*. Přel. František Ryčl. Brno: Host, 2014, s. 247–248.

Obr. 1: Rembrandtova Noční hlídka. Zdroj: Rijksmuseum v Amsterdamu.

je přesvědčen o tom, že vzdělávací aplikace nebo e-learningové kurzy a další technologie jsou dnes nejen pouhé informační zdroje, ale představují skutečnou nabídku vzdělávání, která navíc oproti škole nabízí možnost individuální volby obsahu i metod učení.²

V polovině listopadu 2014 schválila vláda České republiky návrh Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy o Strategii digitálního vzdělávání do roku 2020. Ačkoliv zveřejněný dokument vyvolal ve školském prostředí spíše více otázek nežli odpovědí, vyslal jasný signál směrem ke všem účastníkům vzdělávacího procesu. Prostředí, v němž vyrůstá dnešní generace, se zejména vlivem digitálních technologií zásadně mění a s touto změnou musí dojít také k adaptaci prostředí, ve kterém se budou příští generace vzdělávat.³ Digitální vzdělávání by mělo podporovat principy otevřeného vzdělávání, rozvíjet digitální gramotnost žáků a jejich informatické myšlení.

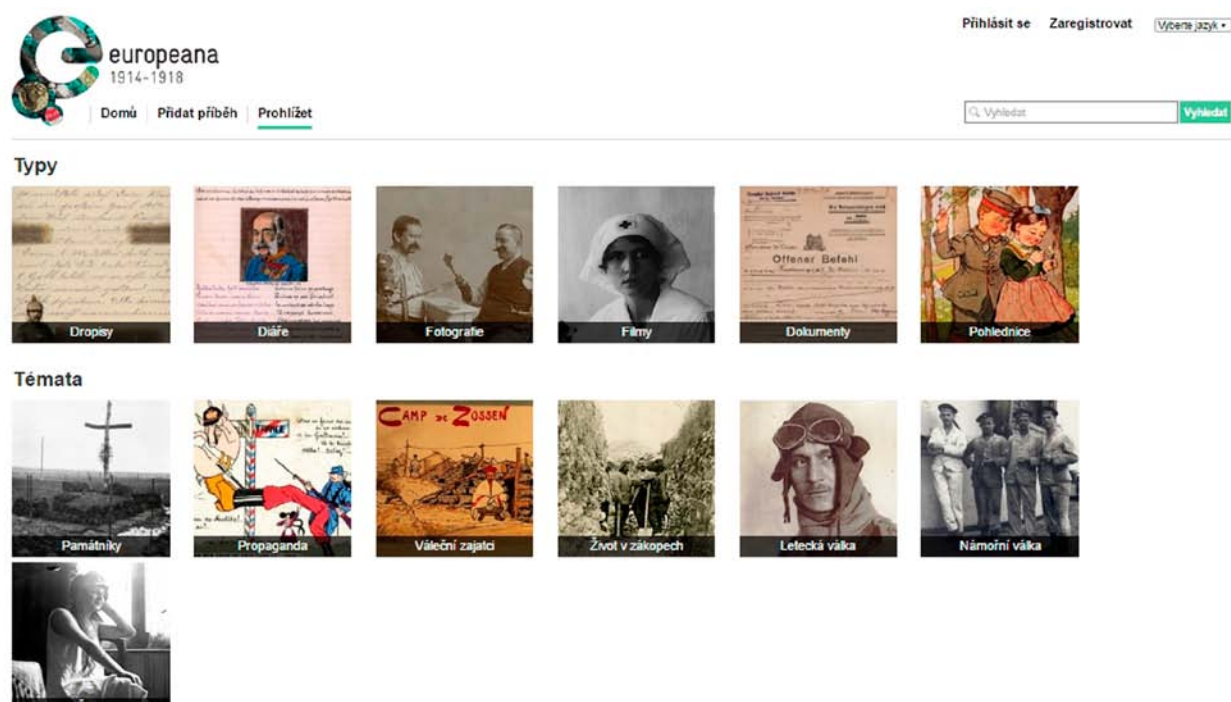
Muzea a kulturní paměťové instituce disponují díky stále postupující digitalizaci sbírkových fondů množstvím kvalitních digitalizovaných materiálů, ať už se jedná o fotografie, knihy, mapy, různé druhy audiovizuálních dokumentů nebo 3D objektů. V procesu kvalitního digitálního vzdělávání tak mají muzea a kulturní paměťové instituce velkou výhodou, a to kvalitní digitální obsah výuky. Zároveň jsou mnohdy v lepší výchozí pozici a nemusejí překonávat tolik bariér jako ve školském prostředí, ačkoliv některé překážky uvedené ve Strategii digitálního vzdělávání jsou totožné i v muzejním prostředí. Je to například nedostatek času na zkoumání nových technologií, nedostatečná znalost obsluhy digitálních technologií nebo negativní postoj k začlenění digitálních technologií do výuky a obecně nedůvěra, že digitální technologie mohou být pro výuku přínosné.

2 Ondřej Štefl na svém blogu na Aktuálně [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/ondrej-steffl.php?itemid=23760>.

3 MŠMT: *Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/34429/>.

Digitalizovaný obsah muzeí a kulturních paměťových institucí je využíván nejen k uchování vizuální hodnoty předmětů a objektů, ale čím dál častěji je prostředkem komunikace s potenciálními návštěvníky pomocí nejrůznějších prezentačních portálů a stává se tak bohatým zdrojem informací využívaných ve formálním i neformálním vzdělávání. Obzvláště bohaté zdroje digitálního vzdělávání vznikly nebo se rozvíjely zejména v posledních letech za podpory strukturálních fondů a dotačních programů a našly využití například ve výuce moderních dějin.

Mezi volně dostupné nástroje digitálního vzdělávání, které lze využít při výuce soudobých dějin, můžeme zařadit hned několik typů zdrojů digitalizovaných sbírkových předmětů. Nejširší platformu představují online digitalizované muzejní sbírky a prezentační portály, kde jsou zveřejněny základní informace o sbírkových předmětech, často s popisem a nechybí ani vyhledávací nástroje umožňující filtrování předmětů na základě datace, názvu, jména autora, typu techniky či materiálů a dalších. Nejznámější portál zpřístupňující digitalizovaný obsah je například evropská digitální knihovna Europeana nebo eSbírky.cz, které různými způsoby prezentují relevantní obsah vztahující se k moderním dějinám 20. století. Mezi dobré příklady můžeme zařadit například projekt Europeana 1914–1918⁴ zveřejňující materiál sesbíraný během evropských sbírkových dnů (Obr. 2) nebo eSbírky 20. století⁵, které vznikly za podpory vzdělávacího projektu Dotkni se 20. století! a obsahují navíc metodický materiál.

Obr. 2: Projekt Europeana 1914–1918 mapuje netradiční formou každodenní život během 1. světové války.

Možná nejvyužívanějším prostředím prezentace specifického výběru sbírkových předmětů je virtuální výstava, která stejně jako klasická výstava provází návštěvníka vybraným tématem, obdobím či historickou událostí a nabízí detailní pohled na podrobně digitalizovaný obsah sbírek. Tematické digitální výstavy zveřejňuje ve svém prezentačním prostředí také Židovské muzeum v Praze⁶, nebo již zmíněný portál

4 Projekt Europeana 1914–1918 [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.europeana1914-1918.eu/cs>.

5 eSbírky 20. století [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://dvacatestoleti.eu/esbirky/>.

6 Digitální výstava Židovského muzea v Praze s názvem „Ulž se nemusím bát sousedů.“ Životní příběh Ivany Beranové (Fantlové) a její rodiny [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/>

eSbírky.cz, ale také celá řada mezinárodních platform, jako jsou Europeana Exhibitions, Google Art Project, Historiana.eu a mnoho dalších. V současné době umožňují některé nástroje také tvorbu vlastních virtuálních výstav přímo návštěvníkem. Toto umožňují v českém prostředí například virtuální 2D a 3D výstavy projektu *Dotkni se 20. století*⁷. V rámci projektu vznikla dokonce zcela virtuální část stálé výstavy Národního muzea „Křižovatky české a československé státnosti“ umístěná ve své fyzické podobě v Národním památníku na Vítkově (Obr. 3). Muzea a galerie mohou využít také pomoc volně dostupného nástroje MOVIO⁸.

Obr. 3: Pohled do virtuální expozice Křižovatky české a československé státnosti.

Oblíbeným využitím digitalizovaného obsahu zejména pro mladší generace jsou hry a mobilní aplikace. Z českého prostředí her tematicky laděných do období nejnovějších dějin můžeme jmenovat například hru *Osudy a kariéry*⁹, která využívá digitalizovaného obsahu paměťových institucí a je založena na skutečných životních příbězích z každodenního života doby nedávno minulé (Obr. 4). Na pomezí fiktivních příběhů a reálných historických událostí stojí komiksově laděná hra *Československo 38–89*¹⁰, ve které mohou hráči rozkrývat minulost postav a prohlížet jejich osobní dokumenty, které byt jsou fiktivní, jsou založeny na skutečných historických událostech.

Obr. 4: Hra *Osudy a kariéry* umožňuje hráčům prožít vlastní příběh vybrané etapy minulého století!

Mezi mobilní aplikace podporující výuku moderních dějin můžeme zařadit kromě mobilních průvodců po výstavách například aplikaci *Místa paměti národa*¹¹, která určí polohu uživatele a na mapě zobrazuje

simpleGallery/Show/displaySet/set_id/253.

7 Virtuální výstavy s možností tvorby vlastního obsahu [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://dvacatestoleti.eu/exhibitions/>.

8 Návod v angličtině s popisem, jak mohou kurátoři využít nástroj MOVIO [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://wiki.athenaplus.eu/wiki/MOVIO>.

9 *Osudy a kariéry* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://osudyakariery.dvacatestoleti.eu/Episode/Index>.

10 *Československo 38–89* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://cs3889.cz/>.

11 *Aplikace Místa paměti národa* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/>.

„místa paměti“ v okolí s využitím obsahu rozhovorů s pamětníky, které zaznamenali dokumentaristé neziskové organizace Post Bellum. Podobnou aplikací je také iWalks¹², která ve svém obsahu využívá filmových svědectví pamětníků z archivu USC Shoah Foundation. Příkladem prázdné volně dostupné aplikace, jejíž obsah mohou uživatelé sami vytvářet, patří CityQuest¹³, jež vytváří naučnou stezku v podobě hry založené na hledání klíčových míst či objektů v prostředí města, ale dá se využít také uvnitř expozic galerií a muzeí. Cílem aplikace CityQuest je dovést uživatele z bodu A do bodu B prostřednictvím hledání míst či objektů, načíst u nich umístěné QR kódy a dozvědět se o nich více informací.

Prostřednictvím různých dotačních programů vznikla také celá řada komplexních i tematických vzdělávacích projektů zaměřených na moderní české a československé dějiny, mezi které patří například vzdělávací portál pro učitele Moderní-Dějiny.cz (PANT), Dějepis v 21. století (ÚSTR), projekt Naši nebo cizí? (Židovské muzeum v Praze), nebo Dotkni se 20. století! (Národní muzeum). V současné době tak mohou muzea a kulturní paměťové instituce při tvorbě vzdělávacích programů využívat volně dostupných digitalizovaných předmětů a použít je k tvorbě vlastních pracovních listů k edukačním programům, výstavám nebo stálým expozicím.¹⁴ Bohaté možnosti nabízí také využití výše uvedených volně dostupných nástrojů a aplikací, jejichž obsah tvoří uživatelé dle své potřeby. Bohužel častým nedostatkem volně dostupných zdrojů vzniklých v evropském prostředí je chybějící česká jazyková mutace aplikace/nástroje, která může potencionální uživatele před využitím odradit.

Ať už jsme příznivci digitálních technologií nebo se radíme spíše mezi jejich střízlivé uživatele, je třeba udržovat přehled o nově dostupných možnostech digitálního vzdělávání. A stačí nám k tomu minimálně jeden prostý důvod, a to abychom dovedli těmto moderním formám vzdělávání v rychle se vyvíjejícím digitálním prostředí konkurovat těmi tradičnějšími formami učení spojenými s návštěvou muzea a možností skutečně vidět a zažít dějiny na vlastní kůži – třeba možností dotknout se repliky sbírkového předmětu nebo si na živo vyzkoušet činnosti, které v tom digitálním světě jdou jen těžko překonat. Dalším důvodem může být snaha nalákat mladší návštěvníky do muzea, galerie či kulturní instituce, protože pro mladší generaci je komunikace pomocí digitálních médií stále více atraktivní a přirozená. Zda je to dobře nebo špatně ponechávám na samotném čtenáři.

Použité zdroje

- *Aplikace Místa paměti národa* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.mistapametinaroda.cz/>.
- *Aplikace iWalks* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://sfi.usc.edu/czech/iwalks>.
- *Aplikace CityQuest* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://wiki.athenaplus.eu/wiki/CityQuest>.
- *Hra Osudy a kariéry* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://osudyakariery.dvacatestoleti.eu/Episode/Index>.
- *Hra Československo 38–89* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://cs3889.cz/>.
- *Metodika využití online sbírek ve výuce dějepisu – Dotkni se 20. století!* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/vyuziti-ve-vyuce/>.
- *MŠMT: Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/34429/>.

12 *Aplikace iWalks* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://sfi.usc.edu/czech/iwalks>.

13 *Návod v angličtině s popisem, jak zdarma využít aplikaci CityQuest* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://wiki.athenaplus.eu/wiki/CityQuest>.

14 *Viz také blíže Metodika využití online sbírek ve výuce dějepisu – Dotkni se 20. století* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/vyuziti-ve-vyuce/>.

- *MOVIO* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://wiki.athenaplus.eu/wiki/MOVIO>.
- *Osobní blog Ondřeje Štefla*. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/ondrej-steffl.php?itemid=23760>.
- *Projekt Europeana 1914–1918* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.europeana1914-1918.eu/cs>.
- *Portál eSbírky* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://www.esbirky.cz/>.
- *Portál eSbírky 20. století* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://dvacatestoleti.eu/esbirky/>.
- SPITZER Manfred. *Digitální demence*. Přel. František Ryčl. Brno: Host, 2014.
- „Už se nemusím bát sousedů.“ Životní příběh Ivany Beranové (Fantlové) a její rodiny. Virtuální výstava Židovského muzea v Praze [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/simpleGallery/Show/displaySet/set_id/253.
- *Virtuální výstavy Dotkni se 20. století* [online]. [cit. 2016-24.6.]. Dostupné z: <http://dvacatestoleti.eu/exhibitions/>.

Historické naučné a technické hračky a školní pomůcky

Historic Educational Technical Toys and School Aids

Ivana Lorencová, Národní technické muzeum

Abstrakt

Příspěvek se věnuje problematice historických naučných a (poly)technických hraček a školních pomůcek. V Národním technickém muzeu se v roce 2015 uskutečnila výstava Hravá věda a technika, kde byla prezentována řada takových předmětů. Cílem bylo představit některé exponáty ze sbírek našeho muzea i sbírek soukromých sběratelů. Část výstavy byla věnována historickým konstrukčním stavebnicím a fyzikálním, chemickým, optickým a elektromagnetickým hračkám. Inspirací ke scénáři byly vzpomínky řady úspěšných vědců na jejich mládí, kdy často právě technické hračky doma nebo přitažlivá výuka technických a přírodovědných ve škole podnítila jejich zájem o budoucí povolání. Prezentovány byly vědecké i technické pomůcky a hračky, které se výrazněji zapsaly do dějin a řada didaktických školních pomůcek, pomocí nichž bylo možno jednoduše a názorně demonstrovat vědecké principy a doplnit výuku ve škole přitažlivým způsobem. Výstava byla doplněna workshopy a laboratorními pracemi. K výstavě byl vydán katalog nazvaný Hravý a zábavný svět vědy a techniky aneb historické naučné technické hračky a školní pomůcky.¹

Abstract

This contribution is devoted to historic educational and (poly)technic toys and to school teaching aids. Many such items were displayed at the exhibition that was entitled "Science and Technology. An adventure that you will enjoy!" that took place at the National Technical Museum in 2015. The aim of the exhibition was to present some items from the Museum and some also from private collectors. Part of the exhibition was dedicated to historic construction sets and also to physical, chemical, optical, and electromagnetic toys. The scope of the exhibition was inspired by the long-term memories of many successful scientists, because frequently it was a technical toy, the attractive manner in which science and technical subjects were taught at school that initiated their interest in their future professions. Also presented at the exhibition were scientific and technical tools and toys that have also left their traces on history and an array of school teaching aids that made it possible to simply demonstrate scientific principles, thereby complementing the teaching in a gripping manner. The exhibition was also supplemented with workshops and laboratory exercises and an Exhibition Catalogue was also published.

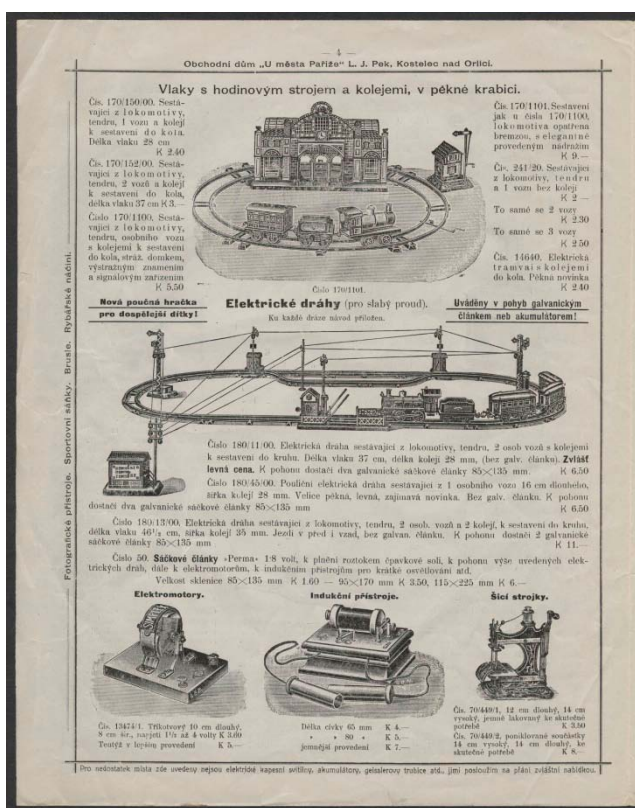
Staré čínské přísloví "Slyšel jsem a zapomněl. Viděl jsem a pamatuji si. Dělal jsem a pochopil." je aktuální stále a pro nás pracovníky muzeí je neustálou výzvou.² Kromě klasické muzejní práce se v posledních letech snažíme předkládat dětem a mladým návštěvníkům nejruznější lektorské programy a interaktivní aktivity, ať už v rámci stálých expozic nebo během trvání temporálních výstav. Cílem je podpořit dětskou zvědavost i zvědavost, podnítit zájem o techniku a zacílit jejich zájem právě na technické obory.

- 1 LORENCOVÁ, Ivana a kol. *Hravý a zábavný svět vědy a techniky aneb historické naučné technické hračky a školní pomůcky*. Praha: Národní technické muzeum, 2015.
- 2 ROUČOVÁ, Eva. Úvod do historie technické hračky. In: *Rozpravy Národního technického muzea č. 170, Dějiny vědy a techniky* 8, 2001, s. 127-134.

Jistým stimulem pro nás byl fakt, že rok 2015 byl vyhlášen rokem technického vzdělávání a především zájem Akademie věd ČR tuto snahu podpořit formou podobné výstavy.

Ve sbírkách Národního technického muzea se nacházejí nejrůznější historické výukové, didaktické, vědecké i technické pomůcky a hračky. Muzeum sehrálo významnou roli v propagaci polytechnické didaktické hračky a pomůcky již v minulosti, podílelo se na řadě aktivit, na kterých byly prezentovány významné exponáty nebo na instalacích s interaktivními technickými předměty. V roce 2015 se v Národním technickém muzeu se konala výstava *Věda a technika. Dobrodružství, které vás bude bavit!* Část byla zaměřena na prezentaci technických, přírodovědných a lékařských oborů v minulosti a byly připomenuty některé významné osobnosti z této oblasti bádání. Druhá část poskytovala pohled do minulosti vybraných oborů, který byl členěn na témata: Mikrokosmos – odkrytý půvab, poznání i fascinující krása, Makrokosmos – s hlavou v oblacích, Nové materiály – nová budoucnost, Věda pro společnost – poznávat má smysl, Věda pro zdraví ... od mozku, tkáňových náhrad k novým lékům, Země – stále velká neznámá,

Přístroje, stroje, nástroje – pomocníci lidského poznání. Největší plochu zaujímala část nazvaná *Hravá věda a technika* a byla zaměřena na vliv technických a vědeckých hraček na rozvoj myšlení dětí v minulosti.³ Autoři scénáře byli vedeni myšlenkou: „malý vědec – velký vědec, malý technik – velký technik“. V řadě rozhovorů a vědců byly zmiňovány pohnutky, zážitky či impulsy, které je nakonec přivedly k výběru jejich budoucího povolání – technické hračky, které jim poskytl rodiče nebo školní pomůcky a zajímavé pokusy osvícených a zaujatých učitelů. Tyto zkušenosti často předurčily také volbu budoucího zaměření, někdy i povolání, neboť přitažlivým, názorným, hravým a zábavným způsobem přibližovaly nejrůznější technické a vědecké profese.⁴ Často jim právě technická hračka nebo vhodná didaktická pomůcka doma i ve škole pomohla pochopit pokroky ve vědě a technice a porozumět tak novým jevům, s kterými se setkávali ve svém životě. Co se týče technických hraček, poměrně brzy po jejich uvedení do běžného života, byly k dispozici také jako hračky – parní strojky, lokomotivy, vagony a kolejiště, auta a motocykly, letadla, nejrůznější stavební stroje a další.

Obr. 1: Rozsáhlé katalogy výrobců hraček nabízely výrobky inspirované skutečnými technickými vymoženostmi – nejrůznější stavebnice, jednoduché sestavy pro malé modeláře, dětské modely parních strojů, plechových automobilů, lodí, letadel a vláček s příslušenstvím. (Repro Katalog: c. k. dvorní obchodní dům se zbožím ozdobným a hračkami „U města Paříže“ v Praze, Celetná ul. č. 15).

3 LOWE, Norman K. *Games and Toys in the Teaching of Science and Technology*. Paris: UNESCO, 1988.
 4 Uvedme dva příklady chemiků z 19. a 20. století, kteří ve svých vzpomínkách uvádějí tuto zkušenost: Bohuslav Brauner (1855-1935), kterému rodiče v 60. letech 19. století zakoupili malou chemickou laboratoř, kterou jim předvedl nadšený Vojta Náprstek a inicioval tak jeho zájem o chemii. V 50. letech 20. století byl malým nadšeným chemikem s malou domácí laboratoř pozdější významný chemik, objevitel antivirotik, Antonín Holý (1936-2012).

Můžeme si klást otázky: „Co je technická, případně vědecká hračka, a co už není? Může být technická hračka školní pomůckou?“ Díky vhodně zvolené pomůcce si dítě může pomalu a nenásilně osahávat okolní svět; tyto předměty podněcují zvědavost i zvědavost dítěte, poskytují mu příležitost ke zkoumání a objevování, k rozšiřování vlastní zkušenosti a obrazotvornosti, trénují jeho motorické dovednosti a paměť, rozvíjejí tvořivost, coby schopnost přicházet s vlastními nápady, které může dítě později realizovat. Výstava byla rozdělena na několik částí: KABINET představil historické demonstrační a výukové přístroje, HERNA byla věnována vědecké a technické hračce v minulosti, EXPLORATORIUM zahrnovalo interaktivní část, ve které probíhaly workshopy s lektory, LABORATORIUM bylo určeno pro laboratorní pokusy v učebnách muzea a MERKURÁRIUM, což je volně přístupná herna se stavebnicí Merkur ve foyer před výstavním sálem.

Obr. 2: Pohled do části expozice *Hravá věda*. Foto Kateřina Uksová.

Obr. 3: Pohled do části expozice, věnované stavebnici Merkur. Foto Ivana Lorencová.

Technické hračky, např. stavebnice nejrůznějšího druhu, dokáží nenásilně přitáhnout již malé děti a nenásilně, a možná i podvědomě, tak podporují rozvoj jejich technického myšlení, případně přispějí k volbě budoucího povolání.⁵ Část výstavy byla proto věnována i historii „dírkatých“ stavebnic, u nás nejznámější byl Merkur.⁶

5 Např. KORBEL, Petr. Technici zrození z Merkurů. *Ekonom, týdeník vydavatelství Economia Praha* (příloha), 2012, roč. 56, č. 51–52, s. 70–73.

6 Velkou zásluhu na realizaci této části měl propagátor, popularizátor a sběratel kovových „dírkatých“ stavebnic, především českého Merkurů, pan Jiří Mládek, autor mnoha desítek výstav po celé republice. Poskytl nejen svou sbírku, ale i řadu archivních materiálů, které byly vystaveny vůbec poprvé.

Obr. 4 a 5: Pohled do části výstavy nazvané *Exploratorium*, kde byly pořádány lektorské programy a další doprovodné aktivity pro školy i rodiny s dětmi. Foto Kateřina Uksová.

Poměrně velká část prezentace byla věnována konstrukčním technickým stavebnicím, s kterými se od nejjednoduššího typu po složitější sestavy setkala snad každé dítě.⁷ Podoba, použitý materiál i kvalita dílů byla různá, v historii byly původní originální sestavy řadou výrobců kopírovány či napodobovány. Nejjednodušší a zřejmě nejrozšířenější byly dřevěné a kamenné kostky a soupravy pro menší „stavitele a konstruktéry“. Odrostlejšími byly určeny nejrůznější kovové „dírkaté“ stavebnice (Meccano, Märklin, Erector, Merkur)⁸, elektromechanické, elektrotechnické, akustické nebo optické sestavy. Právě elektrotechnické soupravy v minulosti byly a stále jsou významnými učebními pomůckami, oblíbenými při výuce fyziky ve školách i v technických zájmových kroužcích.⁹

Systematičtější bádání o možnostech názorné a tudíž srozumitelné výuky pomocí nejrůznějších didaktických pomůcek a hříček lze časově zařadit do 17. století. V 19. století se, i v důsledku průmyslové revoluce, začal klást důraz na technické myšlení a výuky a ve školách – prezentace technických principů byla nemyslitelná bez názorných výukových

Obr. 6: Mezi nejstarší jednoduché stavebnice patřily soupravy vyrobené z umělého kamene. V českých zemích se prodávaly pod značkou Anker a bývaly označovány také jako Richterova kotvová stavebnice kamenná. Stavebnice na fotografii je ze 70. let 20. století a výrobcem byl VEB Anker Steinbaukasten GmbH Rudolstadt. Foto Kateřina Uksová.

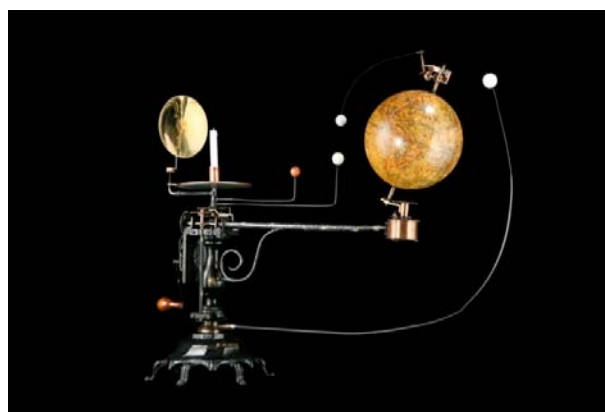
7 Podrobněji se tematice věnují publikace LEINWEBER, Ulf. *Baukästen! technisches Spielzeug vom Biedermeier bis zur Jahrtausendwende*. Kassel Staatliche Museen, 1999; *Spielen, lernen, erfinden: historische Baukästen aus 100 Jahren*. Führer des Niederrheinischen Museums für Volkskunde und Kulturgeschichte Kevelaer, sv. 30, Niederrheinisches Museum für Volkskunde und Kulturgeschichte, 1990, a další.

8 SCHWARZ, Helmut – HENZE, Ansgar – FABER, Marion. *Eisenzeit. Geschichte des Metallbaukastens*. Nürnberg, 1995.

9 SERAFÍN, Čestmír. Elektrotechnické stavebnice – nástroj rozvoje žáka. *Technológia vzdelávania*. Nitra, 2007, roč. XV, č. 1, s. 7–11; SERAFÍN, Čestmír. *Role elektrotechnických stavebnic v obecně technickém vzdělávání*. Olomouc, 2005.

Obr. 7: Prezentace historických učebních pomůcek z 19. a první poloviny 20. století ze sbírek NTM. Učitelé tak mohli vysvětlit jednoduše a srozumitelně řadu technických a přírodovědných zákonitostí, jevů a principů. Foto Kateřina Uksová.

Obr. 8: Mezi nejnákladnější patřily nejrůznější funkční modely a demonstrační přístroje, které představovaly srozumitelnou pomůcku pro osvětlení a názornou ilustraci mnoha přírodních jevů a technických principů. Planetárium (Tellurium), učební pomůcka demonstrující vzájemný pohyb planet Merkuru, Venuše, Země s Měsícem a Marsu vůči Slunci, se používalo jako výukový předmět pro astronomii ve školách již od 17. století. Tento exponát ze sbírky NTM (inv. č. 70 534) je z roku 1890, výrobcem byl Jan Felkl z Roztok u Prahy. Foto Kateřina Uksová.

pomůcek. Ve školách se začaly objevovat naučné obrazy, modely, atlasy, globy, mikroskopy, dalekohledy, jednoduché demonstrační přístroje a soupravy k pokusům a laboratorním cvičením.¹⁰ Tyto tendence byly patrné v celé Evropě a s jistým zpožděním se dostávaly také do českých zemí.¹¹ Na přelomu 19. a 20. století mohly školy vybírat z často mnohasetstránkových katalogů výrobců a prodejců školních potřeb, vznikaly nové školy s moderními učebnami a přírodovědnými kabinetami a pojem „pokus“ se stal velmi aktuální.¹² „Základním prostředkem fyzikálního vědeckého bádání byl fyzikální experiment: Pokus má být jednoduchý, názorný, pochopitelný a přesvědčivý. Nezbytnou podmínkou úspěchu demonstrace je, aby o ni měli žáci zájem a aktivně se jí účastnili. Přitom hraje – jak zkušenost ukazuje – opět velkou úlohu jednoduchost pokusu: čím je demonstrace jednodušší, tím ji žáci sledují s větším zájmem.“¹³ Podrobnější představu o nabídce můžeme získat z katalogů, učitelských časopisů a také např. z inventurních sešitů kabinetů škol.¹⁴ Jedním z předmětů, který se bez experimentu neobejde, byla chemie, která se v českých zemích učila jako samostatný předmět zhruba od poloviny 19. století. Zlatý věk školních laboratoří nastal na počátku 20. století, kdy byly zřizovány školní učebny a laboratoře. Tajemství chemie se ovšem snažila svým dětem přiblížit i řada rodičů, kteří mohli zakoupit malá chemická přenosná laboratoria.

- 10 Významnou roli při výuce hrály fyzikální, chemické, optické a elektromagnetické učební pomůcky od firmy Alois Kreidl, továrna a sklad lučebných, technických a fyzikálních přístrojů, lučebnin a praeparátů, založené v roce 1848 jako továrna školních pomůcek a vědeckých přístrojů se sídlem v Praze v Husově třídě 241-I. Sedmdesát pět let práce firmy Alois Kreidl v Praze: jubilejní vzpomínka. *Chemické listy*, 1923, roč. 17, s. 135–136.
- 11 BUCCHI, Massimiano. Images of Science in the Classroom: Wallcharts and Science Education 1850–1920. *The British Journal for the History of Science*, 1998, Vol. 31, No. 2, Science and the Visual, s. 161–184.
- 12 HRUBÝ, Václav. *Továrna s elektrickým pohonem na učebné pomůcky Praha-Košiče. Cenník č. 114 učebních pomůcek pro školy odborné, měšťanské i obecné. Praha, 1915, nebo Cenník firmy Alois Kreidl, c. k. priv. továrna chem. techn. fyzikálních přístrojů a lučebnin v Praze: oddělení lučebnin. Praha, 1848, nebo zahraniční katalog o 1 200 stranách Schulwart-Katalog: ein ausführliches Verzeichnis der besten Lehr- und Lernmittel: mit zahlreichen Abbildungen und vielen bunten Beilagen. Verlag des Schulwart, 1914.*
- 13 KAŠPAR, Emil a kol. *Didaktika fyziky – obecné otázky. Praha, 1978, s. 188–189.*
- 14 Podrobněji např. ŠIMEK, Jan. Kabinety vybraných středních škol za Rakousko-Uherska pohledem výročních zpráv. In: ŠUSTOVÁ, Magdaléna (ed.). *Názorné vyučování a škola. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2013, s. 74–85.*

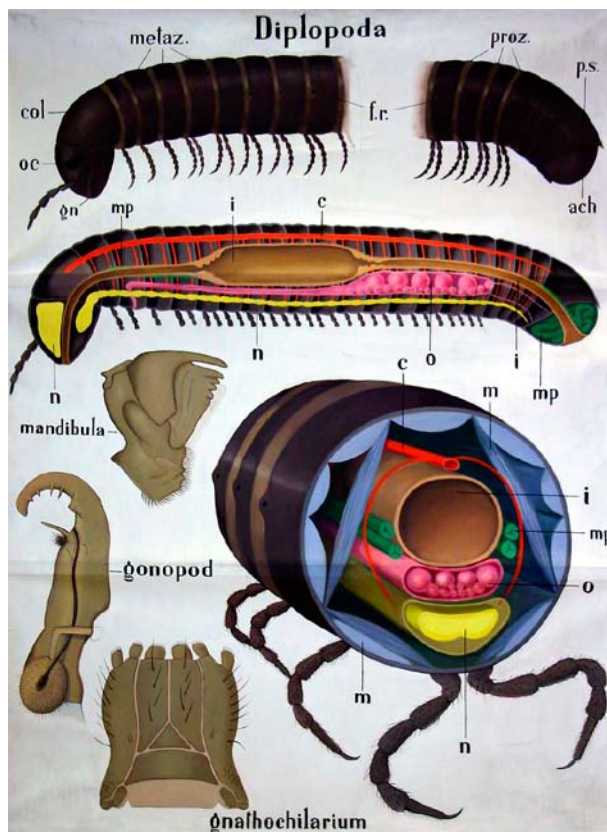
Obr. 9: Model leydenské lahve ze sbírky NTM od firmy Schott & Gen. v německé Jeně (inv. č. 22 063). Tato pomůcka, která dokázala produkovat elektrickou energii a uchovávat ji pro pozdější využití, se vyskytovala ve mnoha fyzikálně-chemických kabinetech škol. Foto Kateřina Uksová.

Obr. 10: Miniaturní chemická laboratoř pro školy ze sbírky NTM (inv. číslo 29 429) je z roku 1910 a byla vyrobena ve firmě Aloise Kreidla v Praze. Byla využívána jako pokroková pomůcka, neboť s ní pracovali žáci ve dvojicích a měli tak bezprostřední zkušenost s prováděnými pokusy. Foto Kateřina Uksová.

Obr. 11: V zeměpisu byly asi nejoblíbenější pomůckou nejrůznější globy a atlasy. Později byly využívány také velmi názorné plastické mapy, speciální modely zemského povrchu, sestrojené podle fyzické mapy, které byly schváleny ministerstvem školství jako učební pomůcky až v roce 1930. Z této doby pochází plastická mapa Země Moravskoslezské v měřítku 1 : 1 000 000 ze sbírky NTM (inv. číslo 8 009), která byla vydána firmou Edvard Fastr z Loun. Foto Kateřina Uksová.

Obr. 12: Při výuce zoologie byly používány nejen kostry, atlasy nebo sbírky (tabla) živočichů, ale oblíbené byly také ilustrované tabule, které se nacházejí ve sbírkách Katedry zoologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (www.zoology.cz).

Řada budoucích vědců-chemiků vzpomínala na své domácí chemické minilaboratoře.¹⁵ Výuku přírodopisu a biologie doplňovaly modely koster, preparovaná zvířata, sbírky motýlů a brouků, herbáře nebo oblíbené rozkládací „otevřací“ obrazy lidských i zvířecích těl.

Použité zdroje

- BUCCHI, Massimiano. Images of Science in the Classroom: Wallcharts and Science Education 1850–1920. *The British Journal for the History of Science*, 1998, Vol. 31, No. 2, Science and the Visual, s. 161–184.
- *Cenník firmy Alois Kreidl, c. k. priv. továrna chem. techn. fyzikálních přístrojův a lučebnin v Praze: oddělení lučebnin*. Praha, 1848.
- HRUBÝ, Václav. *Továrna s elektrickým pohonem na učebné pomůcky Praha-Košíře. Cenník č. 114 učebních pomůcek pro školy odborné, měšťanské i obecné*. Praha, 1915.
- KAŠPAR, Emil a kol. *Didaktika fyziky – obecné otázky*. Praha, 1978.
- KORBEL, Petr. Technici zrození z Merkuru. *Ekonom, týdeník vydavatelství Economia Praha* (příloha), 2012, roč. 56, č. 51–52, s. 70–73.
- LEINWEBER, Ulf. *Baukästen! technisches Spielzeug vom Biedermeier bis zur Jahrtausendwende*, Kassel Staatliche Museen 1999; *Spielen, lernen, erfinden: historische Baukästen aus 100 Jahren*. (Führer des Niederrheinischen Museums für Volkskunde und Kulturgeschichte Kevelaer, sv. 30). Niederrheinisches Museum für Volkskunde und Kulturgeschichte, 1990.
- LOWE, Norman K. *Games and Toys in the Teaching of Science and Technology*. Paris: UNESCO, 1988.
- LORENCOVÁ, Ivana a kol. *Hravý a zábavný svět vědy a techniky aneb historické naučné technické hračky a školní pomůcky*. Praha: Národní technické muzeum, 2015.
- NICHOLLS, Henry. The chemistry set generation. *Chemistry World*. December 2007, s. 42–45.
- ROUČOVÁ, Eva. Úvod do historie technické hračky. In: *Rozpravy Národního technického muzea č. 170, Dějiny vědy a techniky* 8, 2001, s. 127–134.
- SERAFÍN, Čestmír. Elektrotechnické stavebnice – nástroj rozvoje žáka. *Technologia vzdelávania*, Nitra, 2007, roč. XV, č. 1, s. 7–11.
- SERAFÍN, Čestmír. *Role elektrotechnických stavebnic v obecně technickém vzdělávání*. Olomouc, 2005.
- SCHWARZ, Helmut, HENZE, Ansgar a FABER, Marion. *Eisenzeit. Geschichte des Metallbaukastens*. Nürnberg, 1995.
- *Schulwart-Katalog: ein ausführliches Verzeichnis der besten Lehr- und Lernmittel: mit zahlreichen Abbildungen und vielen bunten Beilagen*. Verlag des Schulwart, 1914.
- ŠIMEK, Jan. Kabinety vybraných středních škol za Rakousko-Uherska pohledem výročních zpráv. In: ŠUSTOVÁ, Magdaléna (ed.). *Názorné vyučování a škola*. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2013, s. 74–85.

Obr. 13: K výstavě vyšel v češtině katalog nazvaný *Hravý a zábavný svět vědy a techniky aneb historické naučné technické hračky a školní pomůcky*. V této publikaci jsou představeny vybrané historické exponáty, které byly součástí expozice určené především pro děti a mládež. Foto Patrik Sláma.

15 NICHOLLS, Henry. *The chemistry set generation*. *Chemistry World*. December 2007, s. 42–45.

Tajemství hedvábí. Využití živých housenek při muzejních programech¹

Secret of the Silk. Use of living silkworms for museum programs

Jan Šejbl, Národní muzeum

Abstrakt

Náprstkovo muzeum od roku 2010 pořádá každý rok v květnu a v červnu edukativní program, zaměřený na výrobu přírodního hedvábí a chov bource morušového. Program zaměřený na školní skupiny i širokou veřejnost nabízí kromě informací o dějinách chovu bource morušového a jeho životním cyklu také možnost spatřit živé housenky bource, chované k těmto účelům pracovníky muzea.

Abstract

Since 2010, during May and June, Náprstek museum arranges educational program, that focuses on the production of natural silk and silkworm breeding. Program aims to school groups as well as general public and offers not only information about history of sericulture and live cycle of the silkworm, but also gives an opportunity to see living silkworms, bred by the museum employees.

Živý hmyz v muzeu většinou nebývá žádoucí, především kvůli zajištění ochrany sbírkových předmětů. Jsou ale i takové druhy hmyzu, které lze využít pro přípravu muzejních programů. Jedním takovým je bourec morušový (*Bombyx mori*), jehož housenky jsou producentem přírodního hedvábí.

Bourec morušový je zcela domestikovaný živočich, závislý na lidské péči. Jako motýl prochází během životního cyklu dokonalou přeměnou. Z vajíček se líhnou housenky, které se živí na morušovém listí. Když vyrostou, vytvoří kolem sebe pevný kokon z hedvábného vlákna a v něm se změní na kuklu. V tomto stadiu dojde ke kompletní proměně tělesné stavby a kokon opouští dospělý motýl, který již nepřijímá potravu, pouze se páří a samičky kladou vajíčka – základ nové generace.

Přírodní hedvábí je vlákno, které tvoří hedvábný kokon. V jednom kokonu je vlákno nepřerušené, dlouhé přes 1,5 km. Protože dospělý motýl při opuštění kokonu toto vlákno poruší, zpracovávají se při průmyslové výrobě hedvábí kokony ještě před dokončením přeměny – kukly se usmrcují horkou vodou nebo horkým vzduchem. Pak je možné hedvábné vlákno bez dalšího zpracování odvinout.

Chov bource morušového má původ v Číně, kde také došlo k jeho domestikaci. Nejstarší archeologické nálezy přírodního hedvábí se datují do období kolem roku 3000 let př. n. l., nepřímé důkazy o jeho chovu jsou ještě starší.² Po dlouhou dobu byla výroba přírodního hedvábí čínským monopolem a chráněným státním tajemstvím. Až od 1. st. n. l. se šířila do okolních zemí jižní a východní Asie.

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2015/41 a 2016/55, 00023272).

2 LOWRY, Priscilla. *Silk. From the Myths & Legends to the Middle Ages*. 2. vydání. Auckland: St John's Press, 2008, s. 5.

Do Evropy se hedvábné látky dovážely již od starověku, ale znalost chovu bource se sem dostala až v 6. století n. l. Tajemství výroby údajně přinesli do Evropy dva mniši vyslaní do Číny byzantským císařem Justinánem I. (cca 482–565 n.l.). Vajíčka bource a semena moruše prý propašovali v duté bambusové holi.³

Po několik staletí zůstal chov bource v Evropě omezen na oblast dnešního Řecka a Turecka. Teprve ve 13. století se znalost chovu díky benátským výbojům rozšířila do Itálie. Italské hedvábnictví ovlivnilo i další evropské země. Na sklonku patnáctého století se chov bource z Itálie rozšířil do Francie, kde toto odvětví zemědělské výroby postupně získalo značný význam. Od 17. století byl chov bource podle francouzského vzoru zaváděn také v Anglii.

K šíření hedvábnictví po Evropě přispěli protestantští emigranti z Francie po náboženských válkách, kdy se usazovali v Anglii, Belgii a německých zemích. Chov bource se rozšířil také do Ruska i do Ameriky. V Rakouské říši podporovali rozvoj hedvábnictví již císař Leopold II (1655–1705), ale největší pozornost mu věnovala císařovna Marie Terezie (1740–1780), která zaměřila svou pozornost i na české země.

Na českém území se chov bource objevuje od 17. století. Prvními průkopníky byli Karel z Lichtensteinu, který zavedl chov bource na zábřežském a valtickém panství, a Albrecht z Valdštejna, který povolal italské chovatele bource do Jičína. Tyto snahy však zanikly se smrtí svých iniciátorů.⁴ V 18. století podporovala hedvábnictví u nás císařovna Marie Terezie, která vydala roku 1763 patent o zavedení a podpoře hedvábnictví v Čechách.⁵ Byl zaveden systém vládního výkupu vyprodukovaných kokonů, který pokračoval i za vlády Josefa II. Po jeho smrti však výkupčí natolik zvyšovali podíl na zisku, že se chov bource přestal ekonomicky vyplácet.⁶

Nový zájem o chov bource u nás přináší 2. polovina 19. století. V 60. letech vznikla celá řada spolků podporujících chov bource. Hedvábnické jednoty byly založeny v Praze, Jičíně, Domažlicích, Hradci Králové, Olomouci a Mostě. Jednoty sdružovaly zájemce o chov bource, zajišťovaly distribuci semen a sazenic moruší i vajíček bourců, poskytovaly praktické informace chovatelům, zajišťovaly výkup kokonů i odměny pro nejlepší chovatele (medaile, diplomy).

Členkou Jednoty pro napomáhání hedvábnictví v království českém byla i manželka zakladatele Náprstkovy muzea. Ještě za svobodna jako Josefa Křížková obdržela 19. dubna 1865 výpravný diplom jako činná členka této jednoty. V domě U Halánků na Betlémském náměstí v Praze chovala několik tisíc bourců a morušové listí, potřebné k jejich výživě, nakupovala ze zemědělských usedlostí v okolí Prahy.

Po nadšených začátcích přišel většinou pokles zájmu, umocněný problémy s nemocí bourců *pébrine*⁷. Všechny jednoty kromě pražské během 90. let 19. století ukončily svou činnost.

3 Ibidem, s. 14.

4 PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu*, sv. 1. Praha: Národní technické muzeum, 1971, s. 92.

5 Národní technické muzeum, Archiv Národního technického muzea, Sběrka patentů, řádů a nařízení, artikulí, instrukcí, oběžníků, zpráv a naučení, inv. č. I-27.

6 ŠPATNÝ, František. Stručný dějepis hedvábnictví se zvláštním ohledem na dějepis hedvábnictví v Čechách a na Moravě. *Živa*, 1863, č. 1, s. 90.

7 Nemoc bource morušového způsobená prvokem *Nosema bombycis* se objevovala od 50. let 19. století a postupně zdecimovala všechny světové chovy s výjimkou Japonska, kde byly tamní plemena bourců imunní. Příčinu nemoci odhalil známý francouzský biolog Louis Pasteur.

Nová vlna snah o zavedení chovu bource morušového se objevila se vznikem samostatného Československa. Za účelem podpory domácího průmyslu vznikaly nové organizace sdružující zájemce o chov bource. Organizací chovu byl pověřen Hedvábnický ústav, založený roku 1924 v Hradci Králové. V roce 1926 bylo na Slovensku vyprodukováno 29 tun kokonů⁸, v Čechách cca 5 tun.⁹

V období německé okupace byl chov bourců centrálně podporován s ohledem na válečné využití přírodního hedvábí na výrobu padáků. Podle centrálně vypracovaného plánu byly po celém území vysazovány moruše a zejména v prvních válečných letech byla různými prostředky podporována i propagace chovu bource morušového.

Obr. 1: Diplom manželky Vojty Náprstka Josefy, který obdržela ještě za svobodna jako Josefka Křížková jako činná členka Jednoty k napomáhání hedvábnictví v království českém. Barevná litografie zobrazuje ve vedutách jednotlivé fáze chovu bource a výroby hedvábí. Národní muzeum – Náprstkovo muzeum, podsběrka Náprstkův inventář, inv. č. 46.

Po válce se objevily snahy o návrat k prvorepublikovému modelu zájmových organizací a drobných chovatelů. Po politickém převratu v roce 1948 byl chov bource stále zvažován jako perspektivní odvětví zemědělské výroby. Ještě v 60. letech bylo v Československu vyprodukováno 15 tun surového hedvábí.¹⁰

V roce 1963 však bylo rozhodnuto toto odvětví dále nerozvíjet. Poslední aktivity zkoumající možnosti průmyslového využití chovu bource morušového se objevily po roce 1989 v podobě několika výzkumných projektů.¹¹ Chov bource však zůstal pouze součástí v rámci biologického výzkumu na vysokých školách¹² nebo zálibou jednotlivců.

Počátky ukázkového chovu v Náprstkově muzeu sahají do roku 2006, k výstavě *Staletí s hedvábím. Pět tisíc let čínského textilu v Historické budově Národního muzea v Praze*.¹³ Součástí rozsáhlé výstavy textilu, zapůjčené z Národního muzea hedvábí z čínského Chang-čou, byla i část věnovaná výrobě hedvábí, s plastovými modely morušových listů a gumovými housenkami bource.

8 ONDRÁK, František. *Hedvábnictví v praxi*. Hradec Králové: Hedvábnický ústav, 1928, s. 71.

9 Ibidem, str. 74.

10 BENEŠOVÁ, Jana. Obnovení českého hedvábnictví. *Universitní noviny*, 1994, roč. 1, s. 29.

11 Ibidem.

12 Jedním z pracovišť, které se věnují pravidelnému chovu bource morušového pro vědecké účely, je Ústav experimentální biologie Masarykovy univerzity v Brně. Viz Ústav experimentální biologie [online]. „Ústav experimentální biologie,“ 2016 [cit. 2016-06-06]. Dostupné z: <http://www.sci.muni.cz/ueb/>.

13 Výstava se konala v termínu od 31. 5. do 31. 7. 2006. Viz *Staletí s hedvábím*. [online]. Národní muzeum, 2016 [cit. 2016-06-06]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Vlevo/Aktualni-vystavy/Staleti-s-hedvabim.html>.

Při přípravě vznikla myšlenka ukázat návštěvníkům i bource živé. Díky navázání spolupráce s RNDr. Pavlem Hyršlem, Ph.D., z Ústavu experimentální biologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně¹⁴, se podařilo živé housenky skutečně do expozice načas umístit. Chov nebyl kvůli nevhodným klimatickým podmínkám na výstavě chovatelsky příliš úspěšný, ale vzbudil velký zájem návštěvníků.

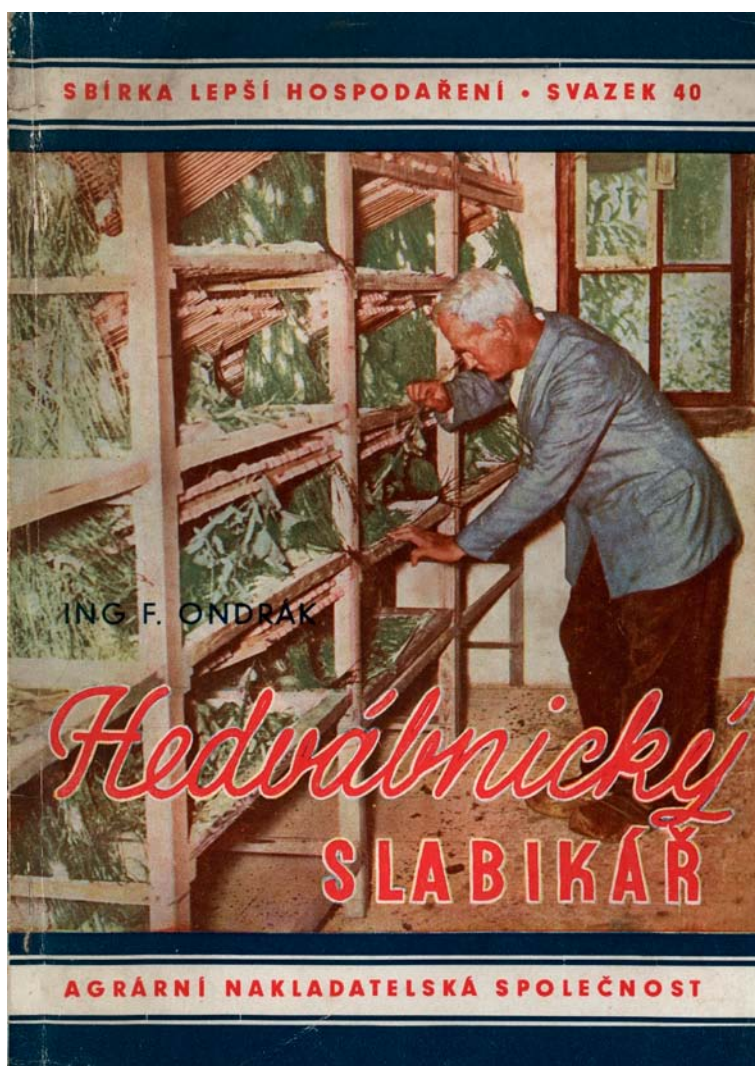
Chov housenek bource v Náprstkově muzeu byl obnoven v roce 2011. Housenky byly tentokrát představovány veřejnosti pouze při veřejné přednášce a edukativních programech na objednávku pro školní skupiny. Podařilo se zajistit lepší podmínky pro housenky a s nabytými zkušenostmi byl chov úspěšný.

Program, realizovaný každý rok v sezóně chovu bource morušového, tedy od poloviny května do konce června, vzbudil zájem škol i široké veřejnosti. Hedvábí je jako materiál všeobecně známé, ale se živými housenkami bource morušového se setkal jen málokdo. Přednášky se staly inspirací pro textilní výtvarnice, které zkoušely chov bource a zpracování hedvábí, i pro další zájemce, kteří chtěli vyzkoušet chovat housenky doma.

Hlavní realizovanou aktivitou jsou edukativní programy pro školní skupiny. Jejich náplní je výklad s obrazovým doprovodem o dějinách chovu bource morušového a o jeho životním cyklu. Následuje ukázka živých housenek v aktuálním stadiu s debatou nad dotazy dětí. Program může být dobře přizpůsoben věku účastníků. Pro 1. stupeň ZŠ je výklad jednodušší, založený na pověstech o objevu chovu bource a jeho šíření po světě. Pro 2. stupeň ZŠ a SŠ jsou informace podrobnější. Každý rok je pořádána alespoň jedna veřejná přednáška, určená pro širokou veřejnost. Zájem bourci vzbudili i u seniorů, kteří jsou často ještě pamětníky posledních snah o chov bource u nás v období 40. a 50. let.

Chov bource morušového je téma, které v sobě skrývá celou řadu aspektů. V rámci biologie je možné ukázat životní cyklus bource morušového, způsob života a stavbu jeho těla. Dějiny chovu ve světě i u nás

14 Housenky bource zde slouží jako studijní organismy při biologickém výzkumu. Viz Ústav experimentální biologie [online]. Ústav experimentální biologie, 2016 [cit. 2016-06-06]. Dostupné z: <http://www.sci.muni.cz/ueb/>.

Obr. 2: Obálka příručky Hedvábnický slabikář, kterou napsal ředitel Hedvábnického ústavu v Hradci Králové František Ondrák. Příručka vyšla v roce 1943. Titulní vyobrazení zachycuje běžný způsob chovu housenek bource morušového v místnosti na lískách.

doplňují dějepis i zeměpis. Pro pedagogiku může být zajímavé využití bource morušového při školní výuce v různých historických obdobích. Zajímavým tématem je také technická otázka zpracování vlákna a textilní výroby. Program v Náprstkově muzeu se však zaměřuje pouze na chov bource morušového, protože pro praktické zpracování vlákna nejsou k dispozici patřičné možnosti a technické vybavení.

Programy jsou každý rok doplňovány o nové informace a jejich realizace se stala podnětem ke studiu dějin hedvábnictví. V letech 2015-2016 je realizován mezioborový projekt, který se věnuje dějinám chovu bource morušového v českých zemích. Informace získané studiem archivních pramenů a literatury jsou využity k obohacení náplně programů. V roce 2015 byl pro potřeby edukativních programů získán z Národního filmového archivu v Praze výukový film *Bourec morušový* z roku 1940¹⁵.

Černobílý zvukový film byl natočen v ateliéru FAB ve Zlíně ve spolupráci s Hedvábnickým ústavem v Hradci Králové. Vznikl v režii Jaroslava Novotného, komentář namluvil Oldřich Lukeš. Trvá deset minut a zachycuje životní cyklus bource morušového od páření dospělých motýlů a kladení vajíček přes líhnutí a růst housenek až ke kuklení. Zachyceno je také zpracování kokonů a průmyslové zpracování hedvábného vlákna. Film není navzdory době vzniku zatížen propagandou a pro svou názornost byl používán ještě v 50. letech.

Spolu s digitální kopíí filmu byla získána i licence pro využití filmu při edukativních programech. V sezóně 2016 byl film poprvé zařazen do prezentace a u školní mládeže i u široké veřejnosti vzbudil velký zájem. Film tvoří zpestření jinak statického obrazového doprovodu a navíc názorně ukazuje způsob průmyslového zpracování kokonů, který dnes u nás již zanikl.

Obr. 3: První chov bource v expozici Národního muzea na výstavě Staletí s hedvábím (2006).

Obr. 4: Živé housenky bource morušového.

15 *Bourec morušový* [krátký film]. Režie Jaroslav Novotný. Protektorát Čechy a Morava, 1940.

V roce 2016 se také živé housenky bource morušového vrátily do muzejní expozice. Díky zahájení výstavního cyklu krátkých výstav *Svět ve vitríně*¹⁶ byla v červnu 2016 realizována výstavka tajemství hedvábí. V jedné vitríně byly umístěny rukávové výšivky z čínské sbírky Náprstkova muzea, v druhé doklady o dějinách hedvábnictví – příručky o chovu bource, reprodukce diplomu paní Náprstkové apod. spolu s přepravkou se živými housenkami. Do vitríny k živým housenkám nebyly umístěny sbírkové předměty, pouze reprodukce nebo nesbírkový materiál. Díky velkému prostoru ve vitríně se chov obešel bez problémů, které provázely první výstavní prezentaci v roce 2006.

Chov housenek bource morušového v muzejních podmínkách má svá specifika. Chov samotný není náročným, ale vyžaduje stálou péči – housenky je nutné pravidelně krmit a čistit. Housenka bource od vylíhnutí do zapředení žije kolem 33 dní. Bourci morušovému vyhovuje běžná pokojová teplota i teplo o něco větší. Housenkám však škodí příliš velká vlhkost, která může způsobovat onemocnění.

Housenky bource jsou díky dlouhodobému šlechtění málo pohyblivé a je možné je chovat v otevřené nádobě. V období kuklení se jim poskytují různé pomůcky pro zapředení (svazky větviček nebo slámy, plata od vajíček, papírové ruličky apod.). Přeměna na motýla trvá asi dva týdny. Dospělí motýli nepřijímají potravu ani nelétají, takže péče o ně není prakticky nutná – umístí se na čistý papír, na který pak samičky kladou vajíčka. Vajíčka je možné uchovat v chladu kolem 6–7 °C do dalšího roku.

Výhodou chovu bource je jeho sezónní charakter, který se kryje s koncem školního roku a zvýšenou poptávkou škol po edukativních programech v muzeu. Živé housenky jsou atraktivní a samy o sobě přitahují pozornost. Ukázalo se, že pro ukázkový chov stačí několik desítek housenek. Výhodné je chovat dvě menší skupiny různě starých housenek. Díky tomu je možné najednou demonstrovat různé velikosti housenek a později i různá stadia (dospělé motýly spolu s housenkami). Hlavní podmínkou pro chov bource je dostatek morušového listí. Díky snahám o zavedení chovu v minulosti je naštěstí i v našich podmínkách moruše relativně rozšířená a dostupná.

Obr. 5: Housenky bource umožňují při šetrném zacházení i přímý kontakt.

16 *Náprstkovo muzeum připravilo pro návštěvníky nový edukační program s názvem „Svět ve vitríně“* [online]. Národní muzeum, 2016-04-28 [cit. 2016-06-06]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Pro-novinare/akce-press/Naprstkovo-muzeum-pripravilo-pro-navstevniky-novy-edukacni-program-s-nazvem-Svet-ve-vitrine.html>.

Chov bource morušového nabízí je vítaným zpestřením muzejních programů i expozic. Živé housenky samozřejmě vyžadují stálou péči a pozornost. Samy jsou však atraktivním a neobvyklým živým exponátem, zajímavým pro všechny skupiny návštěvníků. Chov bource morušového nabízí celou řadu témat, se kterými je možné pracovat.

Použité zdroje

- BENEŠOVÁ, Jana. Obnovení českého hedvábnictví. *Universitní noviny*, 1994, roč. 1, s. 29.
- DOHNAL, František a SMEJKAL, Miroslav. *Pěstování moruší a chov bource morušového*. Dol: Výzkumný ústav včelařský Dol, 1993.
- KNEIFEL, Ferdinand. *Zpráva o činnosti hedvábnické jednoty pro království České (1863–1888)*. Praha: Hedvábnická jednota, 1888.
- KREJČÍK, Jan. *Československé hedvábnictví zdroj národního důchodu*. Praha: Ministerstvo zemědělství republiky Československé, 1947.
- LENDEROVÁ, Milena. Tři královehradecké pokusy o organizaci zájmového hedvábnictví. In: HÁJEK, Jan (ed). *Hospodářské dějiny – Economic History*. Praha: Historický ústav, 1992, str. 33–42.
- LOWRY, Priscilla. *The Secrets of Silk: From Textiles to Fashion*. Auckland: St John's Press, 2004.
- LOWRY, Priscilla. *Silk. From the Myths & Legends to the Middle Ages*. 2. vydání. Auckland: St John's Press, 2008.
- LOWRY, Priscilla. *The World of Silk*. Auckland: St John's Press, 2014.
- MAŘÍKOVÁ, Martina. Italští pěstitelé moruší v Praze první poloviny 19. století. In: HOJDA, Zdeněk, OTTLOVÁ, Marta a PRAHL, Roman (eds.). *Naše Itálie. Stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2012, s. 305-312.
- ONDRÁK, František. *Hedvábnictví v praxi*. Hradec Králové: Hedvábnický ústav, 1928.
- ONDRÁK, František. *Hedvábnický slabikář*. Praha: Agrární nakladatelská společnost, 1943.
- PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu, sv. 1*. Praha: Národní technické muzeum, 1971.
- PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu, sv. 2*. Praha: Národní technické muzeum, 1972.
- ŠPATNÝ, František. Stručný dějepis hedvábnictví se zvláštním ohledem na dějepis hedvábnictví v Čechách a na Moravě. *Živa*, 1863, č. 1, s. 84–94.

Kouzelné sklepení a muzejní kufříky v bíloveckém muzeu

The Magical cellar and museum cases in Bilovec museum

Barbora Patáčíková, Eva Ševčíková, Muzeum v Bílovci

Abstrakt

Kouzelné sklepení se skřítky Picmochy je projekt, který má do muzea v Bílovci přilákat zejména rodiny s dětmi. I přes to, že se skřítky se svými rodinami zabydleli jen ve sklepení, tak díky pracovním listům provázejí malé návštěvníky po celém muzeu a hravou formou jim přibližují historii i současnost Bílovce. Pro děti staršího školního věku jsme připravili sérii poutavých hodin dějepisu s využitím replik sbírkových předmětů. Díky projektu Národního muzea „Dotkni se 20. století!“ si žáci připomínají milníky světových dějin.

Abstract

The magical cellar harbouring elves with names like Picmoch is a project of the Museum Bilovec that should attract families with children. Despite the fact that the elves settled with their families only in the cellar, thanks to the worksheets that accompany the young visitors around the Museum and in a playful way bring them closer to the history and the present of Bilovec. For older school children we have prepared a series of intriguing history lessons that make use of replica items. Thanks to this project at the National Museum entitled «Touch the 20th Century!» the students will recall the significant milestones of world history.

Úvod

Město Bílovec se nachází v Moravskoslezském kraji, v historickém území Slezska, a čítá kolem cca 7700 obyvatel. Jednou z hodnotných památek města je rovněž budova, v níž v současnosti sídlí muzeum, která byla postavena v letech 1767-1769 jako sídlo vrchnostenské správy. Muzejní sbírky zde našly svůj domov v roce 1925, kdy bylo muzeum slavnostně otevřeno a kdy byly veřejnosti představeny muzejní exponáty dokumentující jednak historický vývoj města, ale také běžný život jeho obyvatel. Počátky muzea a vytváření jeho sbírek jsou ovšem spjaty již s přelomem 19. a 20. století, kdy se tohoto úkolu, tehdy v převážně německém Bílovci, chopili učitelé Franz Wolf a Leo Benzig. Bohatý rozvoj spolkového života, který s sebou přinesla dvacátá léta 20. století, však byl záhy přerušen nejenom okupací, ale především druhou světovou válkou, která znamenala hlubokou proměnu společnosti města, ale také poznamenala další osudy muzejních sbírek. Ty byly zčásti zničeny či odcizeny a došlo rovněž k poškození budovy. Postupná obnova vyvrcholila v roce 1963 připojením bíloveckého muzea pod správu tehdejšího Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně, jehož pokračovatelem je dnes Muzeum Novojičínska. U budovy muzea, která byla v roce 1958 prohlášena za kulturní památku, docházelo v minulých desetiletích k postupně

Obr. 1: Muzeum v Bílovci.

stavební devastaci, a tak bylo v roce 2007 přistoupeno k celkové rekonstrukci a modernizaci objektu. V letech 2011–2014 proběhla rozsáhlá rekonstrukce včetně instalace nové expozice zaměřené na historický a správní vývoj města. Svého druhu jedinečná je sbírka exponátů dokumentující výrobu továrny Mathiase Salchera a synů. Slavnostní znovuotevření muzea 13. 10. 2014 proběhlo již pod správou Kulturního centra Bílovec, příspěvkové organizace zřízené městem, která kromě muzea zajišťuje provoz turistického informačního centra umístěného v budově muzea a Městské knihovny Bílovec.¹

Počátky muzejní pedagogiky v bíloveckém muzeu

Prohlídka stálé expozice je obecně zaměřena na dospělé obecní občanstvo, kterému je přizpůsobena rovněž forma podání výkladu, a to v našem konkrétním případě prostřednictvím audioprůvodců, doprovázená moderní audiovizuální technikou dotykových obrazovek. Přestože byla expozice muzea nově koncipována, přemýšleli zaměstnanci muzea nad možnostmi oslovení i jiné skupiny návštěvníků, zejm. malých dětí a rodin s dětmi.

Z tohoto důvodu byl adaptován prostor suterénu, kde byla do té doby umístěna pouze replika pranýře z konce 18. století. Díky scénickému nasvícení a nazvučení se ze suterénu stal ideální prostor pro vytvoření kouzelného světa skřítků, kteří zde našli své působiště. Skřítki, které jejich autorka Ivana Vajdová nazvala Picmochové, jsou vyráběni ručně z materiálů od lokálních dodavatelů a odkazují na dávnou bohatou textilní historii města. Původní řemesla a tradice byly hlavním tématem pro vytvoření příběhů jednotlivých postavíček, které se rovněž staly průvodci dětí expozicí muzea. V rámci suterénní expozice, kde jsou skřítki umístěni, naleznou děti i několik interaktivních prvků – u kováře Tvořimíra si mohou zkusit zabít hřebík do špaluku a seznámit se třeba s tím, že právě kovář kdysi trhal bolavé zuby. U babky kořenářky Gerty mohou zkusit rozeznávat druhy koření podle vůně jednotlivých pytlíčku v ošatce.

Obr. 2: Picmochové v Kouzelném sklepení bíloveckého muzea.

1 Historie bíloveckého muzea [online]. 2017 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://muzeum.kcbilovec.cz/o-muzeu/historie-muzea/>.

Jak bylo výše zmíněno, plní skřítkci úlohu průvodců, a to ve formě pracovních listů, ve kterých děti naleznou několik úkolů spjatých s jednotlivými expozičními místnostmi. Pracovní listy s názvy Šikulín a Pomocníček jsou rozděleny podle náročnosti pro předškolní děti a pro děti na 1. stupni základní školy. Skřítkci doprovázejí děti nejen při návštěvě muzea, ale také při různých kulturně vzdělávacích akcích, jako jsou workshopy a tvůrčí dílny, na kterých úzce spolupracujeme se základními školami. V rámci podpory čtenářské gramotnosti u dětí jsou Picmochové ti, kteří dětem v 1. třídě předávají slabikáře a jsou také pozorní posluchači poté, co se děti naučí číst a přicházejí za skřítky do muzea se svou novou dovedností pochlubit.

Se skřítky Picmochy jsme se však dostali ještě dál, a to díky Destinačnímu managementu turistické oblasti Poodří - Moravské Kravaňsko. Díky této spolupráci se skřítkci rozeběhli na dalších deset míst v okolí a nabízejí malým návštěvníkům dobrodružnou cestu po turisticky zajímavých místech. Na každém z těchto míst se vyskytuje jeden skřítek, či celá rodina stejně tak, jako je tomu v muzeu v Bílovci. Jejich domovem jsou místa jako například Muzeum venkovského života v Sedlnici, Vodní mlýn Wesselsky, Balerův větrný mlýn ve Spálově nebo Záchraná stanice v Bartošovicích. Na každém místě jsou k dispozici dva pracovní listy, které jsou tematicky přizpůsobeny místu návštěvy. Malí návštěvníci jsou motivováni i drobnými odměnami a toto zábavné putování je možností se dozvědět nenásilnou formou o místech, která sice nejsou masově navštěvována, ale mohou se pochlubit mnohými historickými zajímavostmi.

Muzejní kufříky Národního muzea v bíloveckém muzeu

V roce 2015 bílovecké muzeum navázalo spolupráci s Národním muzeem, které je autorem projektu *Dotkni se 20. století!*. Tento vzdělávací projekt si klade za cíl podpořit a zatraktivnit výuku moderních československých a českých dějin 20. století prostřednictvím využití replik skutečných sbírkových předmětů, ale rovněž za pomoci moderních technologií a digitalizovanému obsahu kulturních institucí. Je primárně určen pro žáky 2. stupně základních škol a odpovídajícím ročníkům víceletých gymnázií, ale také v náročnější variantě pro studenty středních škol a gymnázií. Tento projekt byl určen primárně jako doplnění klasické výuky do škol, v našem pojetí jsme jej ovšem s žáky a studenty přenesli do prostor muzea. Využili jsme především část projektu nazývanou *Otevři si dějiny*, který zahrnuje interaktivní muzejní kufříky. Jedná se o sadu pěti kufříků, které obsahují repliky sbírkových předmětů Národního muzea. Ty reflektují ve zlomových letech československých dějin (1918, 1938, 1948, 1968 a 1989) politické, hospodářské, ale i kulturní záležitosti dané doby, a pomáhají tak žákům a studentům skutečně se „dotknout“ dané doby, zkusit ji pochopit jako časový prostor, v níž se odehrávaly známé i méně známé dějinné události výrazně ovlivňující životní osudy běžných lidí.² Na základě společných setkání s pedagogy vyučujícími dějepis na základních školách a místním gymnáziu jsme se pokusili zvolit optimální model návštěv žáků a studentů muzea za účelem blokové výuky dějepisu s pomocí tzv. muzejních kufříků tak, aby zapadal do konceptu rámcového vzdělávacího programu a nezatížil příliš chod výuky na školách. Díky vstřícnosti ze stran pedagogů se nám podařilo nastavit interval takovým způsobem, aby žáci a studenti přicházeli do muzea již s osvojenými znalostmi z výuky dějepisu ve škole a muzejní kufříky pro ně byly doplněním a prohloubením stávajících informací.

Jakmile mají žáci a studenti probráno učivo mapující danou dobu, přicházejí do muzea, kde společně diskutují o událostech dané doby a poté se zamýšlí nad replikami sbírkových předmětů, jakými jsou například potravinové lístky, mávátko, cestovní doklady, či bič z koncentračního tábora. Prostřednictvím

2 Vzdělávací projekt *Dotkni se 20. století!* [online]. 2016 [cit. 2016-07-21]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/vyuuka/>.

těchto předmětů a cílených otázek a odpovědí napomáháme žákům a studentům utvářet jasnější představu o tehdejší společnosti a problémech, které tato společnost řešila.

Průvodci muzejními kufříky jsou vždy pracovníci muzea, kteří vystupují v dobových kostýmech. Nejen z důvodu, aby to bylo pro žáky zajímavé, ale také jako demonstraci proměny tehdejší módy. V rámci muzejního bloku výuky využíváme i další součásti projektu, jako jsou e-learningové lekce či interaktivní hru Osudy a kariéry, díky níž mohou žáci a studenti rozhodnout o osudu svého hrdiny na pozadí skutečných dějinných událostí.

Závěr

Městské muzeum v Bílovci oslaví po svém znovuotevření v říjnu tohoto roku druhé výročí. Za tuto poměrně krátkou dobu bylo v jeho prostorech realizováno velké množství kulturně vzdělávacích akcí zaměřených především na děti a dospívající mládež v těsné součinnosti zde působících škol. Z dosavadní praxe vidíme právě v této činnosti smysl a velký potenciál pro rozvoj dané pospolitosti. Do budoucna proto chceme zaměřit edukační programy více na regionální historii a prohlubovat poznatky z oblasti muzejní pedagogiky.

Obr. 3: Muzejní kufříky v bíloveckém muzeu.

Použité zdroje:

- Historie bíloveckého muzea [online]. 2017 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://muzeum.kcbilovec.cz/o-muzeu/historie-muzea/>.
- Vzdělávací projekt Dotkni se 20. století! [online]. 2016 [cit. 2016-07-21]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/vyuka/>.

Interaktivní programy Muzea a galerie v Prostějově pro školy

Interactive Programmes that are organised by the Museum and Gallery in Prostějov for Schools

Jana Hanusová, Muzeum a galerie v Prostějově

Abstrakt

Od roku 1999 připravuje Muzeum a galerie v Prostějově tematické programy pro školy.

Příspěvek seznamuje s vybranými interaktivními programy, z nichž některé vznikly ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci – katedrou primární a preprimární pedagogiky.

Abstract

Since 1999, the Museum and Gallery in Prostějov has been preparing thematic programmes for schools.

This contribution provides information about selected interactive programmes, some of which were created in cooperation with the Department of Primary and Pre-primary Education of Palacký University in Olomouc.

V prostějovském muzeu bylo v roce 1999 zřízeno lektorské pracoviště a od prosince téhož roku se účastnilo seminářů programu *Brána muzea otevřená*, který pořádala Nadace Open Society Fund Praha. V roce 2001, v rámci tohoto semináře, muzeum zpracovalo Strategii Muzea Prostějovska v Prostějově ve vztahu k veřejnosti na léta 2002-2004, jejíž součástí bylo grantové řízení na rok 2002. Následně získalo finanční prostředky na dva projekty *Pracovní a metodické listy města Prostějova* a *Pracovní listy ke stálé expozici Jiřího Wolкера*.

V průběhu let 1999-2015 uspořádalo několik výstav, jejichž součástí byly dílny pro školy a veřejnost, které se setkaly s velkým zájmem.

Mezi první patřily v letech 2001-2004 čtyři ročníky velikonoční výstavy *Jaro na Hané*, kde své nejlepší práce vystavovaly děti z mateřských, základních a speciálních škol a dětských domovů. Výstava byla rozdělena na tematické okruhy – kraslice, velikonoční pečivo, keramika, šustí a sláma. Soutěžilo se v pěti věkových kategoriích. Nejlepší práce byly ohodnoceny odbornou porotou, odměněny diplomem a věcnou cenou. Na této výstavě muzeum spolupracovalo s Kulturním klubem Duha. Součástí této výstavy byly i dílny, které lektorovaly Marie a Věra Vašíčkovy z Veselí nad Moravou, kde si žáci zahráli na pekaře a upekli si velikonoční zvykoslovné pečivo. Po čtyřleté přestávce jsme se k tomuto projektu vrátili v letech 2009 a 2010 s 5. a 6. ročníkem.

V březnu 2004 připravilo muzeum pro školy a veřejnost výstavu *Tiffanyho sklíčka Hany Horké*, kdy úzce spolupracovalo s Jitkou Petříčkovou, která byla doplněna o dílny. Každý z návštěvníků si mohl vyzkoušet vyrobit jednoduchý šperk. Protože výstava probíhala v době jarních prázdnin, nabídli jsme dílny dětem, které zůstávají doma a mohly využít volný čas.

V roce 2002 byl dokončen projekt *Cestou do muzea*. Vzhledem k tomu, že školy s pracovními listy pracovaly již druhý rok, připravili jsme pro ně výstavu s názvem *Znáte město Prostějov a jeho okolí?*, která byla ukončena soutěží mezi přihlášenými základními školami. Pro výstavu jsme využili fotografie, které byly pořízeny pro pracovní listy a obrazovou publikaci a byly řazeny tak, aby žáci mohli hledat změny ve stavebním vývoji ve vybraných částech města. Učitelé byli s výstavou seznámeni na vernisáži. Před soutěží školy navštěvovaly výstavu, kde pro ně byl připraven program. Po jeho ukončení si žáci odlili pečeť s vyobrazením cechovního znaku krejčích. Soutěž musela být pro velký zájem rozdělena do pěti dnů a tří kategorií – 3., 4. a 5. třída základních škol. Žáci chodili s plánkem města a na pěti určených stanovištích plnili úkoly. Start a cíl byl v muzeu. Nejlepším družstvům byly na slavnostním vyhlášení předány diplomy. Touto výstavou se podařilo navázat trvalou spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci – katedrou primární a preprimární pedagogiky.

Ve spolupráci s Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi uspořádalo muzeum v roce 2005 výstavu *České rodinné divadlo*. Na dílnách, které byly určeny pro školy, si děti jak z mateřských, tak žáci ze základních škol vyrobili jednoduchou loutku. Jedna z prostějovských základních škol s vyrobenými loutkami nacvičila a zahrála pohádku pro dvě mateřské školy, což mělo velký úspěch.

V roce 2005 se ve výstavních sálech muzea uskutečnila výstava s názvem *Historie prostějovského letiště*, která byla uspořádána k 80. výročí přemístění Vojenského leteckého učiliště z Chebu do Prostějova v roce 1925. Ve dnech 2. a 3. listopadu 2005 uspořádala 23. vrtulníková základna Edvarda Beneše z Přerova pro děti vojenské dopoledne, na kterém se seznámily s prací pilota a s různými druhy zbraní. Jednu základní školu toto dopoledne inspirovalo přímo k návštěvě vojenského přerovského letiště a v říjnu 2006 proběhl 1. ročník branně-vlastivědné soutěže pro žáky 1.-5. tříd prostějovských základních škol. Soutěžící plnili různé úkoly na devíti stanovištích – hod granátem, střelba ze vzduchovky, stavba stanu. Součástí soutěže byly otázky z prostějovských památek, zdravotní nebo dopravně-bezpečnostních pravidel. Soutěž probíhá ve spolupráci se 102. průzkumným praporem generála Karla Palečka, Hasičským záchranným sborem, Městskou policií Prostějov, Střední zdravotnickou školou Prostějov a Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. Soutěž finančně podporovalo město Prostějov. V září 2016 proběhl již 10. ročník této soutěže.

V roce 2008, ve spolupráci s Ministerstvem obrany, uspořádalo muzeum výstavu *Armáda České republiky v misích*, jejíž součástí byl doprovodný program po školy a prázdninový program pro děti.

Dále v roce 2008 proběhla ve výstavních prostorech Špalíčku výstava s názvem *Osudové osmičky v československých dějinách*, na které prostějovské muzeum spolupracovalo s Muzeem Komenského v Přerově, Technickým muzeem v Brně a Pedagogickou fakultou v Olomouci. Prvním rokem byl rok 1918, k němuž se váže vznik Československé republiky a od něhož 28. října 2008 uplynulo 90 let. Druhým rokem byl rok 1938, k němuž se vztahoval podpis Mnichovské dohody 29. září. Třetí osmičkou byl rok 1948, kdy moc v republice převzala Komunistická strana Československa. Posledním rokem byl rok 1968, kdy v noci z 20. na 21. srpna vstoupily na území našeho státu armády Varšavské smlouvy. Výstava byla koncipovaná tak, aby oslovila i ty nejmenší školáky. Pro předem objednané školy byl připraven program, který byl uzpůsoben věkové kategorii a učitelům představen 1. října 2008 na pracovní dílně ve výstavních prostorech Špalíčku.

Od ledna 2009 probíhala v muzeu výstava *Bojovníci proti totalitě pohledem dětí*. Cílem výstavy bylo seznámit veřejnost s historií našeho národa od založení Československé republiky v roce 1918 až po same-

tovou revoluci v roce 1989. Výstava přibližovala osudy obyčejných lidí a jejich rodin, které poznamenala jak nacistická, tak komunistická totalita. Putovní výstava navazovala na soutěžní projekt *Bojovníci proti totalitě pohledem dětí*, do jehož 1. ročníku ve školním roce 2007/2008 bylo zapojeno 35 škol z celé republiky. Návštěvníci výstavy mohli zároveň shlédnout projekci dětských soutěžních dokumentů.

Hlavními partnery projektu bylo Ministerstvo obrany a Konfederace politických vězňů. Se žáky Základní školy Kollárova proběhla v rámci výstavy v muzeu beseda za účasti předsedy Konfederace politických vězňů v Prostějově pana Lubomíra Studeného.

Základní škola Kollárova se taktéž zúčastnila 2. ročníku projektu *Bojovníci proti totalitě pohledem dětí*. Dne 12. března 2009 proběhlo v Prostějově natáčení dokumentu. Žáci natáčeli v areálu bývalých kasáren Vojenského leteckého učiliště v Prostějově s dcerou genpor. Františka Fajtla Janou Kebrlovou. Pro svůj dokument si účastníci projektu vybrali osobnost genpor. Františka Fajtla, neboť jako žák v tomto učilišti působil. Paní Jana Kebrlová přijela na natáčení a besedu se svým manželem Ondřejem Kebrlem. Po skončení natáčení následovala beseda ve škole, na kterou si žáci připravili prezentaci o osobě genpor. Františka Fajtla. Jeho jednotlivé části doplňovala vzpomínkami svého tatínka. Paní Kebrlová s sebou přivezla různé fotografie, velkým zážitkem pro besedující byla možnost nahlédnout do zápisníku letů pana generála. Beseda byla ukončena velkým potleskem a zároveň možností se setkat s dcerou tak významného pilota. Součástí výstavy byl i doprovodný program pro žáky 5. tříd základních škol a studenty středních škol.

V roce 2013 se ve výstavních sálech Špalíčku konala výstava *Jak se rodí večerníčky*, na které spolupracovalo Moravské zemské muzeum v Brně, Ateliér Šárky Váchové (autorka večerníčku Vánoční koleda a Chaloupka na vršku), Eva Sýkorová-Pekárková (autorka večerníčku Kachna Matylka a Králík Fiala) a Česká televize - Televizní studio Brno. Pro děti a žáky mateřských a základních škol byl připraven interaktivní program, na kterém se seznámili s tím, jak se dělá večerníček, viděli, kolik dá práce, než se dostane na filmové plátno, mohli si vyzkoušet, jak se tvoří např. jednoduchý technický scénář nebo animace na počítači. Pro nejmenší bylo připraveno pexeso s pohádkovými postavičkami, dále si mohli vyrobit večerníčkovu čepici nebo si zahrát loutkové divadlo. V roce 2015 na tuto výstavu tak navázala výstava k 50. výročí zahájení vysílání Večerníčku tehdy v Československé televizi s názvem *A je to!*, na které jsme spolupracovali s filmovými ateliéry BONTON Zlín.

Na podzim roku 2013 se ve výstavních sálech muzea konal program k výstavě *Kdo si hraje nezlobí*, který probíhal v dopoledních a odpoledních hodinách pro děti a žáky z mateřských a základních škol a odpoledne pro školní družiny a zájmové kroužky. Účastníci programu se seznámili s historií hraček, stolních her a způsobem trávení volného času našich předků, například si vyzkoušeli jednoduchou školní hru, vyrobili si větrník nebo si vyzkoušeli zahrát stolní hry. Na počátku roku 2014 zavítaly děti do muzea na program k výstavě *Jak žily děti na zámku*, který navazoval na výstavu o hračkách a byl určen pro děti a žáky mateřských a základních škol. Účastníci programu byli zapojeni do různých interaktivních aktivit. Zejména jsme si povídali o tom, jak žily děti na zámcích (panských sídlech), dále se například dozvěděli, jak vypadalo jejich dětství a výuka nebo co dělali ve volném čase. Před prázdninami v roce 2014 se v muzeu konala výstava *Máme zde muzeum, ale já jsem v něm ještě nebyl*. Pro žáky základních škol byl připraven program, na kterém se dozvěděli, co všechno a jak se v muzeu uchovává, dále si například vyzkoušeli práci konzervátorky, viděli originály listin i to, jak se uchovávají nebo se podívali do archeologického depozitáře muzea, místa kam se běžný návštěvník nedostane. Pro velký zájem se od roku 2002 pravidelně připravují velikonoční a vánoční dílny – drátování, práce

s kukuřičným šustím a slámou, pečení reliéfního perníku nebo pečení z kynutého těsta. Dílny jsou většinou součástí velikonočních nebo vánočních výstav – například výstavy betlémů z Muzea Vysočiny z Třebíče a Jihlavy, z Třebechovického muzea betlémů nebo výstava *Hravé Vánoce*, kterou muzeum uspořádalo ve spolupráci s Jitkou Petříčkovou.

Naší velkou odměnou je spokojenost mezi žáky, učiteli a veřejností i to, že se do muzea pravidelně vrací.

MUZEOREDUCZ jako společná platforma edukačních pracovníků muzeí a galerií

MUZEOREDUCZ as a common platform of educational employees of museums and galleries

Pavla Vykoupilová, Moravské zemské muzeum

Abstrakt

Príspevek predstavuje nový webový portál MUZEOREDUCZ, ktorý na základe zadání Odboru muzeí a galerií MK ČR vytvorilo a spravuje Metodické centrum muzejní pedagogiky Moravského zemského muzea, objasňuje vytvorenou obsahovou štruktúru, zaoberá sa otázkami, či práve centrálny webový portál môže byť spoločným priestorom muzejných a galerijných pedagógov. Predstavuje nově vytvorený centrálny edukačný portál s veľkým potenciálom rozvojom, ktorý umožňuje muzeím a galeriám ČR prezentovať na jednom mieste ponuku edukačných programov v prehľadnej štruktúre vychádzajúcej z RVP a ktorý užívateľom umožní výber z tejto ponuky prostredníctvom rôznych filtrov (napr. termíny konaní, geografická poloha) a vytvára podmienky pre zlepšenie obrazu muzejných a galerijných inštitúcií v očiach verejnosti a lepšie využívanie verejných služieb muzeí a galerií.

Abstract

Post presents a new web portal MUZEOREDUCZ that based on the award of the Department of Museums and Galleries of the Ministry of Culture has created and manages the Methodological Centre Museum Education, Moravian Museum, explains created content structure, deals with the question whether a right central web portal may be a common space museum and gallery educators. It represents a newly created central educational portal with great potential for development, which allows museums and galleries of the Czech Republic presented in one place offer educational programs in a clear structure based on RVP and allows users to choose from this menu through different filters (eg. The dates, geographical location) and creates conditions for improving the image of museum and gallery institutions in the eyes of the public and better use of public services museums and galleries.

Úvodem

Centrální portál edukačních aktivit muzeí a galerií muzeoedu.cz vytvořilo v průběhu roku 2015 na základě zadání Odboru muzeí a galerií MK ČR Metodické centrum muzejní pedagogiky Moravského zemského muzea, které tento portál i nadále spravuje.¹ Muzea jsou institucemi veřejné služby a jako taková se snaží stále svou nabídku ve vztahu k nejširší veřejnosti zkvalitňovat a naplňovat úkoly, které pro ně z celospolečenského hlediska vyplývají. Výchova a vzdělání ve všech možných podobách jsou právě tím, co nejširší veřejnost ze strany muzeí vnímá a přijímá. Muzea zkoumají svou návštěvnickou obec a snaží se svými aktivitami oslovit a zaujmout co nejvíce z nich. Muzea rozlišují pestrou škálu návštěvnických skupin a poznávají jejich určitá specifika, s nimiž do muzeí přicházejí. Muzejní publikum je

¹ Příkaz ministra kultury č. 13/2014, kterým se stanoví úkoly k naplnění Programového prohlášení vlády podle usnesení vlády č. 96/2014 [online]. Praha: MK ČR [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/Prikaz-ministra-kultury-c13-2014.pdf>.

nejčastěji diferencováno věkově, ale toto rozlišení není zdaleka jediné. Muzea musí respektovat množství specifických potřeb, které návštěvníci mají (např. návštěvníci s nejrůznějšími zdravotními a tělesnými hendikepy, rodiče s malými dětmi, senioři, specifické zájmové skupiny apod.). Tento úkol z hlediska pracovní náplně automaticky spadá do souboru činností, kterými se zabývá muzejní pedagog.² Ten je nejčastěji tvůrcem (či spolutvůrcem) a garantem edukačních činností, které muzeem vyvíjí. I pro profesní potřeby muzejních pedagogů (muzejních edukátorů) tento portál vznikl.³

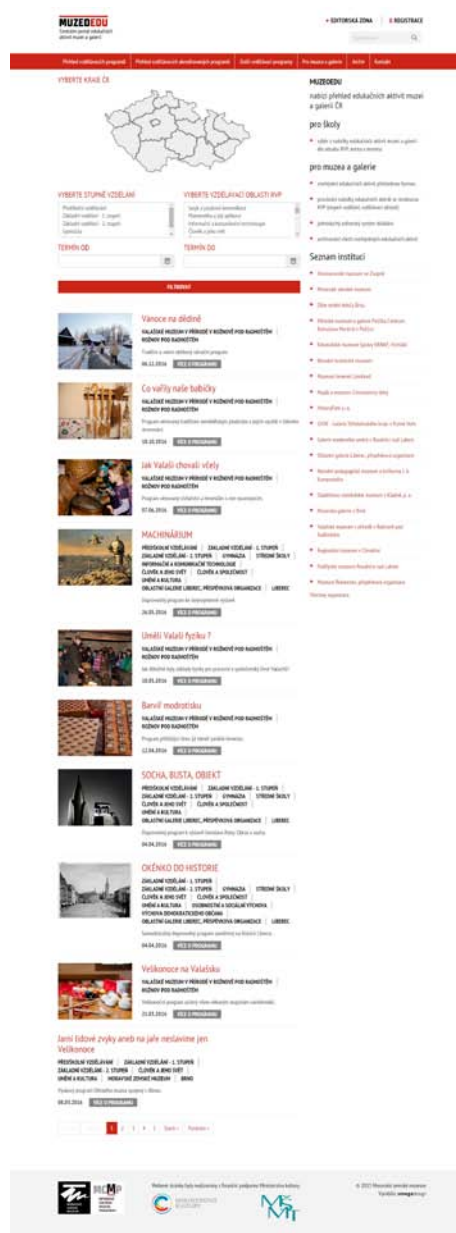
Muzeoedu dává muzeím a galeriím možnost představit ve strukturované podobě svou aktuální edukační nabídku, dále také prezentuje vzdělávací programy jiných institucí, které mohou mít nějaký vztah k nejrůznějšímu spektru muzejních činností.⁴ Důležitou funkcí portálu je také archivace.

Struktura portálu:

1. Přehled vzdělávacích (neakreditovaných) programů
2. Přehled vzdělávacích akreditovaných programů:
 - Akreditované edukační aktivity SPO MK
 - Participace na akreditovaných vzdělávacích programech jiných subjektů
3. Další vzdělávací programy, Vzdělávací programy SŠ a VŠ
4. Pro muzea a galerie
5. Archiv

1. Přehled vzdělávacích (neakreditovaných) programů - školy, učitelé, žáci

Nejčastějšími návštěvníky, kteří čerpají z nabídky edukačních programů k muzejním výstavám a expozicím, jsou žáci a studenti škol všech stupňů. Webový portál muzeoedu.cz je zaměřen v rubrice Přehled vzdělávacích programů na cílovou skupinu učitelů. Ti mohou ve strukturované nabídce edukačních programů muzeí a galerií přihlášených na představovaném portálu aktivně na základě svých požadavků a potřeb vyhledávat edukační programy podle několika užitečných kritérií (filtrů). Výběr či vyhledávání je možné z hlediska

- 2 Srov. JAGOŠOVÁ, Lucie. Muzejní pedagog jako (semi)profese. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2015, roč. 3, č. 2, s. 39-58.
- 3 „Profese muzejního pedagoga má v české muzejní teorii i praxi poměrně problematické postavení, přestože je mu věnována dnes již poměrně značná pozornost zaměřená na vymezení jeho profesiogramu i jeho kompetencí. Přes jistou stabilizaci této profese se muzejní pedagogové stále vyrovnávají s mírným odstupem a nedůvěrou kolegů.“ MRÁZOVÁ, Lenka. Poznámky k pojmu motivace v práci muzejního pedagoga. *Museologia Brunensis*, 2013, č. 3, s. 26-31.
- 4 „V posledním desetiletí většina muzejních a galerijních institucí podstatným způsobem zlepšila úroveň své veřejné služby zejména v oblasti muzejní pedagogiky a tento trend nadále pokračuje. Potenciál, který kvalitní muzejní pedagogika ve veřejných muzejních a galerijních institucích v posledních letech představuje, však není dostatečně využíván díky nízké míře vzájemné spolupráce jednotlivých institucí a dosud nedostatečné koordinaci těchto aktivit s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a jeho organizacemi.“ MINISTERSTVO KULTURY. *Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015-2020* [online]. 2015 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/professionalni-umeni/koncepce-podpory-umeni-v-ceske-republice-na-leta-2015-az-2020-281457/>.

geografického (rozdělení podle krajů a míst), podle stupně vzdělávání (MŠ, 1. a 2. stupeň ZŠ, SŠ a gymnázia), na základě kritéria tématického/obsahového, které vychází ze struktury Rámcových vzdělávacích programů (vzdělávací oblasti a průřezová témata) a časového (časový úsek, během něhož je program nabízen), všechna tato kritéria je možné v rámci výběrového filtrování kombinovat.

Struktura webu vede muzejní pedagogy k tomu, aby nabídku svých edukačních programů specifikovali dle vzdělávacích oblastí RVP, se kterými pracují učitelé ve školách. Toto kritérium umožní učitelům lepší orientaci při výběru a zároveň umožní také praktické zdůvodnění návštěvy muzea během školního vyučování (protože ne všude a vždy se tato aktivita učitelů setkává s pochopením vedení škol).

2. Přehled vzdělávacích akreditovaných programů:

V samostatné nabídce jsou na webu uvedeny akreditované programy muzeí a galerií zřizovaných Ministerstvem kultury ČR pro pedagogy i širokou veřejnost. Muzea a galerie plní důležitou úlohu v procesu celoživotního učení, jehož role v životě společnosti stále vzrůstá. MK ČR si je vědomo potenciálu, který v tomto ohledu muzea a galerie mají, a proto jedním z jeho priorit je rozvoj vzájemné spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. „Předmětem koordinace mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem kultury bude další rozvoj muzejní pedagogiky, forem akreditovaných studijních programů a posílení úlohy muzeí a galerií v celoživotním vzdělávání.“⁵

3. Další vzdělávací programy

Tato rubrika poskytuje přehled vzdělávacích oborů středních a vysokých škol, které jsou zaměřeny na oblast kultury a mohou mít vztah k některým muzejním činnostem. Umožňuje tak edukačním pracovníkům orientovat se v oblasti nabídky vzdělávacích oborů středních a vysokých škol, což je důležité z hlediska možnosti případné spolupráce muzeí a škol (např. studentské praxe, dobrovolnická činnost apod.). Další částí nabídky jsou možnosti celoživotního vzdělávání, na níž mohou sbírkotvorné instituce nepochybně participovat.

4. Pro muzea a galerie

Editorický systém portálu je jednoduchý a umožňuje po vytvoření profilu instituce samostatně vkládat jednotlivé edukační programy včetně dalších odkazů (webové stránky institucí, kontakty na edukační pracovníky apod.). Editace muzejně-pedagogických programů výrazně podporuje jejich provázání se strukturou RVP (stupeň vzdělání, vzdělávací oblasti).

5. Archiv

Archiv edukačních aktivit představuje soupis nejširšího spektra vzdělávacích aktivit za roky 2012–2014 muzeí a galerií, které zřizuje jako své

5 Ibidem.

příspěvkové organizace MK ČR (projekty, semináře, konference apod.). Dále uvádí přehled jak muzejních publikací s edukačním potenciálem, tak muzejních a galerijních expozic a krátkodobých výstav a edukačních počinů metodických center.

Edukační programy, které jsou na portál muzeoedu.cz umístovány, jsou také archivovány. Jejich archivace má velký přínos pro samotné autory těchto programů, protože pro práci muzejních pedagogů je charakteristické rychlé plynutí realizovaných edukačních programů. Pro prevenci frustrace dlouhodobého vykonávání profese muzejního edukátora je nezbytná dokumentace jeho práce, kterou úspěšně realizoval a na kterou může navázat sám, nebo ze které mohou čerpat inspiraci edukační pracovníci jiných muzeí. Archivace této nabídky má velký potenciál z hlediska možností oborové spolupráce muzejních pedagogů v rámci meziinstitucionální součinnosti.

Závěrem

Portál MUZEOEDU je internetovým prostorem, který vytváří zázemí pro zlepšení prezentace nabídky edukačních programů muzeí a galerií a přináší tak nové možnosti v meziinstitucionální spolupráci jak mezi muzei, tak např. ve směru muzeum a škola. Umožňuje edukačním pracovníkům paměťových institucí trvale prezentovat vlastní muzejně-pedagogickou činnost a podporuje tak jejich profesní sebevědomí. Uživatelům z řad učitelů usnadní orientaci v edukační nabídce muzeí, což může přispět i k většímu zájmu ze strany škol všech stupňů o návštěvu muzea. Portál vytváří také plastičtější představu o práci muzejního pedagoga, což bude mít nepochybně pozitivní vliv na formální uznání této profese (ať už ponese jakékoliv pojmenování).

Použité zdroje:

- JAGOŠOVÁ, Lucie. Muzejní pedagog jako (semi)profese. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2015, roč. 3, č. 2, s. 39-58.
- MINISTERSTVO KULTURY. *Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015-2020* [online]. 2015 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/profesionalni-umeni/koncepce-podpory-umeni-v-ceske-republice-na-leta-2015-az-2020-281457/>.
- MRÁZOVÁ, Lenka. Poznámky k pojmu motivace v práci muzejního pedagoga. *Museologia Brunensis*, 2013, č. 3, s. 26-31.
- *Příkaz ministra kultury č. 13/2014, kterým se stanoví úkoly k naplnění Programového prohlášení vlády podle usnesení vlády č. 96/2014* [online]. Praha: MK ČR [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/Prikaz-ministra-kultury-c13-2014.pdf>.

[The main body of the page is blank white space.]

Zdroj fotografií na obálce:
Foto archiv Galerie umění Karlovy Vary.

© 2016 Národní muzeum

**PERSPEKTIVY
ČESKÉ MUZEJNÍ
EDUKACE**